

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GRAFİK TASARIM ANASANAT DALI
GRAFİK TASARIM PROGRAMI**

**ÜÇ BOYUTLU FORMLARDA UYGULANAN YAZI
TASARIMLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Melike NÜKTE**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. M. Savaş ÇEVİK**

İstanbul – 2014

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iii
ŞEKİL LİSTESİ	iv
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
1. GİRİŞ	1
2. ÜÇ BOYUTLU FORMLARIN TARİHSEL GELİŞİMİ	9
2.1. İlkçağ Formlar.....	9
2.2. XV. Yüzyıldan Sonraki Formlar.....	21
3. ÜÇ BOYUTLU FORMLARDA YAZI	28
3.1. Takı	28
3.2 Mezar Taşları	33
3.3 Heykel	48
3.4. Plaket vb. formlar.....	65
3.4.1 Magnet	65
3.4.2. Ödül Belgeleri.....	71
4. RÖLYEF VE YAZI	76
4.1. Metal Paralar, Madalyalar.....	76
4.2 Duvar Panoları	87
4.3. Kitabe	93
4.4 Mühürler	102
5. MALZEMENİN YAZI FORMLARINA ETKİSİ	110
5.1 Taş.....	110

5.2 Metal	112
5.3 Ahşap	113
5.4 Toprak	116
5.5 Cam	119
5.6 Diğer Malzemeler	121
6. SONUÇ.....	125
KAYNAKLAR.....	127
ÖZGEÇMİŞ.....	129

KISALTMALAR

Çev.	: Çeviren
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
Pt	: Punto
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
Y.Y.	: Yüzyıl

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1 Lascaux mağarası (M.Ö 15000).....	1
Şekil 1.2 Uruk hesap tableti (M.Ö 3000).....	2
Şekil 1.3 Elam tableti –Paris MuseeduLouvre (M.Ö 2600).....	2
Şekil 1.4 Gezegenerin gelecekte konumlarını belirleyen Babil tableti (British Museum)	3
Şekil 1.5Pers Hükümdarı Cyrus L’ye ait bir kil tablet (İ.Ö. 576-529).....	3
Şekil 1.6 Mısır papirüsü	4
Şekil 1.7 Hiyeratik Yazı.....	5
Şekil 1.8 Bir adamın körlüğünü iyileştirmek için yazılan dua Demotik Yazı M.Ö 305-30	6
Şekil 1.9 Çin yazısı	7
Şekil 1.11Yunan Alfabeti	7
Şekil 1.12 Roma Alfabeti	7
Şekil 1.13 Arap Alfabeti	8
Şekil 2.1 Altın ve gümüş karışımı elektron.....	10
Şekil 2.2 AesRude.....	11
Şekil 2.3 Roma AesGrave	12
Şekil 2.4 Bizans Follisi (1042-55)	13
Şekil 2.5 Osman Gazi tarafından 1327 yılında bastırılan akçe	14
Şekil 2.6 I. Abdülhamit tarafından darp ettirilen sikke.....	15
Şekil 2.7 Frigfibulaları	16
Şekil 2.8 Granat altın yılan bilezik Helenistik dönem (M.Ö 2. Yy)	17
Şekil 2.9 GordiondaFriglerden kalma Tümülüs.....	18
Şekil 2.10 Selçuklu Ahlat Mezarlığı	19

Şekil 2.11 Ana Tanrıça, M.Ö 6000 ilk yarısı, Çatalhöyük.....	20
Şekil 2.12 Sallantılı çiçekli dal üzerinde kuşlu broş 19. yy	22
Şekil 2.13 İngiliz sikkeleri 17. yüzyıl	23
Şekil 2.14 Sanduka örneği	24
Şekil 2.15 Çanakkale Deniz Müzesinde bulunan kitabe	25
Şekil 2.16 Sultanahmet Camii iç avlu kapısında bulunan kitabe	26
Şekil 2.17 Karatay medresesi çini kitabe örneği, Konya	27
Şekil 3.1 Osmanlı tuğralı küpe.....	29
Şekil 3.2 Yunanistan Şehrine Ait Kolye Ucu.....	30
Şekil 3.3 Arapça Yazılı Yüzük	31
Şekil 3.4 Arapça yazılı kolye	32
Şekil 3.5 İngilizce yazılı yüzük.....	33
Şekil 3.6 Eceabat şehitliğindeki bir mezar taşı	34
Şekil 3.7 Eski rus mezar taşı	35
Şekil 3.8 Darüssaade Ağası Mehmet Cevher Ağa'nın mezar baş taşı.....	36
Şekil 3.9 Kaptan İbrahim Paşa'ya ait mezarın genel görünümü.....	37
Şekil 3.10 Kaptan İbrahim Paşa'ya ait mezarın baş taşı	38
Şekil 3.11 Mabeyn Başkâtibi Süreyya Paşa'nın mezarlığı	39
Şekil 3.12 Mabeyn Başkâtibi Süreyya Paşa mezarının baş taşı	40
Şekil 3.13 Doktor İbrahim Paşa'nın mezar baş taşı ve ayrıntısı	41
Şekil 3.14 Ziya Gökalp'in bulunduğu mezarın genel görünümü.....	42
Şekil 3.15 Ziya Gökalp'in bulunduğu mezarın baş taşı ve ayrıntısı	43
Şekil 3.16 Haydar Şekipe ait mezarlığın genel görünümü.....	44
Şekil 3.17 Haydar Şekipe ait mezarın baş taşı	44
Şekil 3.18 Bet Abraham Yahudi Mezarlığı – Newyork / Brooklyn.....	45
Şekil 3.19 Rus mezar taşı	46
Şekil 3.20 Fatma Gevheri Osmanoğlu'na ait mezarın baş taş	47

Şekil 3.21 Emin Barın tarafından tasarlanan anıt heykel.....	48
Şekil 3.22 JaumePlensa'nın İngiltere'de bulunan York Shire heykel parkında ki eseri	49
Şekil 3.23 Boris de Freitas'a ait bir heykel	50
Şekil 3.24 İngiltere heykel parkı JaumaPlensa'ya ait heykelin ön görünümü	51
Şekil 3.25 Vavharleriyle yapılmış seramik heykel	52
Şekil 3.26 MarekZyga'ya ait heykel	53
Şekil 3.27 MarekZyga'ya ait heykel	54
Şekil 3.28 Richard J. Evans'a ait heykel genel görünüm.....	55
Şekil 3.29 Richard J. Evans'a ait heykel ayrıntı	56
Şekil 3.30 Prag şehrinde bulunan devrim adlı heykelin ayrıntısı 1	57
Şekil 3.31 Prag şehrinde bulunan devrim adlı heykelin ayrıntısı 2	57
Şekil 3.32 Prag şehrinde bulunan devrim adlı heykelin genel görünüşü	58
Şekil 3.33 DaleDunning adlı sanatçının eseri	59
Şekil 3.34 Siyasi buz heykelin tam hali	60
Şekil 3.35 Siyasi buz heykelin erimeye başladığı hali.....	61
Şekil 3.36 Kryptos heykelinin genel görünümü.....	62
Şekil 3.37 Kryptos heykelin ayrıntılı görünüm.....	63
Şekil 3.38 Stereo Type Heykeli ayrıntı	64
Şekil 3.39 Stereo Type Heykeli genel görünümü	64
Şekil 3.40 New York şehrine ait magnet	66
Şekil 3.41 Dubai şehrine ait magnet	67
Şekil 3.42 İstanbul şehrine ait magnet	67
Şekil 3.43 Kıbrıs şehrine ait magnet	68
Şekil 3.44 Arapça Allah yazılı magnet	69
Şekil 3.45 Piatigorsk şehrine ait magnet.....	70
Şekil 3.46 Nal şeklinde magnet.....	71
Şekil 3.47 Mezuniyet Plaketi	72

Şekil 3.48 Teşekkür plaketi.....	73
Şekil 3.49 Onur ödülü	74
Şekil 3.50 Kodak firmasına ait ödül plaketi.....	75
Şekil 4.1 Gümüş Roma sikkesi ön yüzü.....	77
Şekil 4.2 Gümüş Roma sikkesi ön yüzü.....	77
Şekil 4.3 Yunanistan sikkesi ön yüzü	78
Şekil 4.4 Yunanistan sikkesi arka yüzü	78
Şekil 4.5 III. Selim tarafından darpettirilen sikkesi ön ve arka yüzü.....	79
Şekil 4.6 Kırım madalyası.....	80
Şekil 4.7 Gelibolu yıldızı	81
Şekil 4.8 Hindistan sikkesi ön yüzü	82
Şekil 4.9 Hindistan sikkesi arka yüzü	82
Şekil 4.10 Rus parası ön ve arka yüzü	83
Şekil 4.11 İkinci dereceli Uşakov Madalyası.....	84
Şekil 4.12 Askeri başarı madalyası	85
Şekil 4.13 Çin sikkesi ön ve arka yüz	86
Şekil 4.14 Atina maraton madalyası	87
Şekil 4.15. Semarkand'da bulunan bir türbe cephesinde ki pano , Timur Devri, 1380	88
Şekil 4.17 Yeni Camiin de bulunan tak kapının solunda ki çini pano	89
Şekil 4.18 Hiç yazılı seramik duvar panosu.....	90
Şekil 4.19 Hu Allah yazılı seramik duvar panosu.....	91
Şekil4.20 Şeçil Nebioğlu'na ait bir eser.....	92
Şekil 4.21 Bir Hıristiyan kadının mezar kitabesi (6. yüzyıl).....	93
Şekil 4.22 Çelebi Sultan Mehmet Camii ana kapı kitabesi.....	94
Şekil 4.23 İdadiye lisesinin kapısında bulunan kitabe	95
Şekil 4.24 Ermeni kilisesinin kapısı üzerinde ki kitabe	96
Şekil 4.25Emin Barın'ın yazdığı Galata kulesinin üzerinde ki kitabe.....	97

Şekil 4.26 Emin Barın'ın yazdığı kitabe	98
Şekil 3.27 İstanbul Üniversitesinin dış kapısında bulunan kitabeler	99
Şekil 4.28 Çanakkale Aynalı Çarşı girişinde ki kitabe	100
Şekil 4.29 Kilise kitabesi	101
Şekil 4.30 İstanbul' da ki Antuan Kilisesinin bahçesinde bulunan heykelin kitabesi	102
Şekil 4.31 Küpün üzerine uygulanmış mühür örneği.....	103
Şekil 4.32 Mezopotamya da bulunan kireçtaşı silindir mühür ve baskısı Louvre müzesi	104
Şekil 4.33 Gamalı haç motifli mühür yüzük M.Ö 4-5 bin	105
Şekil 4.34 Troia bölgesinde bulunan Tunç Mühür.....	106
Şekil 4.35 Hahambaşı Kaymakamı Moşe Ha-Levi`nin Mühür-Yüzüğü	107
Şekil 4.36 Bosna kalemî tarzı ile yazılmış damga mühür	108
Şekil 4.37 Latin harflerle yazılı olan mühür örneği	109
Şekil 5.1 Mermer örneği	110
Şekil 5.2 Oyma kazıma ve kabartma aleti.....	111
Şekil 5.3 Mermere yazı kazıma işlemi.....	112
Şekil 5.4 NahhatFatih Topatan Naht sanatını icra ederken bir görüntü	114
Şekil 5.5 Ahşap üzerine kabartma yöntemi ile yazılan	115
Şekil 5.6 Ahşap üzerine Ajur tekniği ile yazılan yazı.....	115
Şekil 5.7 Kabartma yöntemi ile yapılmışdekoratif, seramik harf karosu.....	117
Şekil 5.8 Susan Shocket Kazıma yöntemi ile yapılmış dekoratif seramik.....	117
Şekil 5.9 Zehra Çobanlı, Fırça yöntemi ile yazılmış sır dekorlu vazo	118
Şekil 5.10 Fırça yöntemi ile desen uygulaması.....	120
Şekil 5.11 Cam üzerine lazer yöntemi ile yazılan yazı	121
Şekil 5.12 Plastik çeşidi olan silikondan, dişi yöntemi ile yapılmış şişe kapakları .	122
Şekil 5.13 Polyester malzemeye ile yazılmış dekoratif ürün	123
Şekil 5.14 Deri üzerine hazır gereçlerle yazılmış olan besmele tablo	124

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Melike NÜKTE
Anabilim Dalı : Güzel Sanatlar
Programı : Grafik Tasarım
Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. M. Savaş ÇEVİK
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Ekim 2014

ÜÇ BOYUTLU FORMLARDA UYGULANAN YAZI TASARIMLARI

ÖZET

Tarih öncesi çağlarda yazı, iletişim gereksiniminden dolayı ortaya çıkmıştır. Gelişimi günümüze dek görsel, işlevsel ve içerik olarak değişiklik göstermiş ve halen de göstermektedir.

Yazının ortaya çıkışından günümüze kadar gelen aşamalarda birçok yazı teknikleri ve el yazısı niteliğinde değerlendirilen tipografi, kaligrafinin üç boyutlu formlarla olan ilişkisi ve yapım teknikleri incelenmiştir. Yazının içerdiği anlamların dışında estetik ve biçimsel özellikleriyle yazı tasarımlarının malzemeler ve formlar üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Üç boyutlu formların tarihsel gelişimi de birçok kaynaktan yararlanılarak araştırılmıştır. Yazının malzemeler üzerinde ki etkisi ve teknik açıdan farklılıkları şekillerle gösterilmiş ve açıklanmıştır.

Çalışmaya ilişkin veriler için üç boyutlu formlar ve grafik alanındaki kaynaklar taranmış, bunun yanı sıra yurt içi ve yurt dışındaki formların araştırması yapılarak bu alanda günümüze dek yapılmış bazı uygulamalar incelenmiş ve fotoğraflar tez içerisine yerleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yazı, Tasarım, Form

GENERAL INFORMATION

Name and Surname : Melike NÜKTE
Field : Fine Arts
Program : Graphic Design
Supervisor : Yrd. Doç. Dr. M. Savaş ÇEVİK
Degree Awarded and Date : Master – October 2014

APPLIED WRITTING PROJECTIONS AT FORMS WITH THREE DIMENSIONS

ABSTRACT

Article was appearing because of communicated in prehistoric times. The development of the article as a visual, functional and content changes until the present and still demonstrates. Emergence of the post to the present day stages have been analyze a lot of writing technique. The handwriting of the three-dimensional typography, calligraphy, evaluated its relationship with forms and construction techniques have been analyzed. Aesthetic and formal meaning contained in the text property of writing materials and forms of the effects investigated Aside from the articles meaning contain. Historical development of three-dimensional forms have been studied using many sources. The article's impact on the materials and the differences in technical terms was explained by figure. Data for the study for three-dimensional graphic was scanned forms and resources in the field of. Domestic and overseas forms of research done in this field has made some applications were examined and photos built into thesis

Keywords: Article, Design, Form

1. GİRİŞ

Yazı, insanlığın başlangıcından bu güne kadar kullanılan en önemli iletişim araçlarından birisidir. İnsanoğlu başlangıçta tabletlere ve mağara duvarlarına simgesel resimler yapmış ve zamanla bu resimler yazının temelini oluşturmaya başlamıştır. 17000 yıl önce Fransa'da bulunan Lascaux mağarasında insanlığın yaptığı ilk resimler bulunmuştur.

Şekil 1.1 Lascaux mağarası (M.Ö 15000)

http://atgunlukleri.blogspot.com.tr/2011_11_01_archive.html

İnsanoğlu 17000 yıl önce şekil ve sembol çizmişlerdir. Seslerin sembole dönüşmesi 12000 yıl gibi uzun bir bekleyiş sonrası ortaya çıkmıştır. Hesaplar sözlü olarak kayıt altına alınamayacağı için, yazının doğuşu gerçekleşmiştir. İlk yazı örneği M.Ö 3000'ler de Sümerler ile başlamıştır. Bilinen en eski yazı izleri arasında Uruk tableti bulunmuştur. Tabletlerin üstüne satın alınan her şeyin listesi tutulmuştur. Dolayısı ile ilkyazılar hesap tutma amacı ile oluşmuştur.

Şekil 1.2 Uruk hesap tableti (M.Ö 3000)

<http://www.kunstpedia.com/ancient-mesopotamia-inventing-and-reinventing-our-world.htmlenile>

Bu yazılar kil tabletler üzerine sivri uçlu bir kamaşla resmedilmiştir. Zamanla yaş kil üzerine damgalar basmaya, resimlerin canlandığı düşünölen çivi biçimli kalıp çizgiler çekmeye başlamışlardır. Çivi yazısı ismi de buradan gelmektedir. Mezopotamya’da yazı Sümerlerden sonra birçok uygarlıkta yaygınlaşarak toplumlara özgü biçimde kullanılmıştır. Bu uygarlıklar arasında olan Elamlar çivi yazısının yanı sıra farklı çizgisel yazıları da günlük yaşamlarında kullanmışlardır.(Jean, 2012, s:15)

Şekil 1.3 Elam tableti –Paris MuseeduLouvre (M.Ö 2600)

<http://www.revendeurs.rmngp.fr/en/catalogue/product/1559-fara-tablet.html>

Babilliler çivi yazısını kullanırken yazı biçimlerinin kavramını belirtmek için, köşeli simgeler kullanılmıştır. Bugün Fırat ile Dicle nehrinin arasında Irak'ın bulunduğu topraklarda medeniyetlerini kuran Babiller, M.Ö. 2000'li yıllarda çok sayıda yıldızın konum gözlemlerini yapmış ve bunları kaydetmişlerdir.(Şekil 1.4) Bugün kullanılan takım yıldızlarının yarısından fazlasının isimlerini onlar oluşturmuştur.

Şekil 1.4 Gezegenlerin gelecekte konumlarını belirleyen Babil tableti (British Museum)

<http://astromagazin.blogspot.com.tr/p/astronomi-tarihi.html>

Çivi yazısına benzeyen Pers yazısı da M.Ö. 3000'ler de kullanılmıştır.(Şekil 1.5)

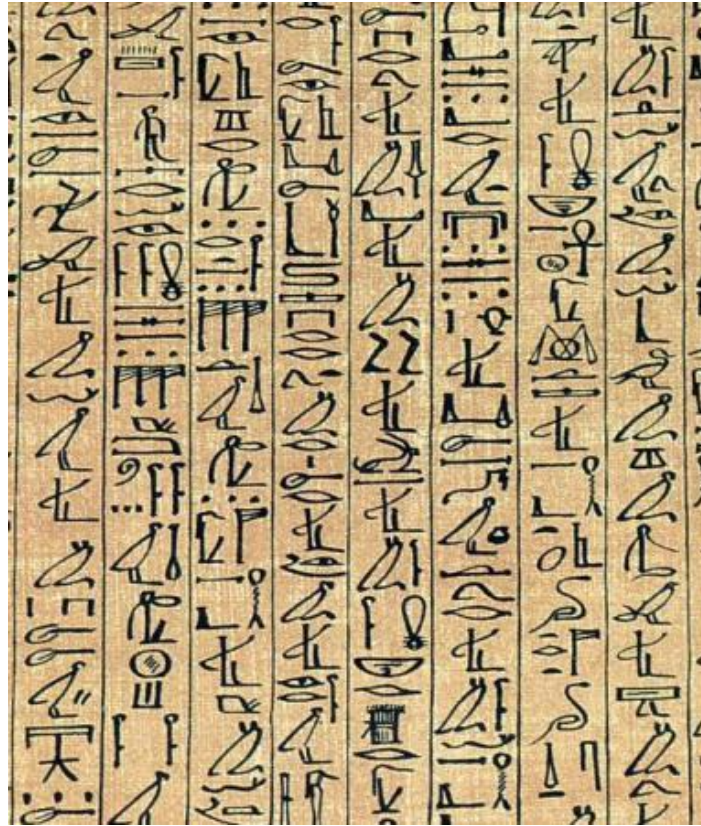
Şekil 1.5 Pers Hükümdarı Cyrus L'ye ait bir kil tablet (İ.Ö. 576-529)

<http://www.archaeoport.com/?Syf=22&Mkl=25483>

Arapların ve İbranilerin ataları olan Akadlar, bütün Mezopotamya'ya egemen olmuşlardır. Çivi yazısı o zaman gerçek bir yazı olmuştur. Basit bir muhasebe işleri için ortaya çıkan yazı, Mezopotamyalılar için artık büyük bir önem işgal etmektedir. Böylece artık Sümerler, Akadlar ve Babiller mektuplaşmaya başlamışlardır. Çivi yazısı tüm Mezopotamya'ya yayılırken birçok yerde farklı yazılar doğmaktadır.

Yazı Mısırlıların kendi tarihlerini kaydetmelerine, hükümdar soyağaçlarını çıkarmalarına, savaşlarını ve zaferlerini anlatmalarına büyük katkı sağlamıştır. Dünyanın her yerinde olduğu gibi Mısırda da tarih yazıyla birlikte doğmuştur. Ayrıca Sümerlerde de olduğu gibi hukuk kuralları oluşturmak, muhasebe tutmak ve mal satımı evlilik sözleşmelerini kayıt altına almak için de yazı kullanılmıştır.

“Mısırlılar, komşuları Sümerlerden farklı olarak resimlerin yanı sıra ses ve fikirlere karşılık gelen göstergeler bulmuşlardır. Eski Mısırlılara göre yazının tanrı tarafından geldiğine inanılmaktadır. Hiyeroglif yazılar yukardan aşağıya, sağdan sola ve bir sonra ki satırda soldan sağa okunabilirler.” (Jean, 2001 s:29)

Şekil 1.6 Mısır papirüsü

<http://www.bilgedede.net/hiyeroglif-yazisi-nedir.html>

Mısırda da Mezopotamya'da olduğu gibi okuma yazma bilmek ayrılacaktır. Hiyeroglif yazının karmaşıklığından dolayı yazının öğrenilmesi güç bir durumdur. Mısırlı ustaların yöntemi hem bellek hem de okuma alıştırmalarına dayanmaktadır. Hiyeroglifleri ilk zamanlar taşlara daha sonra da esnek, ince, elle tutulur bir araç olan papirüslere yazdıkları bilinmektedir.(Faulmaan,2001, s: 14)

Bu araştırma sonucunda da beş bin yıl önce yazıcıların kağıt, mürekkep ve tüy kullandıkları anlaşılmaktadır. Papirüs, Nil delta ve vadilerde bolca yetişen bir bitki olduğu için bu malzemeyle birçok gündelik nesnelere yapılmaktadır. Bunun yanı sıra lifli saplarıyla da rulolar elde edilmektedir. Hiyeroglif göstergeleri gösterebilmek için kullanım amacına bağlı olarak değişebilen ucu yontulmuş ya da düzleştirilmiş 20 santim uzunluğunda kamış kullanılmaktadır. Devlete bağlı olan papirüsler 3000 yıl önce Akdeniz havzasına ihraç edilmiş ve Mısır için büyük bir gelir kaynağı olmuştur. Papirüs üzerine yazı yazmak oldukça sabır ve titizlik gerektirmektedir. Yazıcılar hızlı bitirmesi gereken çalışmalarda yavaş ilerledikleri ve işi yavaşlattıkları için, o dönemde ortaya çıktığı bilinen “Hiyeratik” adını verdikleri bir yazı gelişmiştir. İ.Ö 650 yılına doğru hiyeroglifler ve Hiyeratik yazı halen kullanılmaktadır. (Şekil 1.7)

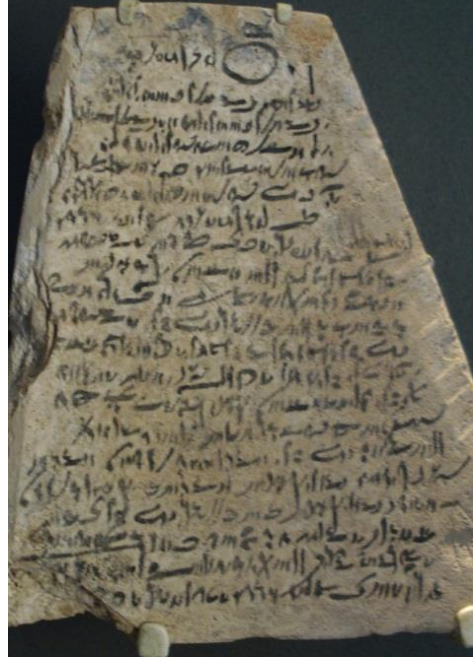

Şekil 1.7 Hiyeratik Yazı

<http://www.anime.web.tr/muzik-sinema-tv-ve-kitap/eski-misira-dair/>

Daha hızlı, daha açık seçik ve harflerin birbirine daha yakın durduğu Demotik veya halk yazısı ortaya çıkmıştır. Bu yeni yazıda Hiyeratik yazı gibi sağdan sola okunmaktadır.(Şekil 1.8)

Şekil 1.8 Bir adamın körlüğünü iyileştirmek için yazılan dua Demotik Yazı M.Ö 305-30
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c6/Demotic_Ostrakon.jpg

“Çin yazısının İ.Ö 2000 yılında ortaya çıktığı bilinmektedir. Zamanımızdan 1500 yıl önce belli bir düzene oturtulmuş ve İ.Ö 200 ve İ.S 200 yılları arasında tutarlı bir sisteme dönüşen bu yazı Çinlilerin bugün de okuyup yazdıkları yazılardır. Bugünkü Mısırdaki ve çağdaş Mezopotamya’da (Irak) Arap yazısı yüzyıllar önce hiyeroglifin ve yazının yerini almıştır. Çin yazısı halen Çin olarak kullanılmaktadır. Sadeleşmeye doğru giden değişiklikler dışında Çin yazısı kaynaklarına sadık kalmıştır.” (Jean 2001, s:45)

Bütün yazıların temel ögesi olarak kabul edilen piktogram, bugün Çin’de kullanılmaya devam etmektedir. Eski Çinlilerde de diğer uygarlıklarda olduğu gibi çizimler, piktogramlar ve piktogram birleşiminden oluşuyordu. Piktogramlar çok geçmeden düzgün bir görünüm alır ve bugün bile Çin yazısında izlerini görmek mümkündür. Sokak Çincesi soldan sağa okunurken bilim adamlarının ve şairlerin kullandığı Çince yukardan aşağıya ve sağdan sola okunmaktadır.

末世啓示

Şekil 1.9 Çin yazısı

http://tr.wikipedia.org/wiki/Geleneksel_%C3%87in_yaz%C4%B1s%C4%B1

Zamanla alfabeyle yaklaşım başlamış ses yazma noktasına gelinmiştir. M.Ö. 1500'ler de Fenikeliler tarafından alfabe geliştirilmiştir. Alfabenin ilk modeli olan Fenike alfabesinde 22 sessiz harften oluşmakta sesli harfler bulunmamaktadır. Çoğunluğu ticaretle uğraşan Fenikeliler alfabelerini bu yolla ticaret yaptığı halklara tanıtmaya olanağı bulmuştur. Fenikelilerden sonra Yunanlılar ve Romalılar bu alfabeyle almışlar, Yunanlılar sesli harf ilave ederek kendi alfabelerini oluşturmuşlardır. Bu alfabe Etrüskler tarafından daha da geliştirilip değiştirilerek günümüzde kullanılan Latin Yazısı oluşmuştur.(Taşkıran, 1997, s: 94-95).

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22

Şekil 1.10 Fenike Alfabeti

<http://insanveevren.wordpress.com/2011/05/12/eski-uygarliklarda-dil-ve-yazi/>

Şekil 1.11 Yunan Alfabeti

http://websites.omegafi.com/omegaws/pikappaalpharowan/documents/alphabet/?doing_wp_cron=1394459742.5679728984832763671875

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ

Şekil 1.12 Roma Alfabeti

<http://www.resimbul.com/sonuc/roma/roma-harfleri/roma-harfleri-b28437.gif>

Yunan ve Roma dönemlerinde papirüs, tahta, kurşun, bronz, deri, taş, çömlek parçaları ve balmumuna yazı yazdıkları bilinmektedir. Fenike yazısından türemiş olan bir diğer yazıda Arap harfleridir. Arap yazısı İslam dininden önce geliştirilmiştir. Dinin hızla yayılmasıyla birlikte yazıda bütün Dünya'ya yayılmıştır. Arap yazısı sağdan sola yazılır ve okunur. Sesli harfleri kaydetmez. Noktalarla birleştikleri zaman sayıları yirmi dokuza çıkan on sekiz harften oluşmaktadır. İşlek yazıda harfler birbirine bağlanmaktadır.

Şekil 1.13 Arap Alfabeti+

<http://www.forumdas.net/konu/arakca-alfabe-ve-anlamlari.184170/>

İ.Ö. V. Yüzyılda Yunan alfabesi tamamlanmıştır. Yunanca da bulunmayan ünlü harfleri temsil eden birçok gösterge Aram alfabesinden alınmıştır. 17 ünsüz ve 7 ünlü harften oluştuğu bilinmektedir. Artık harflerin büyük ve küçük yazıldığı da bilinmektedir. Büyük harfler taşlara kazınırken, küçük harfler papirüslere veya balmumlarına yazılmaktadır.

Yunan yazısı daha karmaşık başka yazıları, Kıpti, Ermeni ya da Gürcü yazıları doğurduğu gibi, kullandığımız Latin alfabesinin de çıkış noktasını oluşturduğu bilinmektedir. İ.Ö 600'de Latince ilk kez formun üzerinde ortaya çıkar. (Faulmaan, 2001 s: 26)

2. ÜÇ BOYUTLU FORMLARIN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. İlkçağ Formlar

İlkçağlardan günümüze kadar bakıldığında beslenme, barınma, giyinme ihtiyacının var olduğu görülmektedir. İnsanlar Neolitik Dönem öncesindeki Paleolitik çağlarda göçebe olarak yaşamakta ve hayatlarını sürdürebilmek için gerekli olan her şeyi doğadan avcılık ve toplayıcılıkla temin etmekteydiler. Neolitik Dönemde, gelişen mülkiyet bilinci ile insanların yerleşik hayata geçtiklerini, tarım ve hayvancılıkla uğraşarak köyleri oluşturduklarını ve dolayısıyla aralarında iş bölümü yaptıkları bilinmektedir. (Atlan, 1993, s: 12)

Bu dönemin insanları, ticaret hayatlarında takas yöntemini kullanmışlardır. Malların karşılıklı değişimi anlamına gelen takas işlemi esnasında; verdikleri mala karşılık, alışveriş ettiği diğer kişilerde istediği malı bulamayan insanlar, bunun yerine aynı değerde başka bir şey almaya başlamışlardır. Netice olarak, değer ve buna bağlı olarak da eşdeğer düşüncesi ortaya çıkmış ve giderek bir değişim aracına, yani paraya gereksinim duyulmuştur. İlk zamanlarda insanlar para yerine tahıl ürünleri hayvan ve alet gibi malları kullanmışlardır. Aracı olarak kullanılan bu gibi malları muhafaza etmek, istendiği zaman hemen ortaya koyabilmek, gerektiği kadar parçalara bölmek ve bir yerden bir yere taşımak güç olduğu için zamanla yalnız madenler para anlamında kullanılmıştır. Elektron denilen ilk sikke altın gümüş karışımı olarak yapılmıştır.(Şekil 2.1)

Şekil 2.1 Altın ve gümüş karışımı elektron

<http://5temmuz2009.blogspot.com.tr/2009/07/musul.html>

Şekil 2,1 de görülen elektron para üzerinde semboller bulunmaktadır. Bunların üzerinde henüz yazı ve rakam bulunmamaktadır. Yazının paralara geçmesi devlet olgusuyla birlikte doğmuştur. Paraların üzerindeki yazılar hangi devlete ait olduğunu ve paranın miktarını göstermektedir.

Sikke olarak da adlandırdığımız paralar, incelendiği zaman, tarihe ışık tutan ve arkeologları birçok konuda bilgilendiren tarihi bir belge niteliği taşımaktadır. Para kelimesi Latince para anlamına gelen ‘pecunia’ sözünden gelmektedir. Sikke ise Arapça kökenli bir sözcüktür. Ağırlığı ayarlanmış, üzerinde onu darp eden yetkili idarenin ya da devlet tarafından konulan bir takım arma, işaret veya resimlerin ve yazıların darp edildiği yuvarlak şekildeki metal objedir. (Tekin, 20008, s: 18)

Sikkeler her ne kadar maddi bir araç olsalar da, dönem devletlerin, kentlerin ve imparatorlukların ekonomisini, ticari hayatını, dini inancını, kültürel ve sosyal yapısını üzerindeki yazı ve sembol aracılığıyla bilgilendirmektedir. Ayrıca üzerindeki süslemeler sanat yapısını göstermektedir. İlk dönem sikkelerin üzerinde yazı olmasa da, nerede darp edildiğini gösteren simgeler vardır.

İlk metal paraların buluntuları M.Ö 2000’li yıllara dayandığı bilinmektedir. Sikkeler eriyik halde düz bir metal üzerine dökülerek çekiçle vurularak düzeltilmiştir. Kentlerin merkezlerinde bulunan Argyrokepeion adı verilen darphanelerde sikkeler yapılmıştır. Darphanelerde sikke pulunu ısıtmaya yarayan ocak, pulları tartmak için tartı, kalıp hazırlamada kullanılan aletler, ısıtılan pulu tutmak için maşa, çekiç ve kalıp ıstampası bulunmaktadır.

“Örs üzerine ön yüz kalıplar işlenir ya da önceden hazırlanmış kalıplara ısıtılan sikke pulu koyulur ve pulun üzerine yerleştirilen ıstampaya çekiçle vurularak düz ve dışbükey olarak sikke pulu elde edilirdi. Elde edilen sikkelerin arka yüzü ya olduğu şekilde bırakılır, ya da kazıma yöntemiyle çizgisel, geometrik şekiller yapılırdı. Zamanla arka yüzeyde kalıplar yapılarak hem ön yüz hem de arka yüz tek bir işlemle elde edilmiştir.” (Atlan, 1976, s:3)

Sikkeler devlet tarafından onaylayıp üretilmekteydi. Modern sikkeler üstünde 3 yazıt bulunmaktadır: Birincisi Ülke, ikincisi değer (nonimal ve para birimine göre), üçüncüsü ise yıl. Sikkenin ön yüzünde devletin armasının yanında hükümdarın kafa tasviride görülmektedir. Arka yüzünde ise değer bilgisi bulunmaktadır. Roma’da ortak sikkelerden önce, isim olarak üretilmiş ve düzensiz şekillerde ki bronz parçalar kullanılmıştır. Bu parçaların değeri, ağırlığı, eni ve boyu ölçülerek belirleniyordu. Aesrude olarak adlandırdıkları bu parçalar M.Ö 406 yılındaki Veji kuşatmasında askerlere ödeme yapılırken kullanıldığı yazılı kaynaklardan bilinmektedir.(Şekil 2,2)Buda bu bronz parçaların oldukça sık kullanıldığının kanıtıdır.

Şekil 2.2 AesRude

<http://www.ancientresource.com/images/rude143,8g-A.jpg>

M.Ö 4. Yüzyılda büyük miktarda bronz sikkelerini az miktarda da gümüş sikkelerin basıldığı bilinmektedir. Aes Grave adıyla tanınan bronz sikkeler, damgalanan diğer sikkelere göre Roma özelliğini daha fazla taşımakta, daha kaba ve barbar bir tarzda olmaları sebebiyle de kolayca ayırt edilmektedir. Ön yüzünde profilden yapılmış bir portre görülürken, arka yüzeyde kupa ve onun sağ yanında MAT yazısı bulunmaktadır. Yazının o dönemde azda olsa kullanıldığı bu örnekle görölmektedir.(şekil 2,3)

şekil 2.3 Roma AesGrave

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/05/Hatria_aes_grave_74000506.jpg

Bizans sikkeleri dünyevi ve ruhani gücü temsil eden kutsal kişi tasvirleri ve sembolleri ile çeşitlendirilmiştir. Ortadoks Hristiyanları kutsal kişileri olan Meryem, İsa, diğer kutsal azizler ve göksel varlıklar sikkede yerlerini almışlardır. Bunların arasında en fazla İsa tasviri sikkeler üzerinde görölmektedir. 491 yılında sikkelerin tamamı altın olmuştur.

Şekil 2.4 Bizans Follisi (1042-55)

[http://www.definegizemi.com/antik para/Bizans/Irene/671884.jpg](http://www.definegizemi.com/antik_para/Bizans/Irene/671884.jpg)

Bizans sikkeleri içinde gelecek altı yüzyılda en çok göze çarpan ve Bizans sikke tarihi içinde en kalıcı birim olan Follis ortaya çıkmıştır. İsa'nın kare arkalıklı tahtta oturur betimi özellikle 11. yüzyıla tarihlenen sikkelerin birçoğunda farklı dizayn tipleri ile ortaya çıkmaktadır. Paranın ön yüzünde, İsa tasvirinin sağında ve solunda yazıların bulunduğu görülmektedir. Tasvire oranla çok küçük yazılmıştır. Arka yüzünde ise aynı şekilde İsa tasvirinin sağ ve sol tarafında aynı boyutta yazı yazılmıştır. (Şekil 2,4)

Akçe, Osmanlı devletinin ilk zamanlarından itibaren bastırılan ve kullanılan gümüş paralardır. İlk sikkeler gümüşten imal edildiği için Ak para anlamında Akçe ismi kullanılmaktadır. Antik çağdan itibaren hükümdarın kendi adına sikke yaptırması ve hutbe okutması egemenliğin en önemli unsuru olmuştur. İslam Devletleri de bu geleneği devam ettirmiş, kendilerine sikke yaptırıp yanında da hutbe okutmuşlardır. (Tekin, 2008, s: 39)

Sikke padişahın gücünü açıkça belli eden bir simge olarak da kullanılmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun kurucusu olan Osman Bey zamanında (H. 724-761 / M. 1324-1360) zamanında ilk Osmanlı parası olan gümüş sikke yapılmıştır. Osmanlıların paralarında diğer sikkelere göre daha fazla yazı bulunmaktadır. Portrenin görülmediği sikkelerde, geometrik ve bitkisel motiflerle süslenmiş yazılar yer almaktadır. Genellikle Sultanın ve babasının adı, darphanenin adı ve darp tarihi ve birde kısa dua veya temenniler bulunmaktadır. (Şekil 2,5)

Şekil 2.5 Osman Gazi tarafından 1327 yılında bastırılan akçe

http://tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Dosya:Osmanl%C4%B1_Ak%C3%A7esi.jpg&filetimestamp=20130905225037&

Şekil 2.6 I. Abdülhamit tarafından darp ettirilen sikke

<http://ercaninal.blogspot.com.tr/2012/12/para.html>

I. Abdülhamid'in H.1187/M1774 tarihli gümüş sikkenin ön yüzünde; üstte tuğra ve tuğranın altında "Kostantiniye 1187" yazısı örgü biçiminde bir silme içerisinde yer almaktadır. Tuğranın sağ tarafında bitkisel motifler vardır. Dairevi formda olan sikkenin arka yüzünde ise, sülüs hattıyla oluşturulmuş dört satır yazı örgü şeklinde bir silme ile çevrilidir. İnce silmeli kartuşlar içine basılmış olan yazının, ilk satırında "iki karanın sultanı", ikinci satırında "ve iki denizin hakanı", üçüncü satırında ise "sultan" ve son satırında da "sultan" yazılmaktadır.(Şekil 2,6)

Takının tarihsel geçmişi ilk çağlara kadar uzanmaktadır. "Takı, takmak kelimesinden gelmektedir. Mücevher veya ziynet eşyası olarak da adlandırılan takı, insanların süslenmek amacıyla taktıkları çeşitli taş, maden, doğa ürünleri ve buna benzer malzemelerden yapılmış olan kullanım eşyalarıdır. (Özbağ, 1993, s13)

Tarihte ilk takılar doğal biçimleri ile kullanılan renkli taşlar, deniz ve kara kabukları, fildişi kemik ve boynuzlardan yapılmıştır. Av, büyü ve bereket için kullanılan takılar kazıma ve sürtme yolu ile yapılmaktadır. Ava çıkacak olan insana etçil hayvan dişlerinden yapılmış kolyeler verildiği bilinmektedir. Bunun sebebi ise; bütünün kendinden bir parçayla çağrıştırıldığı büyü inancına göre, takıyı takacak kişinin avlayacağı hayvanla aynı fiziksel güce sahip olacağına inanılmasıdır.(Akyay, 2001, s:15)

Neolitik çağda insanlar çevrelerinden toplayıp şekillendirdikleri bu doğal malzemelerden başka, bakır ve kurşun gibi metalleri de takı yapımında kullanmıştır.

Kısa süre içinde bronzda takı yapımı için kullanılmıştır. Sümer kültürüne ait Ur kral mezarlarından çıkartılan zengin takılarda uygulanmış olan filigre, granülasyon ve kabartma gibi bazı önemli kuyumculuk tekniklerinin en eski örnekleridir. Hititlerden günümüze, kaş kısmı mühür amaçlı kullanılmış yüzükler ulaşmıştır. Kraliçelerin, ticaretle uğraşan halktan kadın ve erkeklerin mühürleri vardır. Kadın adları içeren yüzük biçimli mühürler, Hitit toplumunda kadının önemsenen yerinin kanıtı olmuştur. Yazının takılarda kullanımı ise artık ortaya çıkmıştır. Yüzük içlerine, kolye içlerine ve küpelere yazılar yazılmıştır. Hem süsleme ögesi olarak kullanılmış, hem de kime ait olduğunu göstermiştir. Eski dönem takıları arasında bronz ve gümüş fibula broşlar döneme damgasını vuran takı türüdür. (Şekil 2,5)

Şekil 2.7 Frigfibulaları

<http://arkeokur.tumblr.com/Frigler>

Friglerde hayvan başlı bilezikler ve kalın gümüş kemerler kullanılmaya devam etmiştir.

Şekil 2.8 Granat altın yılan bilezik Helenistik dönem (M.Ö 2. Yy)

<http://www.collectorsweekly.com/articles/wp-content/uploads/2012/11/015.jpg>

Friglerde hayvan başlı bilezikler ve kalın gümüş kemerler kullanılmaya devam etmiştir. Helen uygarlığında görülen takılarda erkeklerin bilezik, boyun bandı ve küpe taktıkları bilinmektedir. Bu dönemde moda olan küpelerde hayvan ve insan başlı halka küpeler görülmüştür. Yılan şeklindeki bilezik ve yüzükler de Helenistik dönemin yeni takı biçimleridir. Bu dönemin takılarının özelliği iri ve gösterişli formların, ince ve özenli figür ve ayrıntılarla doldurulmuş olmasıdır. (Şekil 2,8)

İnsanlığın bilinen en eski arkeolojik eserlerinden birisi de mezarlardır. Doğan bütün canlıların, büyüyüp gelişmesi kadar ölümden doğal bir olaydır. İnsanoğlu ölen kişinin cesedine saygı duymuş, onu en iyi şekilde koruyacak kabirlere koymuştur. Ölen kişinin unutulmaması, tanınması için onu en iyi şekilde temsil edecek mezar taşları, içerisine koymuşlardır. Mezar, bütün semavi dinlerde ve diğer beşeri inançlarda ölen kişinin gömüldüğü yeri tanımlamaktadır. Mezarlar, içinde buldukları bölgenin birçok özelliğini taşımaktadır. Bu özellikler içinde toplumun yapısı, coğrafi konumu, dini inançları ve sanata yaklaşımları bulunmaktadır.(Güney, 2002 Yüksek Lisans Tezi)

Şekil 2.9 GordiondaFriglerden kalma Tümüls

http://balatgazetesi.com/resimler/editor/images/800px-Phrygian_tumulus_interior.jpg

M.Ö 750-300 yılları arasında ortaya çıkan Friglerde ölü gömme adetlerinden biri kaya mezarlarına gömmedir. Frig dönemlerinden kalma birçok kaya mezarlarına rastlanmıştır. Bazıları anıt-mezar şeklinde olan bu kaya mezarları ağır tahribata uğramıştır. Friglerin en tanınmış ölü gömme adetleri Tümüls'tür. Ahşap mezar odalarının üstüne toprak yığarak oluşturulan Tümülslerde çeşitli şekilde yapılmıştır.(Şekil 2,9)

En meşhur Tümüls Midas Tümüls'leridir. Burada yapılan kazılarda bronz ölü eşyaları ahşap eserler ve birçok arkeolojik eserler bulunmuştur. Tahtalarla veya taşlarla çevrili olan kurganların mezar odaları üstüne bir metre ile yetmiş metre arasında toprak yığılması ile oluşmaktadır. Bu mezar çeşitlerinin üzerinde nadir süsleme öğelerine ve şekillere rastlanmıştır. Kurgan veya Tümülsleri en çok kullanan diğer uygarlarda Göktürk ve Hunlar olduğu bilinmektedir.(Arslan 2005, s:15)

10. yüzyılda İslamiyet'i kabul eden ilk Türk devleti olan Karahanlılar ilk türbe adı verilen mimari yapıları kullanmışlardır. Karahanlılardan sonra İslam'ı kabul eden Türklerde mezar yapıları değişiklik göstermiştir.

“Karahanlılar döneminde başlayıp Gazneliler ve Büyük Selçuklu tarafından devam eden türbe ve kümbetler mimari açıdan çok önemlidir. Temelde türbe ve kümbet birbirine benziyor olsa da özellikleri farklılıklar göstermektedir. Türbe, ölünün doğrudan toprağa gömüldüğü mimari bir yapı iken, kümbetler üç ana bölümden oluşur. Bunlar, yapının bodrum katı yeni cenazenin bulunduğu kat ve onun üstündeki kısım ziyaret bölümüdür. Son olarak kubbe bölümü vardır. Bu bölüm dıştan konik ya da pramidal çatı görünümündedir. (Arslan 2005, s:15)

Şekil 2.10 Selçuklu Ahlat Mezarlığı

<http://www.arkeolojikhaber.com/?p=5191>

Türkler bir tarafta eski mezar geleneklerine devam ederken diğer taraftan farklı tipte mezarların yapımı başlamaktadır. İslamiyet’le beraber heykelin yasaklanması mezar taşlarında etkisini göstermiş, heykelcikler ve insan suretleri yerini, düz ve oval sütunlara bırakmıştır. Taşlar belli bir şekil kazandıktan sonra, yazılarla, süslemelerle o döneme ait sanat anlayışıyla motifler yapılarak, geometrik kompozisyonlarla birlikte dönemlerinin özelliği yansıtılmıştır.(Şekil 2,10)

Süslemeleri, çeşitleri ve boyutları bakımından çok fazla mezar taşı bulunmaktadır. Üzerinde genellikle kabartma şeklinde yazılar yazılmıştır. Taşların yontulması her dönem farklı tarz ve karakterlerde yazılmıştır. Taşların üzerine dönemin zevkine uygun süslemeler yapılarak, yazıyı desteleyecek şekilde kompozisyonlar kurulmuştur. Teknik olarak hemen hemen aynı yöntemler uygulanmış olsa da, teknolojinin zaman içerisinde gelişmesinden dolayı yontma aletlerinde farklılıklar görülmüştür. Son teknolojiye ise artık mezar taşları makineler tarafından yazılmakta ve süslenmektedir.

Dünya'nın çeşitli yerlerinde çeşitli malzemelerle yapılmış heykel ve heykelciklere rastlanmıştır. Heykel ve heykelciliğin bu derece yayılmasının en önemli faktörlerinden birisi inançtır. Farklı dönemlerde yaşayan insanların tapındıkları şeyleri ağaç, taş ve maden üzerine işlemeleri ve ibadetlerini heykellere karşı yapmaları, heykelciliğin ve heykelin genişlemesine yol açmıştır.

Şekil 2.11 Ana Tanrıça, M.Ö 6000 ilk yarısı, Çatalhöyük

<http://www.altarmodeling.com/images/maketcesitleri01.jpg>

Magna Mater'i (Ana Tanrıçayı) buna örnek olarak verebiliriz. Tarımsal faaliyetlerin başlamasıyla birlikte verimsizliğe çare olarak Ana Tanrıça yapılmıştır. Bu heykelcikler ağaç, toprak ve taştan yapılmıştır. Genel olarak aynı duruşu sergilemektedir. Anadolu'da yapılan kazılar, ana tanrıça figürünün M.Ö 6500-7000'lere dayandığını ortaya koymuştur.(Şekil 2,11)

Mısırdaki heykel sanatı otuz yüzyıl boyunca süreklilik göstermiştir. Tapınakların ve mezar anıtlarının iç ve dış cephelerini heykeller ve rölyeflerle süslenmişlerdir. Yunan heykel sanatında başlangıçta taş, kemik, fildişi ve tunç gibi malzemelerden ilkel heykelcikler yapılmaktadır. Heykel sanatının gelişmesi olimpiyatlarda başarı kazanan atletlerin heykellerin dikilmesi geleneği, tapınakların taştan yapılması ve bunların dış cephelerinin süslenmesi bilinen sebeplerdendir. Portrelik ve büyük boyutlu heykel sanatı Helenistik dönemde ortaya çıkmıştır. Bu dönemlerde yazıya fazla yer verilmemiştir. Yazının heykelle kullanılması XV. yüzyıldan sonra yavaş yavaş kullanılmaya başlanmıştır.

2.2. XV. Yüzyıldan Sonraki Formlar

XV. yüzyıldan sonra gelişen her şey ile birlikte sanatta ilerleme kaydetmiştir. 3 boyutlu formlar zenginleşmiş, heykellerde hareket ve soyut kavramlar çoğalmış, mimarilerde iç ve dış dekor panolarına yer verilmiş ve takılarda gösteriş artmıştır. Takıların medeniyetlerde kullanılması ilk zamanlar, büyü ve inanç doğrultusunda kullanılmış olsa da, zamanla güzel görünme dürtüsüyle kullanılmaya başlanmıştır. Bu nedenle takıda yeni arayışlar ve farklılıklar ortaya çıkmıştır.

Selçuklu Türkleri doğu ustalarının teknikleri ile Batı kuyumcularının tekniklerini birleştirmiş ve yeni bir tasarım ortaya koymuşlardır. Selçuklu dönem, İslam dönemi olmasına rağmen süslemelerde bitkisel ve geometrik motiflerin yanı sıra hayvan figürleri de kullanmıştır. Selçuklu kuyumculuğunda kabartma kazıma, kakma, delik işi, yıldız, savat ve Bizans etkisiyle mineleme tekniklerinin hepsi takılarda kullanılmıştır. (Akyay, 2001, s:14)

Şekil 2.12 Sallantılı çiçekli dal üzerinde kuşlu broş 19. yy

<http://www.antikalar.com/v2/konu/konu0406.asp>

Yazının takıda en çok kullanıldığı dönem Osmanlı Dönemidir. Padişahların ve yüksek mevkideki şahısların kullandıkları yüzüklerde bulunan tuğralar, açıkça yazının kullanıldığının göstergesidir. Her padişahın kendisine ait olan tuğralar hattatlar tarafından yazılıp, yüzüklere işlenmektedir. Günümüze yakın tarihlerde ise, takıların üzerinde yazıya daha sık rastlanmaktadır. Yüzüklerde, kolyelerde ve küpelerde çeşitli karakterlerde ve tekniklerde uygulanmış yazılar bulunmaktadır. Kabartma, kazıma veya ajur tekniğinde bulunan yazılar, malzemeye göre seçilip uygulanmaktadır. Takılarda belirli ölçü boyutu aşılamadığı için, uygulanan yazıların boyutları küçük olmaktadır. Buna göre de uygulama aşamasında biraz daha titizlik göstermek gerekmektedir.

İlk çağlarda para yerine kullanılan metal çubuk ve külçeler varken, yüzyıllar geçtikçe bunlar yerini gümüş, metal ve altın paralara bırakmıştır. Malzeme değişikliği olurken paraların üzerindeki şekiller, süslemeler ve yazılarda değişikliğe uğramıştır. İleriki yüzyıllara göre değerlendirildiği zaman sikkede yazının yoğun olduğu ve çok az geometrik şekillere yer verildiği görülmektedir. (Tekin, 2008, s: 23)

Roma sikkelerine bakıldığı zaman 15. yüzyıl gerilerinde sikkelerin ön yüzünde portresi ve çevresinde kısaltılmış ibareler bulunmaktadır. İmparatorların başlarında defne ve meşe dalından çelenk kullanılmıştır. 15. yüzyıldan sonra roma sikkeleri üzerinde imparatorun adı ve unvanları yer almıştır. Sikkelerin arka yüzünde ise, devletin yönetimi iç ve dış politik olaylar, romanın toplumsal yapısını simgeleyen figürler yer almıştır. Ayrıca tanrı ve tanrıça figürleri görülmüştür. Arka yüzünde görülen tanrı ve tanrıçalardan en önemlileri Jüpiter, Mars, Venüs, Apollo, Diana, Vesta, Aesculapius'tur.

Şekil 2.13 İngiliz sikkeleri 17. yüzyıl

http://www.romanbritain.freeserve.co.uk/milledcoinage_files/image003.jpg

17. yüzyıla ait bu İngiliz sikkesin de geçmiş yüzyıllara göre yazıya daha çok yer verildiği ve daha büyük kullanıldığı göze çarpmaktadır. Serifli yazı karakterinin kullanıldığı ilk bakışta göze çarpmaktadır. Bu Paralar bir toplumun dini inanışlarını, sanat ve kültür yapısını yansıttığı gibi, mezarlar ve mezar taşları da buldukları bölgenin özelliklerini taşır. Dünya'da yapılan çalışmalar sonucu birçok toplumun dini inanışları ve kültürel hayatları anlaşılmıştır. Bu sebeple eski kabristanlıklar mimari, tezyinat, hat ve süsleme sanatlarının en güzel örneklerini taşımaktadır.

XII. Ve XV. yüzyıllara ait mezar taşlarının tipleri, ölçüleri malzemesi ve süsleme karakteri Orta ve Batı Anadolu'daki mezar taşlarından farklıdır. Anadolu Selçuklulara ait mezar taşlarının çoğunluğu mermerden olmak üzere "Sille taşı" denilen sarımsı kahverengi tüften ve beyaz yada gri renkli bir çeşit kalker olan gödeme taşından yapılmıştır. (Laguer, 1997, s:54)

Selçuklu dönemi mezar taşları sanduka ve şahideli olmak üzere iki tiptedir. Genellikle mermerden yapılmış olan sandukalar üst üste kademeli prizmatik, bazen de boyuna kesilmiş yarım silindir şeklindedir. Şahidelere Arapça ve Farsça olarak ayetler, hadisler, şiirler ve mezarın adına yapıldığı kişinin kimliği yazılmıştır. Ayak taşlarında ise süslemelere yer verilmiştir. Süsleme unsuru olarak yazı, bitkisel motifler ve figürlü tasvirler kullanılmıştır.(Şekil 2.14)

Şekil 2.14 Sanduka örneği

<http://www.turkelpress.com/?p=12799>

O dönem mezar taşlarına uygulanan yazılar, belirli araç gereçlerle kazıma veya yontma işlemleriyle gerçekleştirilmiştir. Genellikle kabartma ve kalın harflerle yazılmış oldukları görülmektedir. Kazıma yönteminde yazılan yazılar renklendirilmediği sürece kabartma yapılmış yazılara oranla okunuşu biraz daha zor olmaktadır. Bu nedenle geçmiş dönem mezar taşlarında da renklendirme bulunmadığı için genellikle kabartma yazılar tercih edilmiştir. Kabartma yükseklikleri bir ve üç santim arası değişmekte dönemine göre de yazı karakterlerinde farklılıklar görülmektedir. Kalın yazılmaları da harflerin taş üzerinde zayıf görünmemesi ve daha rahat işlenebilmesi için yazılmıştır.

19. yüzyıl Osmanlı mezar taşlarının malzemesi mermer olmuştur. Bunun dışında başka malzeme genellikle kullanılmamıştır. 20. yüzyıldan itibaren hareketlenen soyut heykel sanatında yazıya fazlaca yer verilmiştir. Kelimelerle yapılan heykeller, heykeller üzerine yerleştirilen kelimelere sıkça rastlanmaya başlanmıştır. Heykellerin kaide bölümünde de kitabe olarak bulunan yazılı açıklamalar kullanılmıştır. Kitabe bir eseri yapan ve yaptıran kişi hakkındaki bilgilerin ve yapılış tarihinin yazıldığı taşlardır. Kitabeler yapılan eserin belli bir yerine konumlandırılmıştır yıllarca kendisini koruması ve bozulmaması için taşlara kazılmıştır. (Şekil 2,15)

Şekil 2.15 Çanakkale Deniz Müzesinde bulunan kitabe

Kitabeler, ne amaçla yapıldığını, yapan işinin kimliğini bize sunduğu için kültür tarihi açısından önemli eserlerdir. Tarihe ışık tutan, aydınlatan kitabelerin var olması zoru epeyce kolaylaştırmaktadır. Bu sebeple dönemi araştıran arkeologlar ve tarihçiler için vazgeçilmez kaynaklardır. Sadece taş veya madenler gibi dayanıklı maddeler üzerine yazılmıştır. Kitabelerin yeryüzünde her yerde ve her toplumda mevcut olduğu, bulunan örneklerle kanıtlanmıştır. Osmanlının hüküm sürdüğü coğrafyalarda bulunan camilerde, medreselerde, han ve hamamlarda, köprülerde, türbelerde, çeşmelerde, resmi binalarda, menzillerde, nişan ve savaş alanları taşlarında, kütüphanelerde kitabeler görmek mümkündür. Tarihi eserlere yerleştirilmiş kitabeler verdikleri bilginin yanı sıra binaların estetik dekorlarını da tamamlamaktadırlar. (Derman, 2005, s: 31)

Şekil 2.16 Sultanahmet Camii iç avlu kapısında bulunan kitabe

http://www.kalemguzeli.org/images/upload/SKasimGubari_002.jpg

Kitabelerin en sık, bina giriş kapılarının üstünde ve yan taraflarına konulmuştur. Selçuklu döneminde kufi yazı ile yazılan kitabe örnekleri çoktur. Kufi yazı kadar çok olmasa da sülüs yazı örnekleri de bulunmaktadır. 13. yy den sonra celi sülüsün daha çok kullanıldığı görülmektedir. Bu duruma en güzel örnek olarak Ayasofya Camiinin avlusunda ki Babı Hümayunun üstünde ki kitabe verilmektedir. Devrin büyük hat üstatlarından olan Mustafa Rakım Efendi celi sülüsü bütün İslam aleminde en ileriye götürdüğü bilinmektedir. Birçok eseriyle kendisinden sonraki hattatlara ilham kaynağı olmuştur. 19. yy başlarında Türk Talik yazı üslubu doğmuştur. (Alparslan, 1999, s:15)

Önemli Türk hattatlarından olan Yesarizade Mustafa İzzet bu üslubun kurucusu sayılır. Bu ekolün kurulmasından sonra hattatlar İran'ın nesta'lik üslubunu terk etmiş, Türk Talik ekolünü takip etmeye başlamıştır. Kitabeler Fatih Sultan Mehmed Han devrinde yazılmaya başlanmıştır. Kitabelerin taş ve mermerden hariç görüldüğü bir yerde çinilerdir. Çini kitabe olarak Edirne'de Selimiye camiinde ve İstanbul'da Topkapı Sarayında örnekleri bulunmaktadır. Kitabelerde göze hoş gelen, Kufi, Celi Sülüs, Divani ve çok olmasa da Ta'lik yazıları kullanılmıştır. Bu vasıtaıyla hangi tarzın hangi dönemde rağbet gördüğü kitabelerden anlaşılmaktadır.

Aşağıda görülen çini kitabe örneğinde Arap harfleriyle yazılmış bir yazı görülmektedir. Karoların üzerine fırça ve çini boya ile yazılar ve süslemeler işlenmiş daha sonra fırınlama işlemi gerçekleştirilerek karolar duvara monte edilmiştir. Etrafı bitkisel ve geometrik süslemelerle bezenmiş olan yazı tek satır halinde ve ince yazılmıştır. Fırça ile yazıldığından dolayı istenilen incelikte ve kalınlıkta yazılabilmesi mümkündür.

Şekil 2.17 Karatay medresesi çini kitabe örneği, Konya

<http://www.camilerveturbeler.com/wp-content/uploads/2014/04/karatay-2.jpg>

3. ÜÇ BOYUTLU FORMLARDA YAZI

3.1 Takı

Takının tarihi buzul çağının son evrelerinden itibaren günümüze kadar uzanmakta ve birçok çeşidi bulunmaktadır. Bunlar; taç, küpe, kolye, bileklik, yüzük, halhal, hızma, alınlık, kemer, broş ve hamaylıdır. Takıda en önemli unsur süslemedir. Süslemenin ana teması desen, deseni oluşturan ise motiflerdir. “Motifler, çoğunlukla toplulukların gelenek ve göreneklerini yansıtan, onların zevk, görüş ve inançlarının ifadesi olarak, bu kavramlar içinde gelişip, üsluplaşmış, adeta o milletin sanat simgesi ve temsilcisi olmuştur. (Keskiner,1988, s:19)

Geçmişten günümüze kadar kullanılan motifler; Bitkisel, Geometrik, Hayvansal, Sembolik ve Yazıdır. Takılarda yazı motifleri diğer süsleme öğelerine göre daha azdır. En çok görülen örnekleri ise Osmanlı döneminde Padişah veya hanedan erkeklerinin yüzüklerinde bulunan tuğralardır. Takıların yapımında; kabartma, kazıma, ajur, telkâri, kakma, savatlama ve kaplama teknikleri uygulanmaktadır.

Kazıma: Çeşitli metallerin üzerine derin çizgilerle yapılan süslemedir.

Kabartma: Esnek bir zemin üzerine yerleştirilen metal levha, değişik uçlu kalemler ve çekiçler ile dövülerek istenilen formun verilmesi ile oluşan süslemedir.

Ajur: Kesici ve delici aletler ile metaller üzerine yapılan delikli süslemelerdir.

Telkari: Altın ve gümüş tellerin, belli bir düzende yan yana getirilerek kaynaklanmasıyla yapılmaktadır.

Kakma: Maden üzerine açılan yivlerin içerisine tel, çukurların içerisine de ince varaklardan kesilmiş parçaların yerleştirilmesiyle yapılmaktadır.

Savatlama: Gümüş eşyanın yüzeyini süslemek için, çelik kalemle az derince açılan oyuklara bakır, kurşun ve kükürten oluşan bir karışım konarak elde edilen siyah çizgiler ve bu çizgilerle yapılan tezyinattır.

Kaplama: Metallerin üzeri ya çok ince altın levhaların çekiçlenmesi yada zar gibi ince altın varakların yapıştırıcı ile yapıştırılmasıyla yapılmaktadır.

Takıların yapımında kullanılan malzemeler ise; Altın, Gümüş, Platin, Tunç, Değerli ve Yarı Değerli taşlar, Deniz Hayvanları, Bitkisel ve Organik malzemelerdir. Günümüzde takıda yazının kullanımı daha yaygın hale gelmiştir. Kolyelerin, yüzüklerin, bilekliklerin ve küpelerin üzerinde süsleme ögesi olarak yazıyı görmemiz mümkündür.

Şekil 3.1 Osmanlı tuğralı küpe

http://www.nautilusconcept.com/images/products/00/19/05/1905_buyuk_zoom.jpg

Şekil 3,1'deki küpe Osmanlı Döneminde kullanılan tuğra ile süslenmiştir. Sikke görüntüsü verilen küpede, daire formun tam ortasında bulunan tuğranın etrafında, geometrik motifler ve yıldızlar bulunmaktadır. Yazı ve motifler kabartma tekniği ile yapılmıştır. Süslemelerde ve yazılarda yer yer silinmeler ve oksitlenmeler

görülmektedir. Arap harfleriyle tasarlanan takıda simetrik bir yerleştirme uygulanmıştır. Gümüşün kendi rengi kullanılmış renklendirme yapılmamıştır.

Şekil 3.2 Yunanistan Şehrine Ait Kolye Ucu

Şekil 3,2'deki fotoğraf Yunanistan şehrine ait bir kolye ucudur. Daire forma sahip olan bu objenin zamanla şeklinin bozulduğu görülmektedir. Kolye ucu tasarımında, dalın üzerinde duran baykuşun gövdesi yandan, baş kısmı cepheden hareketsiz tasvir edilmiştir. Baykuşun etrafına formun şekli takip edilerek yunanca bir yazı yazılmıştır. Harflerin hepsi büyük ve özensiz yazılmıştır. Espas kurallarına dikkat edilmemiş ve harflerin bazılarında silinmeler oluşmuştur. Baykuş ve yazı kabartma yöntemi yapılmış, kolye ucu döküm yapılarak elde edilmiştir. Objeye renklendirme uygulanmamış metalin kendi rengi kullanılmıştır.

Şekil 3.3 Arapça Yazılı Yüzük

<http://www.gumusdukkani.com/yuzuk/resim/ya-allah-yazili-erkek-yuzuk-26048-1.jpg>

Şekil 3,3'deki günümüze ait olan yüzük, Arapça “Ya Allah” yazısı ile süslenmiştir. Harf anatomilerinde görülen bozukluklar yazının özensiz yazıldığına göstergesidir. Yan kısımlarında bitkisel yaprak motifleri kullanılmıştır. Yazının alt kısmına bordür çekilip içi geometrik daire motifleriyle doldurulmuştur. Motifler ve yazı kabartma yöntemi ile beş milimetre yüksekliğinde yapılmıştır. Takılarda uygulanan yazıların genellikle yüksek kabartmalarla uygulanmadığı görülmektedir. Yüzükte çukur olan kısımlar siyahla, yazı altın rengiyle boyanmıştır. Bitkisel ve geometrik motifler ise gümüşün kendi rengi ile kullanılmıştır.

Şekil 3.4 Arapça yazılı kolye

http://cilekgold.com/image/cache/data/hat/KTH_3642-484x800.jpg

Şekil 3,4'deki kolye daire bir formun içinde Arapça yazı ile süslenmiştir. Harfler ajur tekniği ile ince ve kalın formlarda yazılmıştır. Ajur tekniğinin uygulanması harflerin istenilen form da yazılmasına olanak sağlamaktadır. Formun etrafı taşlarla süslenmiş takıya hareketlilik kazandırılmıştır. Malzemesi altın olan takıya başka bir renk uygulanmamıştır.

Şekil 3.5 İngilizce yazılı yüzük

Şekil 3,5 da ki yüzük İngilizce yazı ile süslenmiştir. Kabartma tekniği ile yapılan yüzükte yazılar, belli bir aralıkla yazılmamış olup teknik özelliğinde dolayı harfler anatomiye uygun yazılmamıştır. Harflerin kalın ve anatomiye uygun yazılmaması ilk bakışta görülmektedir. İngilizce kelimelerin bulunduğu yazıların hepsi majiskül yazılmıştır. Malzemesi gümüş olan yüzüğün yüksekte kalan kelimeleri gümüş, aşağıda kalan kısımlar ise siyah renkte kullanılmıştır.

3.2 Mezar Taşları

Eski çağlardan beri insanoğlu ölümlerini, çeşitli törenlerle ve değişik usullerle uğurlamışlardır. Ehram, mastaba, kaya mezar, anıt mezar, türbe, katakomp, kurgan eskiden kullanılan mezar çeşitleridir. Mezar taşlarında bulunan kayıtlı bilgiler, kültür ve sanata önemli katkılarda bulunmuştur. Yazılardan orada yatan kişi hakkında bilgiler alınmaktadır. Gerek geometrik, gerekse bitkisel motiflerle süslenen yazılar, mezar taşlarının olmazsa olmazıdır. Sanatta büyük yeri olan bu eserler, dönemin sanat anlayışını da bizlere aktarmaktadır. Yazılar çoğunlukla kabartma ve kazıma yöntemi ile yazılmaktadır. Malzeme olarak uzun süre dayanması için mermer ve taş kullanılmıştır. Eski dönem mezar taşlarında motiflere ve yazılara daha çok yer verilmiştir. Mezar taşlarının kitabesi kişinin sosyo-ekonomik durumuyla bağlantılı olarak kaliteli ve özenli bir işçilikle yazılmıştır. Bazılarında ise kalitesiz işçilik hemen göze çarpmaktadır. Yazılar düz ya da mail satır şeklinde, ince silmelerle ayrılmış, bazıları da kartuş içine alınmıştır. Daha hayatlarında iken kendi taşlarını hazırlatanlar olduğu gibi, mezar taşlarının kitabelerini yazan hattatlar da az değildir.

İçeriğinde yakarış, dua, kimlik, dua isteme ve tarih bulunmaktadır. Günümüzde ise süslemeden uzak çok sade formda mezar tipleri kullanılmaktadır. Yazılarda ise kişinin adı, soyadı, doğum ve ölüm yılı yazılmaktadır. Yazılarda oldukça sade biçimde yazılmaktadır.

Şekil 3.6 Eceabat şehitliğindeki bir mezar taşı

Şekil 3,6'daki fotoğraf Eceabat'ta Yalova köyü şehitliğinde bulunan bir mezar taşıdır. Alçak kabartma yöntemi ile yazılan yazı altı sütundan oluşmaktadır. Sülüs yazısı ile yazılan bu taşın malzemesi mermerdir. Eski dönemlerden günümüze ulaştığı tahmin edilen taşın en üst satırında bulunan yazı geometrik bir süslemenin içerisine yerleştirilmiştir. Üçgen formunda olup, üstten aşağıya doğru incelenmektedir. Yazının boyutu mermere oyma uygulamak için yeterli büyüklükte ve kalınlıkta yapılmıştır. Hiçbir süsleme ögesi uygulanmamıştır. Mezar taşının boyutu 61.5 x 32 cm'dir.

Şekil 3.7 Eski rus mezar taşı

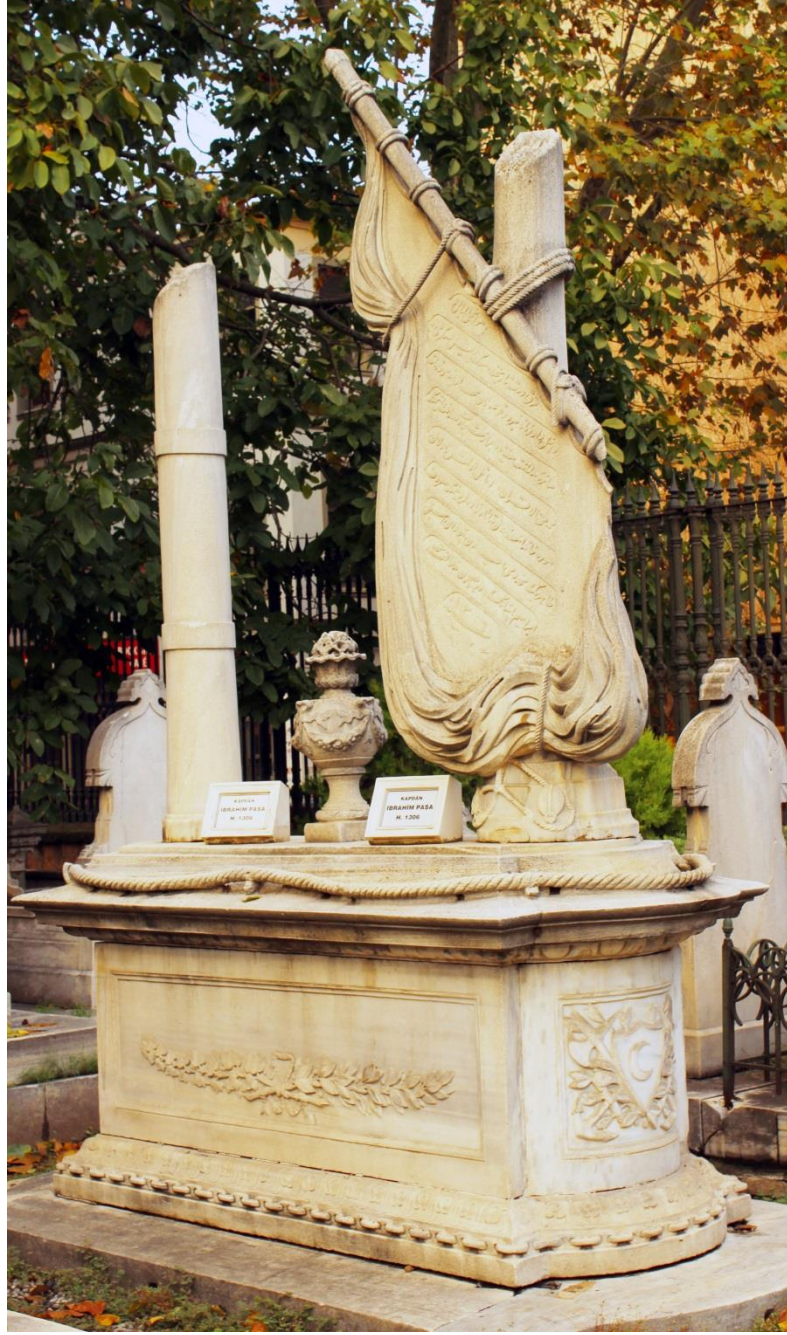
https://melihakd.files.wordpress.com/2014/07/img_0059.jpg

Şekil 3,7'deki obje Ajim Azambegoviç Gutiyev'e ait mezar taşıdır. Avrupalılardan esinlenerek yapılmış bir yapıdır. Elle kazıma yöntemi ile yapılmış, kazımalarının kolay yapılması için yumuşak taş kullanılmıştır. Üzerinde ki yazı eski Rusça ile yazılmıştır. Elle yazılmış olmasına rağmen harflerin anatomisi düzgündür fakat yer yer espaslamalarda hatalar vardır. Taşta hiçbir boya kullanılmamıştır. Yüzyıllar önce yapılmış olmasından dolayı üzerinde oksitlenme ve yazıların içinde siyahlıklar oluşmuştur. Harflerin hepsi majiskül ve dokuz satırdan oluşmaktadır. Taşın üzerinde hiçbir süsleme ögesi kullanılmamış sade bırakılmıştır. Mezar taşının yumuşak olmasından dolayı harfler rahat kazındığı için kalınlıkları normal seviyede işlenmiştir.

Şekil 3.8 Darüssaade Ağası Mehmet Cevher Ağa'nın mezar baş taşı

Yapraklardan oluşan bir çanak içerisinde yükselen silindirik formdaki baş taşının dış yüzeyinde dokuz satırlık yazı bulunmaktadır. Malzemesi mermer olan taşın üzeri kabartma yöntemi ile üç, dört milimetre yüksekliğinde Arapça divan üslubunda yazılmıştır. Harflerin anatomileri ustalıkla yontulmuş ve inceden kalına geçişli işlenmiştir. Dönemin teknoloji yetersizliğinden dolayı yazılar elle yontularak yazılmıştır. Yazılar incelendiği zaman İyi bir taş ustası tarafından yapıldığı görülmektedir. Süslemede bitkisel motif olan yaprak kullanılmış ve kabartma yöntemi ile yapılmıştır. (Şekil 3,8)

Şekil 3.9 Kaptan İbrahim Paşa'ya ait mezarın genel görünümü

Şekil 3.9'daki fotoğraf Kaptan İbrahim Paşa'ya ait bir mezardır. Malzemesi mermer olan bu mezarın tipi lahit mezardır. Kapağın üzerini zincirlerin içerisinden geçen bir halat çevrelemektedir. (Şekil 3,9)

Şekil 3.10 Kaptan İbrahim Paşa'ya ait mezarın baş taşı

Mezarın baş taşı yelkene dönüştürülmüştür. Bu yelkenin içerisine yerleştirilmiş dokuz satırlık Arapça ile yazılan bir metin bulunmaktadır. Formun duruşuna göre yazılar hafif sağ aşağıya yatık vaziyette ince ve küçük boyutta yazılmıştır. Yazıların inceliği ve anatomilerinin düzgünlüğü göz önüne alındığı zaman taşı yontan ustanın iyi bir taş ustası olduğu görülmektedir. Yazıyı yazan hattatın da form üzerine oluşturduğu kompozisyondan iyi bir hattat olduğu düşünülmektedir. Zemini oyularak kabartma ile yazılan yazı üç milimetre yüksekliğinde yazılmıştır. Harflerde inceden kalına geçişler görülmektedir. (Şekil 3,10)

Şekil 3.11 Mabeyn Başkâtibi Süreyya Paşa'nın mezarlığı

Şekil 3.12 Mabeyn Başkâtibi Süreyya Paşa mezarının baş taşı

Şekil 3.12’deki fotoğraflar Mabeyn Başkatibi Süreyya Paşa’nın mezarıdır. Üstü açık içi boş lahit mezarın malzemesi beyaz mermerdir. Mezarın baş taşı kısmında 6 satırlık yazı bulunmaktadır. Yazılar geometrik şekillerin içerisine kompozisyon oluşturularak yerleştirilmiştir. Yüksek kabartma yöntemi ile yani bir buçuk iki santimetre yüksekliğinde sülüs tarzda yazılmıştır. Hattatın titizlikle yazdığı yazı, mermerin üzerine işlenirken de aynı titizlik gösterilmiştir. Yazı boyutları ve kalınlıkları mermere göre ayarlanmış ve işlenmiştir. Yazıların içerisinde kalından inceye doğru yani nüanslı harfler uygulanmıştır. Mezar taşında mermerin kendi rengi kullanılmış fakat zamanla taş koyulaşmıştır. Arma ve rozet kullanılmamış bitkisel motifler kullanılmıştır.

Şekil 3.13 Doktor İbrahim Paşa'nın mezar baş taşı ve ayrıntısı

Şekil 3.13'deki mezar taşı Doktor İbrahim Paşa'nın mezarlığıdır. Taşın tepesinde bulunan şapka formu, yatan kişinin erkek olduğunu simgelemektedir. Dikdörtgen bir forma sahip olan baş taşının içine elips form oluşturulmuş ve onun içine de on iki satırlık yazı ustalıkla yerleştirilmiştir. Yazılar incelendiği zaman üç ve dört milimetre yüksekliğinde kabartma yöntemi ile yapıldığı görülmektedir. Harflerin anatomisinde bir bozukluk görülmemiş taşa büyük bir ustalıkla yontulmuştur. Yontma işlemi dönemden dolayı el ile araç yardımlarıyla gerçekleştirilmiştir. Yazıda

nüanslı geçişler uygulanmış ve baş taşına daha estetik bir duruş katmıştır. Malzemesinin mermer olmasından dolayı kendini uzun yıllarca korumuş ve harflerde hiçbir deformasyon görülmemiştir. Üzerinde ki yazılarda merhum ile ilgili bilgilerin verildiği ve alt kısımda vefat ettiği tarihin bulunduğu düşünülmektedir.

Şekil 3.14 Ziya Gökalp'in bulunduğu mezarın genel görünümü

Şekil 3.14'deki fotoğraf Osmanlı ve Türk toplumbilimci, yazar, şair ve siyasetçi olan Ziya Gökalp'in mezarıdır. Mezarın genel görüntüsünde geometrik ve bitkisel motiflerin sıkça kullanıldığı görülmektedir. İşliğin çok fazla olduğu bakıldığı anda farkedilmektedir. (Şekil 3.14)

Şekil 3.15 Ziya Gökalp'in bulunduğu mezarın baş taşı ve ayrıntısı

Mezarın baştaşınada bakıldığı zaman yoğun bir süsleme uygulandığı görülmektedir. Dokuz satırdan oluşan yazı gerek hattatın kağıda işlemesi gerekse taş ustasının taşa yontması olsun büyük bir titizlikle yazılmış ve yontulmuştur. Divan üslubunda yazılan yazıya kabartma yöntemi uygulanmış ve yükseliği dört milimetre olarak yapılmıştır. Harflerin köşe yerleri sivri ve anatomileri düzgün işlenmiştir. Boyut olarak en üst satırdaki yazılar diğerlerine göre daha büyük, en altta bulunan iki satırdaki yazılar da daha küçük tasarlanmıştır. En alt satırda bulunan yazıların küçük olması mermerde yontma işlemini güç hale getirirse bile burada bulunan yazı boyutuna göre çok iyi bir şekilde yontulmuştur. Malzemenin dayanıklılığı işleyen kişinin ustalığıyla birleştiği zaman örnekte de görüldüğü gibi hiçbir deformasyon oluşmamıştır. İçeriğinde tahmin edildiği üzere Ziya Gökalp'le ilgili sözler veya kişisel bilgiler bulunduğu, ve alt tarafta da vefat ettiği tarihin yazıldığı düşünülmektedir.

Şekil 3.16 Haydar Şekipe ait mezarlığın genel görünümü

Şekil 3.17 Haydar Şekipe ait mezarın baş taşı

Şekil 3,6 de ki fotoğraf Haydar Şekip'e ait bir mezarlıktır. Çerçevesiz mezarın malzemesi mermerdir. Baş kısımdaki taşta dört satırdan oluşan Türkçe ile yazılmış olan bir metin bulunmaktadır. Yazı karakteri serifsiz yani tırnaksızdır. Yazılar mezar taşına ortalanarak tasarlanmıştır. Harflerin anatomileri düzgün ve majiskül yazılmıştır. Kişinin ad ve soyadı, iş hayatında ki pozisyonu, doğum ve ölüm yılı yer almaktadır. Oldukça sade olan mezarın tek süslemesi baş taşının en üstünde bulunan

çiçek motifidir. Yazılar ve çiçek motifi beş sekiz milim arası kabartma yöntemi ile yapılmıştır.

Şekil 3.18 Bet Abraham Yahudi Mezarlığı – Newyork / Brooklyn

<http://www.odatv.com/images/resimler/r27.jpg>

Şekil 3.18'deki obje Goodman ailesine ait bir mezardır. Haryy Goodman ve Rose Goodman adında ki çiftin birlikte gömüldüğü mezar taşından anlaşılmaktadır. Taşın iki yanında sütun şekli bulunmaktadır. Üst tarafta akasya dalı kabartma olarak yontulmuştur. Bu motif Yahudilerde mistik bir semboldür. Motifin tam ortasında kazıma ile yapılmış bir arma bulunmaktadır. Taşın asıl alanında kabartma yöntemiyle yapılmış altıgen ve onu çevreleyen bir motif bulunmaktadır. Çeşitli geometrik şekillerin de bulunduğu taşta kazıma yöntemiyle yapılmış yazılar yazılmıştır. Serifsiz yazı karakteri tercih edilen mezar taşında, sade ve majiskül harfler tercih edilmiştir. Taşın üzerinde latin harfleriyle yazılmış kişi isimleri, doğum ve ölüm yılları bulunmaktadır. Yazının karakteri kolay yazılması bakımından malzemeye uygundur.

Düz ve ince tarzla yazılan yazı rahatlıkla okunmaktadır. En aşağıda ailenin soy ismi ise daha kalın, punto olarak daha büyük ve derin kazanmıştır.

Şekil 3.19 Rus mezar taşı

<http://www.russianspaceweb.com/korolev.html>

Şekil 3.19'daki obje Sosyalistlerin kahramanı olarak anılan Sergey Pavlovich Korolevin mezar taşıdır. Sol tarafta Korolevin profilden büstü yapılmıştır. Büstün hemen yanında en üstte ismi ve onun altında doğum ve ölüm tarihi yazılmıştır. En son bölümde ise şahısla ilgili birkaç bilgi verilmektedir. Malzemesi bronz olan mezar taşına, suni yolla eskitilme uygulanmıştır. Kalıptan döküm yapılarak mezar taşı elde edilmiştir. Yazılar ve büst alçak kabartma yöntemiyle yapılmıştır. Yazıların hepsi majiskül harflerle ve Rus alfabesi ile yazılmıştır. Yapım aşamasında kalıp kullanılması yazıların istenilen şekilde düzgün anatomiyile çıkmasına yardımcı olmuştur. Bu yöntemle yapılan yazılar, istenilen küçüklükte karakterde ve titizlikte yazıyı alabilmektedir. Bronzun da bu imkanı sağlaması kullanılmasına sebep olmuştur. Bu mezar taşında da görüldüğü gibi yazıların ince ve küçük yazılmasına rağmen karakterde bir bozulma görülmemekte, yazılar rahatlıkla okunmaktadır.

Şekil 3.20 Fatma Gevheri Osmanoğlu'na ait mezarın baş taş

Şekil 3.20'de bulunan fotoğraf Fatma Gevheri Osmanoğlu'na ait bir mezar taşıdır. Babası Seyfeddin Efendi hem zamanının en mâhir mahya ustası, hem de birinci sınıf bestekârlarındandır. Bu sebeple kendisi de çocukluk yaşlarında babasının musiki meclislerine katılmış, o zamanın en iyi ustalarından kemençe ve tambur dersleri almıştır. Bu sebeple mezar taşının en al kısmına müzik aletleri yontulmuştur. En üst kısımda bulunan tuğra ise Osmanlı hanedanına bağlı olduğu için işlenmiştir. Günümüze çok uzak zamanda yapılmayan taşın üzerinde Latin harflerle yazılmış yazı bulunmaktadır. Serifsiz ve majiskül harflerin kullanımı tercih edilmiş ve anatomileri düzgün yontulmuştur. Taşın üst kısmına bakıldığı zaman Osmanlı mezar taşlarını andırmakta, orta kısımdan itibaren ise günümüz mezar taşı sadeliğini taşımaktadır.

3.3 Heykel

Dünyanın çeşitli yerlerinde yapılan kazılarda mermer, ağaç, taş, pişmiş toprak, maden, metal gibi çok çeşitli malzemelerden yapılmış heykel ve heykelciklere rastlanmaktadır. İlk zamanlarda heykeller dini semboller olarak kullanılmıştır. Zamanla sanatta önemli yer almış soyut kavramlar, farklı malzemeler ve tarzlar ortaya çıkmıştır.

Şekil 3.21 Emin Barın tarafından tasarlanan anıt heykel

Şekil 3.21'deki eser Emin Barın tarafından tasarlanmıştır. Boğaz köprüsünün Anadolu Yakası girişinde yer almaktadır. Kaidesiyle bir bütün olan taş dikdörtgen bir forma sahiptir. Sanatçı taş üzerine oyulmuş Maşallah yazısını formun içine en iyi şekilde yerleştirmiştir. Harflerin arasında ki boşluklar kazınarak kabartma etkisi verilmiştir. Makılı yazının tarzından dolayı harfler geometrik biçimler gibi algılanmaktadır. Keskin ve sert köşelere sahip olan yazı karakterinde ki, harfler en iyi şekilde taşla yontulmuştur. Malzemenin taş olması yazıda bir deformasyona yol açmamıştır. Yazının taş üzerindeki uyumu ise harf formlarından kaynaklıdır.

Şekil 3.22 Jaume Plensa'nın İngiltere'de bulunan York Shire heykel parkında ki eseri

<http://i.onbesyirmibes.org/image/2011/08/03/161690.jpg>

Şekil 3,22'deki eser İngiltere'nin York Shire açık hava heykel sanatı müzesin de bulunmaktadır. Heykelin mimarı Jaume Plensa'nın ana teması, insan ve harftir. Heykelde, Latince, Yunanca, İbranice, Kiril, Arapça, Hintçe, Japonca ve Çince harfleri bulunmaktadır. Dünyanın tüm dillerini toplayıp, bütün tasarımı harfler üzerine kurmuş ve oturan insan figürü ortaya çıkarmıştır. Her harf kalıp yöntemiyle alınıp çıktıktan sonra, birbirine yapışarak formu oluşturmaktadır. Majiskül olarak tasarlanan harflerin, boyları ve kalınlıkları da farklı uygulanmıştır. Heykelde çok renkliliğe yer verilmemiş, tamamen beyaza boyanmıştır.

Şekil 3.23 Boris de Freitas'a ait bir heykel

<http://defreitas.dk/x/?cat=8>

Şekil 3,23'deki obje Fransız heykeltan sanatçısı Boris de Freitas'a ait bir heykeldir. Heykelin formu soyut bir büsttür. Yüz hatları çok belli olmayan, başını hafif sola eğen, omuzları kaide biçiminde yapılmış bir eserdir. Malzemesi kil olan bu heykel beyaza boyandıktan sonra altın rengiyle üzerine yazı yazılmıştır. Fırça ve boya ile yazılan yazıda harf anatomilerine çok dikkat edilmediği, kelimelerin formun yönüne doğru yazıldığı görülmektedir. Yazı karakterinin teknik olarak uygulanabilmesi için düzgün bir karakter olmayıp, kırık-dökük yazı anatomisiyle yazılması, heykelin formla uyumunu sağlamaktadır. Sanatçı yazıyı ana süs ögesi olarak kullanmıştır. Renk olarak zeminde beyaz üst yüzeyde altın sarısı rengi tercih etmiştir.

Şekil 3.24 İngiltere heykel parkı Jauma Plensa'ya ait heykelin ön görünümü

<http://4.bp.blogspot.com/-sy5Hb2idb7o/TjyT3zUXyI/AAAAAAAAAVw/rEBLtW6YW0Y/s1600/jaume-2.jpg>

Şekil 3,24'deki heykel İngiltere heykel parkında bulunan ve Jauma Plensa'ya ait olan bir eserdir. Heykel ağaç gövdesini kollarıyla sarıp oturan bir figür formundadır. Üzerinde kabartma yöntemiyle yapılmış ünlü müzisyen isimleri bulunmaktadır. Malzemesi bronz olan heykelde yazı karakterinin teknik olarak uygulanabilmesi ve kolay okunması için sade ve kalın harfler tercih edilmiştir. Sanatçı da heykelinde bunları göz önüne alarak San Serif karakterini seçmiştir. Tırnaksız ve kalın olan bu karakter, bronzun üstünde çok rahat algılanmaktadır. Heykel yapılırken önce figür yapılmış, harfler sonra eklenmiştir. Heykelde bronzun kendi rengi kullanılmış başka renk kullanılmamıştır.

Şekil 3.25 Vav harleriyle yapılmış seramik heykel

http://www.rubinamalik.com/#/sculpture/2011_DreamsOfArabia_Vow-1

Şekil 3,25'deki obje vav harflerinden yapılmış bir seramik heykeldir. Form 14 harften oluşmaktadır. Harflerin her biri plaka yöntemi ile yapılmıştır. Harfler şekillendirildikten sonra bisküvi pişirimi daha sonra sır pişirimi uygulanmıştır. On ikisi gri, diğer ikisi mavi ve kırmızı boyanan harfler birbirine yapıştırılarak form oluşturulmuştur. Malzemesi kil olan heykelde kaideye yer verilmemiş, oval bir yapıya sahip olmasından dolayı kaide görevi görüp heykelin ayakta durmasını sağlamaktadır. Bu formda vav harfinin kullanılması, harfin form olarak seramik yüzeyine uygun olmasındandır. Kalınlığı seramik heykele uygun ayarlanmış ve hassasiyeti göz önünde bulundurularak çok ince formlara yer verilmemiştir. Seramikte sivri uçlu formların yapılmamasından dolayı da harf uygunluk göstermektedir. Boyutların yeterli büyüklükte yapılması ve eşit olması seramik heykeli daha dengeli ve sağlam kılmıştır.

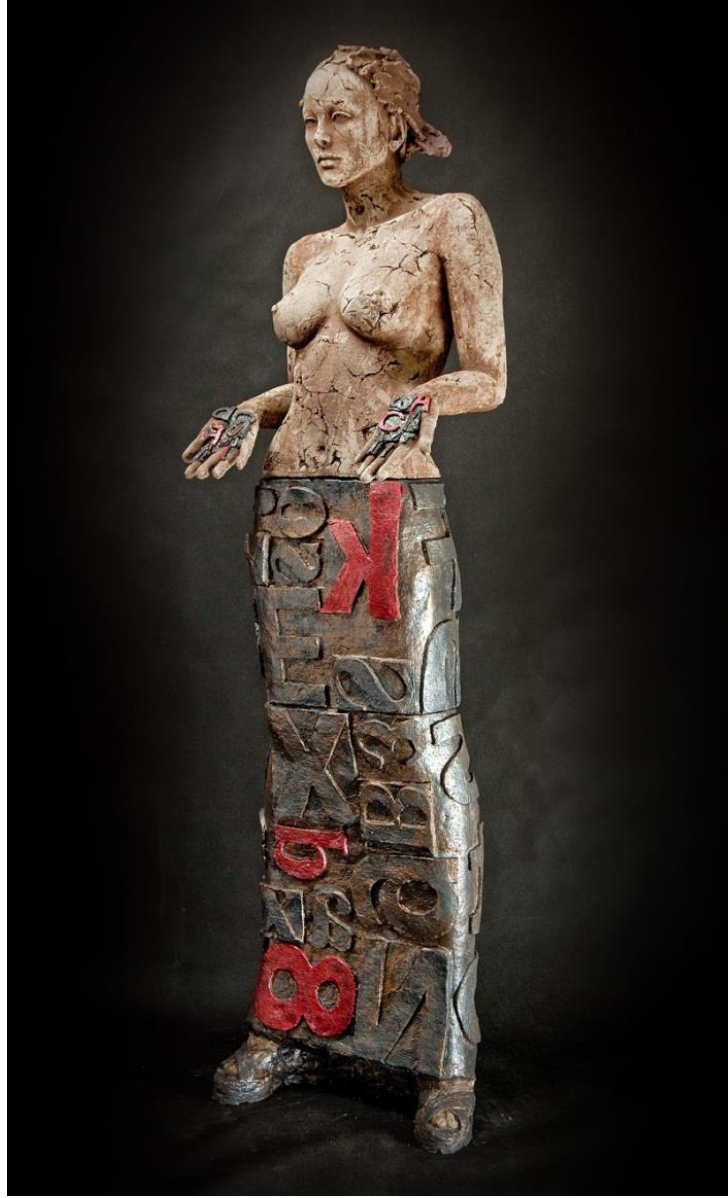
Şekil 3.26 Marek Zyga'ya ait heykel

<http://media-cache-ec0.pinimg.com/736x/c5/13/6f/c5136fd4b1861002bd67cf5df55af2c8.jpg>

Şekil 3,26'deki heykel Marek Zyga adlı sanatçıya aittir. Kare bir kaide üzerinde çömelmiş şekilde duran erkek figürüdür. Baş kısmı hariç bütün gövdesinde harf ve sayılar yer almaktadır. Malzemesi kil olan heykelin üzerindeki süslemeler kabartma yöntemi ile sonradan eklenerek uygulanmıştır. Baş kısmı ve figürü taşıyan kaide kilin kendi renginde, diğer kısımlar ise mavi ile renklendirilmiştir. Harfler majiskül ve miniskül olarak tasarlanmıştır. Ebatları ise harflerin kil üzerinde rahat okunabilmesi için yeterli büyüklükte tasarlanmıştır. Kil malzemesi çok küçük, ince ve detaylı yazı karakterlerde, yapım aşamasında sıkıntı doğurmaktadır. Pişim aşamasından sonra ise çamurda küçülme payı görüldüğü için küçük ve ince karakterler yazıldığından daha küçük halde karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeplerden dolayı bu eserin sahibi sanatçı da çamur üzerinde rahat çalışmak için san serif

karakterini yeterli boyutlarda kullanmıştır. Karakterlerin teknik olarak uygulanabilmesi için kabartma yükseklikleri altı ve sekiz milimetre arasında uygulanmıştır. Harfler insan formu üzerinde süs olarak tasarlanmıştır. İkinci kaide olarak da siyah kare mermer kullanılmıştır.

Şekil 3.27 MarekZyga'ya ait heykel

Şekil 3,27'deki heykel Marek Zyga adlı bir sanatçıya aittir. Heykel ayakta duran kadın formuna sahiptir. Üst kısmı nü çalışılan, çamurun kendi rengi kullanılan eserin, alt kısmına harflerle süslenmiş etek yapılmıştır. Avularının içinde ve etek üzerinde, farklı boyutlarda ve düzende, kabarma yöntemiyle bütünden yontularak

harfler oluşturulmuştur. Kabartmaların yüksekliği altı ile sekiz milimetre arasında tasarlanarak uygulanmıştır. Harfler teknik açıdan kolay uygulanabilmesi için gerekli boyutlarda ve kalınlıkta çamurun üzerine işlenmiştir. Karakterin San Serif olması harfleri kolay okunur hale getirmiştir. Sanatçı renk olarak etek kısmında ve üzerindeki birkaç harfte eskitme bronz rengi, kalan diğer harfler de ise kırmızı rengi kullanmıştır. Harfler biçim, renk, doku, yön, ölçü, aralık ve hareket değerleri açısından ana form ile bütünlük sağlamaktadır.

Şekil 3.28 Richard J. Evans'a ait heykel genel görünüm

<http://thehumpedzebra.wordpress.com/2012/10/31/richard-j-evans-information-leak/>

Şekil 3.29 Richard J. Evans'a ait heykel ayrıntı

<http://modernbritishtype.wordpress.com/category/uncategorized/page/2/>

Şekil 3.28 ve 3.29'daki heykel Richard J. Evans'a aittir. Eser "bilgi sızıntısı" adı verilmiştir. Bu özel proje 2009 yılında sergilenmiştir. Televizyonla ve internet aracılığıyla erişilen bilgilerin bir şekilde görsel temsilidir. Malzemesi polyester olan harflerin her biri ayrı ayrı döküm yapılmış ve daha sonra birleştirilmiştir. Sanatçının eserde Serifli harfleri kullanması, harflerin üst üste binmiş olmasına rağmen okunmasında kolaylık sağladığından dolayıdır. Tipografik bir çalışma gibi düzenlenen heykelde harfler belirli düzende dizilmemiş ve belirli bir kelime oluşturulmamıştır. Her birinin boyutları, kalınlıkları ve karakterleri aynı yapılmış, tasarım düzenlemede farklılık sağlamıştır. Harflerin et kalınlıkları bir buçuk santimetre civarında uygulanmıştır. Malzeme, harflerin boyut ve karakter açısından da yapım aşamasında kolaylık sağlamaktadır. Eserde çok renkliliğe yer verilmemiş, bütün harfler siyaha boyanmıştır.

Şekil 3.30 Prag şehrinde bulunan devrim adlı heykelin ayrıntısı 1

Şekil 3.31 Prag şehrinde bulunan devrim adlı heykelin ayrıntısı 2

Şekil 3.32 Prag şehrinde bulunan devrim adlı heykelin genel görünüşü

<http://caesararts.com/blogs/Alex/>

Şekil 3.30, 3.31 ve 3.32'deki fotoğraf Çek Cumhuriyetinin başkenti Prag'da bulunan bir heykeldir. 1989'da yaşanan devrimden sonra Jivi David adlı sanatçı tarafından yapılmıştır. Toplumda yaşanan hadiseleri bu yolla dile getirmiştir. Heykelde revoluce yani “devrim” yazmaktadır. 6 metre boyutunda olan anıtta harfler çeşitli anahtarla yapılmıştır. Devrim sırasında halk, tepkisini anahtarları birbirine vurarak çıkan sesle gösterdiği için heykelinde anahtar kullanmıştır. Harflere bakıldığı zaman en aşağıdaki harfin ezilmiş vaziyette durduğu yukarıya doğru düzeldiği görülmektedir. Sanatçı harf anatomileriyle oynamış kendi tasarladığı şekilde uygulamıştır. Harflerin önce metalden iskeleti kurulmuş, kurulan iskelete delikler açılmış daha sonra üstüne anahtarlar asılmıştır. Ek bir malzeme kullanılmamıştır.

Şekil 3.33 Dale Dunning adlı sanatçının eseri

<http://www.designerhk.com/forum/post/9568>

Şekil 3.33'deki eser Dale Dunning adlı sanatçıya ait bir büsttür. Kaideye ait geri kalan kısım harflerle oluşturulmuştur. Tipografiyle heykelin birleşmesi sonucu ortaya çıkan bir eserdir. Harfler gelişi güzel değil, anlamlı şekilde yerleştirilmiştir. Alüminyum ve bronz malzemeleri kullanılan heykelde parçaların tek tek elle şekillendirilerek yapıldığı düşünülmektedir. Majiskül ve miniskül şekilde kullanılan harflerin boyut ve kalınlık farklılıkları vardır. Kalınlıklar eserin görsel biçimine uygun vaziyette yapılmıştır. Malzemenin kendi rengi kullanılmış, ek bir renge ihtiyaç

duyulmamıştır. Eser soyut heykel tarzı olduğundan dolayı, harflerde anatomi ve düzgünlük kaygısı olmadan, sanatçının kendi isteğine yönelik şekillendirilmiş. Serifli ve serifsiz harflerin yer aldığı heykelde, harfler ajur tekniği ile yapılmıştır. Üst üste ve yan yana kaynakla birleştirildiği düşünülmektedir. Malzeme açısından bakıldığı zaman harflerin yapılması oldukça güçtür.

Şekil 3.34 Siyasi buz heykelin tam hali

http://www.downtownexpress.com/de_287/meltdown.html

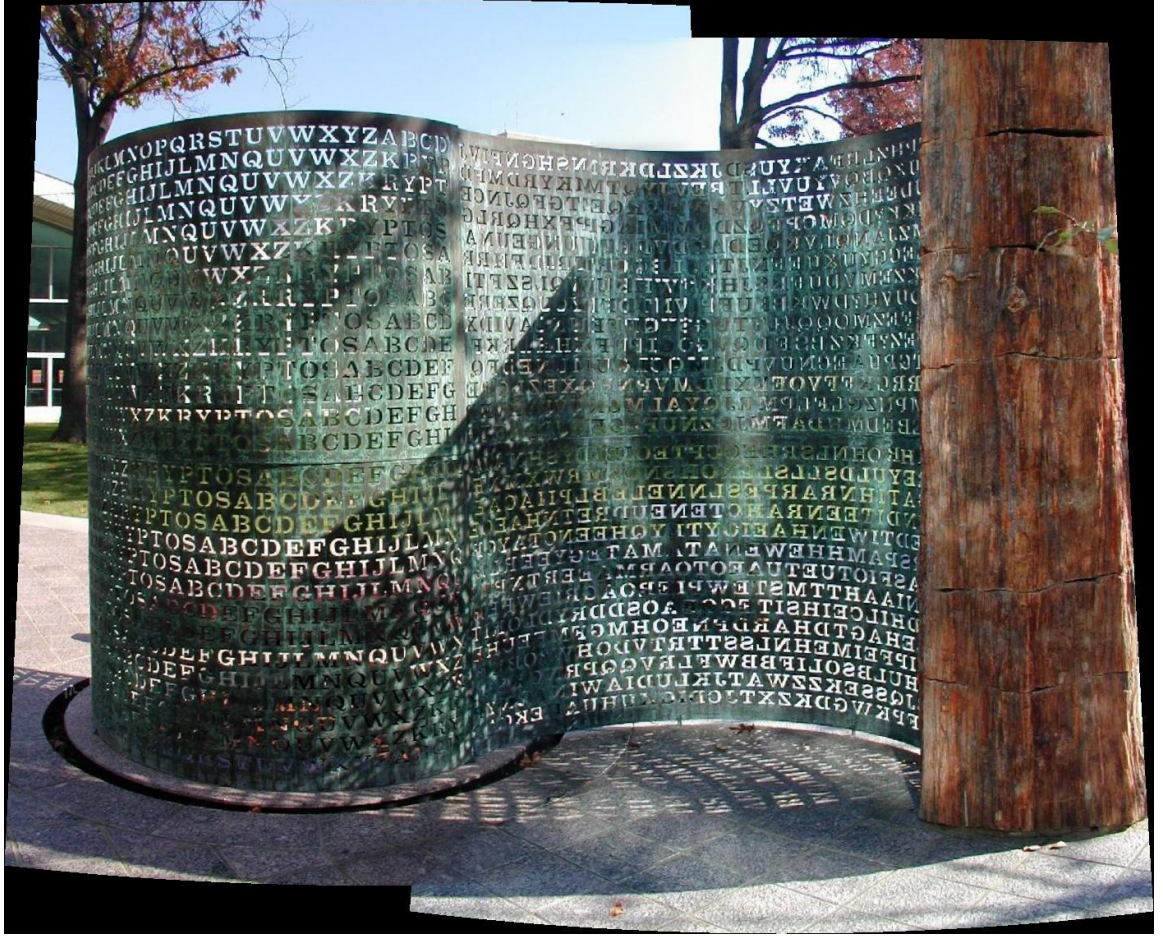

Şekil 3.35 Siyasi buz heykelin erimeye başladığı hali

http://www.downtownexpress.com/de_287/meltdown.html

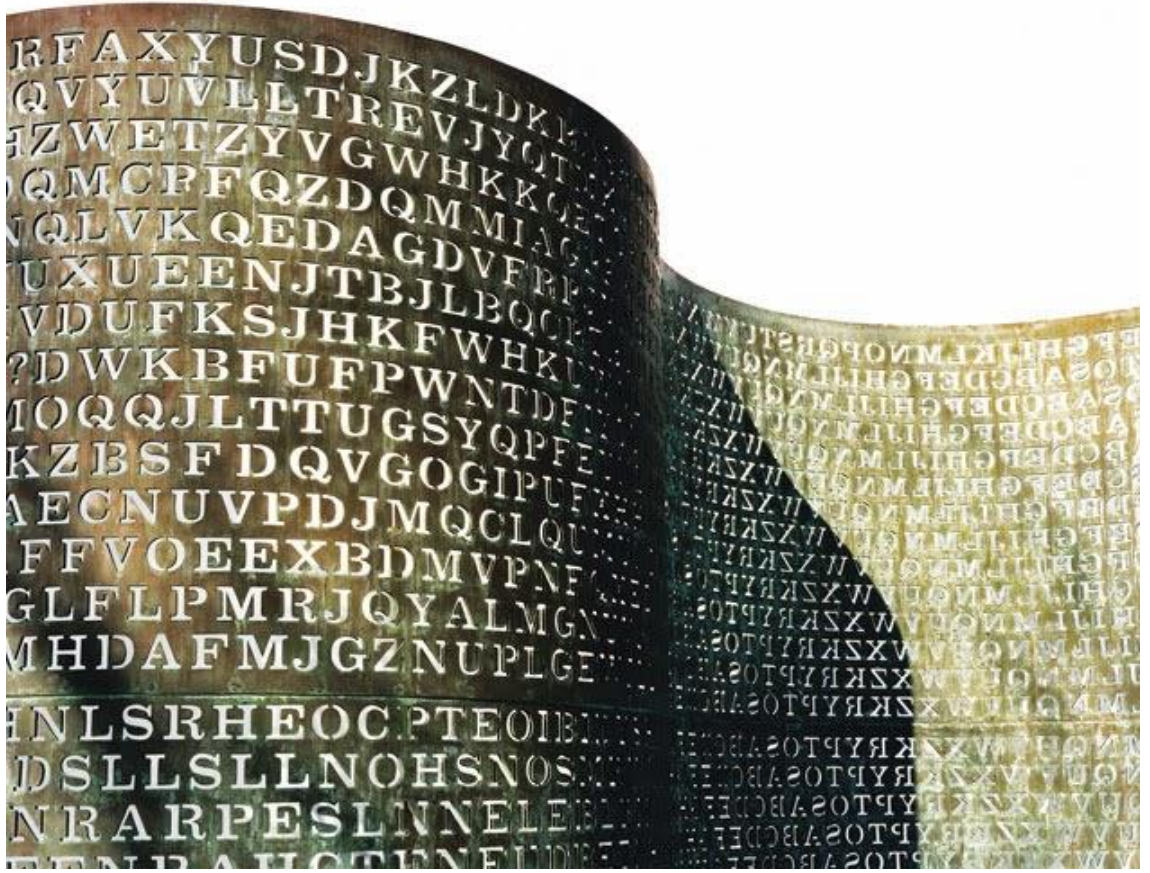
Şekil 3.34 ve 3.35'deki fotoğraf Niro Ligoranove Marshall Reese adlı sanatçılara aittir. Eserde kullanılan malzeme buzdur. Economy yazılı heykelde yedi harf bulunmaktadır. Buzdan yapılan bu eser, ekonominin o dönem içerisinde kötüye gitmesine karşı tepki olarak yapılmıştır. Konum olarak da şehrin iş merkezi meydanı seçilmiştir. Siyasi buz heykel olarak da bilinmektedir. 29 Ekim 2008'de yapımı biten ve meydana getirilen buz heykel birkaç günde erimiştir. Şekil 3.30'da tam haliyle duran heykel, şekil 3.31'de iki harfin erimeye başladığı görülmektedir. Kare buz kütlelerini yontarak harfler elde edilmiştir. Yazı tipi serifsiz yani tırnaksız bold ve sadedir. Malzemenin buz olmasından dolayı sade bir karakter seçimi teknik açıdan kolaylık sağlamıştır. Harflerin ayakta durabilmesi için her harfin altına camdan kaide yapılmıştır.

Şekil 3.36 Kryptos heykelinin genel görünümü

http://4.bp.blogspot.com/_VoFM4aW7x9A/TPUzHdY3M1/AAAAAAAAAD5I/lms5cEQEyEM/s1600/ScultureFront.jpg

Şekil 3.37 Kryptos heykelin ayrıntılı görünüm

<http://3.bp.blogspot.com/>

[PCwhOtsQ3vs/Uq5f71GNqul/AAAAAAAAAwI/NIO970tZWL8/s1600/ff_kryptos_f.jpg](http://3.bp.blogspot.com/PCwhOtsQ3vs/Uq5f71GNqul/AAAAAAAAAwI/NIO970tZWL8/s1600/ff_kryptos_f.jpg)

Şekil 3.36 ve 3.37'deki fotoğraflar heykeltıraş Jimi Sanborn'a ait bir heykeli göstermektedir. 1990 yılında CIA ana merkez binasına yapılan bu eser, Amerika'nın Virginia şehrinde bulunmaktadır. Heykel eğilmiş kağıt formunda ve bronzdan yapılmıştır. Üzerinde ajur tekniği ile yapılmış 1735 tane harf bulunmaktadır. Harflerin her biri serifli ve aynı yazı karakterinde majiskül olarak tasarlanmıştır. O dönem CIA başkanı olan William Webster'ın talimatıyla CIA şifrecisi Ed Scheidt ve heykeltıraş Jim Sanborn tarafından yapılmıştır. Üzerinde bir çeşit bulmaca bulunan heykelde 4 mesaj bulunmaktadır. Onun haricinde ki kelimelerin veya harflerin bir anlamı yoktur. 17 yılda 3 mesajın çözüldüğü ve kalan 1 mesajın halen çözülemediği bilinmektedir. Malzemenin bronz olması ajur tekniğini daha iyi ortaya çıkarmış ve teknik açıdan kolaylık sağlamıştır.

Şekil 3.38 Stereo Type Heykeli ayrıntı

<http://blogs.artinfo.com/berlinartbrief/files/2012/05/ebon.jpg>

Şekil 3.39 Stereo Type Heykeli genel görünümü

<http://www.artberlin.de/files/2012/05/Ebon-Heath-Typography1.jpg>

Şekil 3.38 ve 3.39'daki fotoğraf Ebon Heath adlı sanatçıya ait heykeldir. Eserinde tipografiyle heykeli birlikte kullanmıştır. Stereo Type adını verdiği heykelin malzemesi plastiktir. Harfler serifli ve bold karakterle yazılıp lazer yöntemi ile kesilmiştir. Kalın kullanılması heykelin belirli uzaklıktan okunabilmesi için yapılmıştır. Renk olarak beyaz ve plastiğin kendi şeffaf hali kullanılmıştır. Çok renkli yolun izlenmesi heykele karmaşık bir görüntü vereceğinden dolayı beyaz ve şeffaf renkle karmaşıklığın önüne geçilmiştir.

Malzemenin plastik ve kesimin lazerle yapılması istenilen karakterde harf yapımına uygundur. Harflerin hepsi majiskül şekilde ve farklı boyutlarda tasarlanmıştır. Kesilen harflerin her biri misina ile bağlanıp yukarıdan aşağıya sarkıtılmıştır. Heykelin içindeki harfler rastgele sıralanmamış, sanatçının anlatmak istediği bir konuya göre düzenlenmiştir. Eserleri yukarıdan aşağıya sarkıtıldığı için küçük bir rüzgarda dönmektedir. Bu sebepten dolayı da Ebon Heath çalışmalarına kelimelerin dansı diye hitap etmektedir.

3.4. Plaket vb. formlar

3.4.1 Magnet

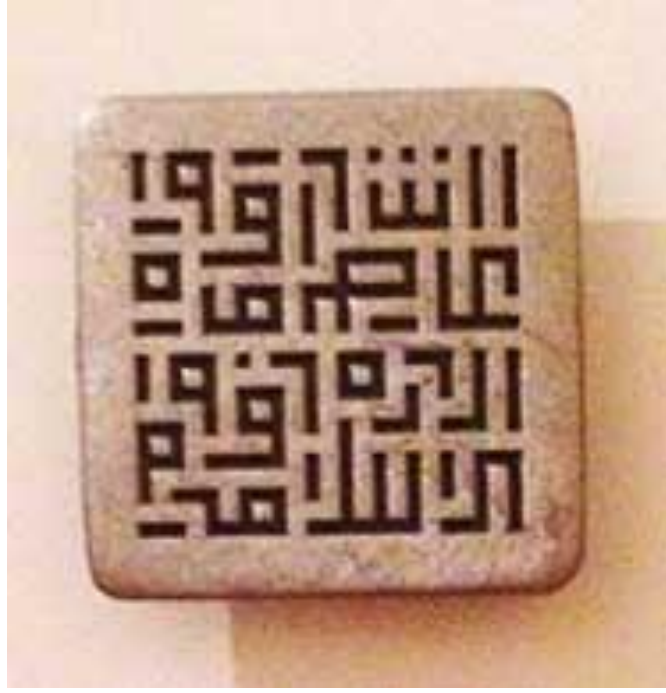
Sosyal hayatımızda çok çeşitli hediyelik eşya yer almaktadır. Bir şehre gittiğimiz zaman bize o şehri sembolize eden objelere magnet adı verilir. Magnet, farklı malzemelerden yapılan çeşitli şekillerden oluşan genellikle arka kısmı mıknatıslı ve metal nesnelere yapışma özelliği olan dekoratif objelerdir. Magnetler çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Figür, kompozisyon ve yazılardan oluşanları bunlara örnek gösterilebiliriz. Magnetlerde kullanılan yazılar genelde sade ve okunaklı şekilde yazılmaktadır. Bir yeri temsil etme özelliğinden dolayı okunması zor olan fontlara çok yer verilmemiştir. Üzerinde genellikle şehrin ismi yer almaktadır. Yazı alanının içinde dikkat çeken büyüklükte kullanılmaktadır. Az da olsa yazının küçük yazıldığı görülmektedir. Kalıp yöntemi ile yapılan magnetler, öncelikle farklı bir malzemeyle yapılıp daha sonra kalıba alınmaktadır. Kalıbı çıktıktan sonra döküm yapılarak magnetler çoğaltılıp renklendirilmektedir. Dişi ve erkek kalıbı alınan ürünler dökümden sonra kabartma ve kazıma olarak karşımıza çıkmaktadır. Malzeme olarak kil, polyester, taş ve metal kullanılmaktadır.

Şekil 3.40 New York şehrine ait magnet

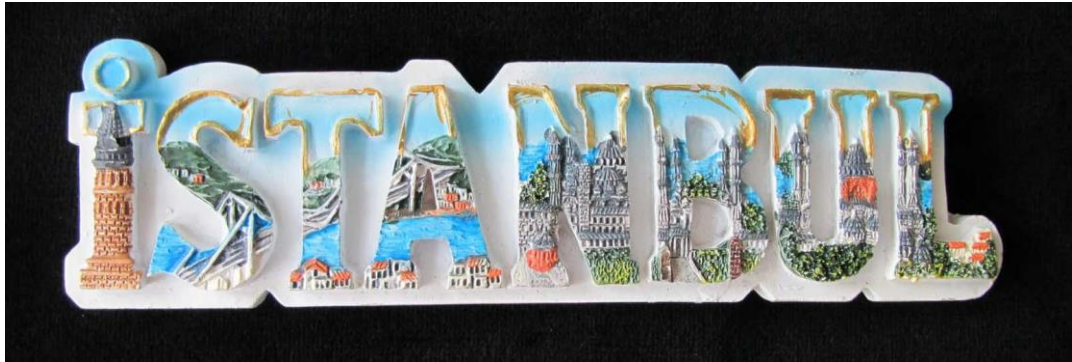
http://1.bp.blogspot.com/-EobkWVS9B6Q/TygcXy36Eki/AAAAAAAAABo4/eE13fTEqi8/s1600/IMG_0954.JPG

Şekil 3.40'daki obje New York Şehrine ait bir magnettir. Üzerinde şehrin en önemli simgesi olan Özgürlük heykeli ve onun yanına ise kuleler yerleştirilmiştir. Bu simgeleri taşıyan ve hemen altında yer alan dikdörtgen bir bölüme ise New York yazısı kabartma tekniği ile yazılmıştır. Yazı Latin harflerle siyah renkle, sade bir fontla, harf anatomilerine ve kendi arasında ki espas değerlerine çok fazla dikkat edilmeden yazılmıştır. Serifli ve majiskül harfler kullanılarak yazının okunması kolaylaştırılmıştır. Malzemesi polyester olan magnette heykel yeşil renkte, kuleler turuncu, pembe ve mavi renkte yapılmıştır. Simgeler gerçek renkleriyle değil tasarımı yapan kişinin tercihine göre renklendirilmiştir.

Şekil 3.41 Dubai şehrine ait magnet

Şekil 3,41'deki magnet Dubai şehrine ait bir magnettir. Üzerindeki yazı süslemesi kare şeklinde ve Kufi yazısı ile yazılmıştır. Yazı kazıma yöntemi ile süslenmiş, magnetin içine tam bir kompozisyon oluşturularak tasarlanmıştır. Makili yazı tarzında oluşturulan bu kare formda, kompozisyonu tamamlamak oldukça güçtür. Yazı ve boşluk eşit kalınlıkta uygulanmıştır.

Şekil 3.42 İstanbul şehrine ait magnet

<http://4.bp.blogspot.com/-o0qYs->

[eNmpM/TygdJjAu8kl/AAAAAAAAABpl/TZwpWovdnbo/s1600/IMG_0956.JPG](http://4.bp.blogspot.com/-o0qYs-eNmpM/TygdJjAu8kl/AAAAAAAAABpl/TZwpWovdnbo/s1600/IMG_0956.JPG)

Şekil 3.42'deki obje İstanbul Şehrine ait bir magnettir. Bu magnet üzerindeki harfler kontur şeklinde ve kalın çizilmiştir. Malzemenin de verdiği imkanla harfler

anatomiye uygun yapılmıştır. İçine İstanbul'u sembolize eden Galata Kulesi, köprüsü, denizi ve camileri eklenmiştir. Malzemesi polyester olan magnet, serifli ve majisül harflerle yedi sekiz milimetre yüksekliğinde kabartma yapılmıştır. Denizin, camilerin, ağaçların, köprünün ve galata kulesinin renkleri bire bir kullanılmaya çalışılmıştır.

Şekil 3.43 Kıbrıs şehrine ait magnet

Şekil 3,43'deki obje Kıbrıs şehrine ait bir magnetdir. Kıbrıs'ın eğlence mekânlarından olan casino'yu temsil etmesi için iskambil destesi şeklinde yapılmıştır. Magnetin tam ortasına Kıbrıs adası, etrafına yunus balıkları ve üzerine İngilizce Cyprus kelimesi kabartma şekilde yazılmıştır. Bu magnette de yazı abartısız ve sade bir biçimde yazılmıştır. Cyprus yazısı, Kıbrıs adası ve yunus balıkları kabartma yöntemi ile, geriye kalanlar ise kazıma yöntemiyle yapılmıştır. Malzemesi polyester olan magnetin renklendirilmesi boya ile yapılmıştır. Genelinde beyaz rengin hakim olduğu magnette, yazılar kırmızı, ada sarı ve yeşil, yunus balıkları gri, az bir kısımda ise mavi renkler kullanılmıştır.

Şekil 3.44 Arapça Allah yazılı magnet

Şekil 3,44'deki fotoğraf, Arapça Allah yazılı bir magnetir. Damla şeklini anımsatan magnet, süslemeden ve renkten uzak sade bir biçimde yapılmıştır. Malzemesi metal olan bu objenin ortasına, kabartma yöntemi ile, en sade haliyle Allah yazılmıştır. Yapımı kalıp yöntemi ile döküm yapılarak uygulanmıştır. Renklendirme uygulanmamış, metalin kendi rengi açık ve koyu tonlarla kullanılmıştır. Kabartma yapılan kısımlar açık, alçakta kalan kısımlar ise koyu renkte yapılmıştır.

Şekil 3.45 Piatigorsk şehrine ait magnet

Şekil 3.45'daki obje Rusya'da bulunan Piatigorsk şehrine ait bir magnettir. Malzemesi ahşap olan magnetin üzerinde ki yazılar, yakma yöntemi ile ateşle kazınmıştır. Üzerine nal ve farklı bir malzemedan yapılmış bir oyun karakteri uygulanmıştır. Harflerin hepsi majiskül ve içi boş yazılmıştır. Yazı karakterinin ve yapım tekniğinin farklılığı diğer magnetlere oranla okunmasını daha güçleştirmiştir. Oyun karakterinin altında Karadeniz, sağ tarafında sağlıklı olun zengin yaşayın ve en altta şehrin adı olan Piatigorsk yazmaktadır. Şehrin yazılı olduğu yazı diğerlerine göre farklı karakterde yazılmıştır.

Şekil 3.46 Nal şeklinde magnet

Şekil 3.47'deki obje Rus alfabesi ile yazılmış nal şeklinde bir magnettir. Malzemesi ahşap olan magnetin üzerinde “ Uğur için” yazılmaktadır. Yazılar ve üzerinde ki bitkisel motifler kabartma yöntemi yapılmıştır. Harfler serifli, bold ve majiskül tarzda yazılmış, magnetin formuna göre tasarlanmıştır

3.4.2. Ödül Belgeleri

Bir kişiye hizmeti, başarısı ve bu gibi nedenlerle verilen, üzeri yazılı küçük levhalardır. Plaket, onurluk olarak da adlandırılmaktadır. Malzemesi metal, ağaç, mermer, cam, gümüş ve altından yapılmış olanları görmemiz mümkündür. Üzerinde veriliş nedenini açıklayan, başarı dilekleri ve teşekkür geçen, ödülü alan kişinin ismi ve ödülü veren kurumların isimleri yer almaktadır. Bunların hepsi resmi bir dille ve genellikle düz bir fontla yazılmıştır. İtalik ve artistik fontlar özel kişi ve kuruluş isimlerinde kullanılmaktadır. Form üzerine yazılan yazılar kabartma, kazıma ve baskı yöntemleriyle karşımıza çıkmaktadır. Kabartma yöntemi ile yazılan yazılarda kalıp yöntemi kullanılmaktadır. Yazının tarzı, fontu ve kabartmanın yüksekliği yazıyı yazan kişi tarafından belirlenmektedir. Var olan kalıptan yazının elde edilebilmesi için cam, metal, gümüş ve altın gibi malzemelerin kullanılması gerekmektedir. Kazıma yöntemi uygulanan yazılar ise iki şekilde uygulanmaktadır. İlki lazer oyma

makinesiyle yüzeyin hafif aşındırılarak çukur etkisi verilmesidir. Lazer oyma makinesiyle kazınan yazılarda renklendirme görülmemiştir. ikincisi ise asitle daha derin oyma işleminin yapılmasıdır.

Şekil 3.47’de görülen plakette asitle oyma işlemi uygulanmıştır. Yazılar resmi bir dille, siyah renkte, italik bir fontla yazılmıştır. Kişi isminin daha büyük ve kalın yazıldığı görülmektedir. Plaketler arasında en sık görülen örnek bu tarz plaketlerdir. Klasik yöntem olarak da adlandırılan bu plaketin malzemesi pirinçtir. Yazılar bilgisayar ortamında istenilen font ve boyutta hazırlanıp baskı sistemiyle plakaya geçirilmiştir. Çukur olması istenilen bölge hariç diğer kısımlara asitten etkilenmeyen boya sürülüp, asit banyosu uygulanarak istenilen çukurluk elde edilesiye kadar beklemektedir. Asitten çıkan plaka temizlendikten sonra selülozik oto boyası ile tüm yüzey fırçayla boyanır. Siyah olması istenilen yer hariç diğer kısımlar temizlenip verniklenir. Plakaya verniğin uygulanması ise kararmasını engellemek içindir. Bu teknikle yazılarda her rengi uygulamak mümkündür fakat bu örnekte ve çoğunda siyah renk uygulanmıştır.

Şekil 3.47 Mezuniyet Plaketi

http://www.plaketizmir.com/FileUpload/ks19116/File/mezuniyet_plaketi_site.jpg

Serigrafi baskı yöntemi ile yazılan yazılarda yüzey üzerinde bir boyut oluşmamakta ve her renk kullanılmaktadır. Şekil 3.47'deki plaketin üst kısmında bulunan Ege Üniversitesi logosu bu teknikle uygulanmıştır. Logonun bire bir renkleri ve yazı karakterleri kullanılmıştır. Plaketlerde yazıların yanı sıra logoların, amblemlerin, geometrik ve bitkisel motiflerin de bulunduğu örnekler görülmektedir.

Şekil 3.48 Teşekkür plaketi

http://www.vezirpromosyon.com/images/urunler/44/GS_33.jpg

Şekil 3,48'deki fotoğraf Ufuk Koleji'ne ait bir teşekkür plakettir. Bu obje form açısından heykel görünümündedir. "V" harfinin üzerine daire formda plaka kesildikten sonra, yazı lazer oyma makinesi ile iki mikro derinliğinde iz bırakarak yazılmıştır. Camın kendi rengi kullanılmış, yazılan yazılarda matlık olduğu için yazı tek renk görülmektedir. Yazı resmi bir dil gerektirdiği için fontta ona uygun şekilde seçilmiştir. Plaketi taşıması için altına ahşap bir kaide yapılmış, üzerine ise metal dikdörtgen biçimin içinde ödülü veren kişinin adı ve unvanı yazılmıştır. Metal

yüzeyde ise asitle oyma yöntemi uygulanmıştır. Süsleme olarak “V” harfini saran bir yaprak yapılmıştır.

Şekil 3.49 Onur ödülü

<http://contentinjection.com/wp-content/uploads/2014/03/genuine-walnut-look-magnificent-corporate-scroll-award-plaque.jpg>

Şekil 3.49'daki fotoğraf 1993 yılında verilen bir onur ödülüdür. Bu plakette iki malzeme görülmektedir. Biri ahşap diğeri ise metaldir. Yazının bulunduğu kısım ve şirketin amblemi metal plaketin yüzeyi ise ahşaptır. Yazının bulunduğu kısım alçak kabartma yöntemi ile uygulanmıştır. Yazı ortalanarak yazılmış, majiskül ve serifsiz harfler tercih edilmiştir. Dili İngilizce olan kelimenin Türkçesi “hükümdar şirket onur ödülü” dür. Plaket de, verilış yılı ve ödüle hak kazanan kişinin adı diğerk üst metindeki yazıya göre daha büyük bir punto ile yazıldığı görülmektedir. Ahşabın

kendi rengi kullanılmış, yazı dikdörtgen siyah bir formun içine açık sarı renk ile yazılmıştır. Şirket logosu en üste yerleştirilmiş ve oda kalıp yöntemi ile yazıya oranla yüksek kabartma yapılmıştır.

Şekil 3.50 Kodak firmasına ait ödül plaketi

Şekil 3,50'deki fotoğraf Kodak firmasına ait bir teşekkür ödülüdür. Tüm malzemesi ahşap olan plaketin yazıları serigrafî baskı yöntemi ile yapılmıştır. Yüzeyin en üstünde Kodak'ın logosu, altında ise ödülün verilış sebebini açıklayan metin yerleştirmiştir. Plaketi gönderen kişinin ismi ve imzası en altta bulunmaktadır. Yüzeyde bulunan bütün yazılar ve logo plakete ortalanarak yerleştirilmiştir. Yazılar sade ve okunur bir fontla malzemenin kendi rengi üzerine yazılmıştır.

4. RÖLYEF VE YAZI

4.1. Metal Paralar, Madalyalar

Metal paralar ve madalyalar kazanılmış bir hakkın ödülüdür. Bu sebeple bu bölümde bu iki başlık bir arada sunulmaktadır. Tarihte bilinen ilk ödülün eski Yunan'da savaşta başarılı olmuş komutanlara ödül olarak Dekra drahmi yani o günün parası verildiği bilinmektedir. O dönem insanları teknoloji ile buluşamadıklarından dolayı, kendi aletlerini kendi yapıp, sanatlarını oluşturmaktaydı. (Kuşoğlu, 2012, s:6)

Madalya, savaşlarda üstün başarı gösterenlere, önemli bir olay veya yarışma sonunda derece alanlara verilen bir madeni nişandır. Yarışmalarda derecelere göre malzemesi değişmektedir. Üzerlerinde günümüzde kullandığımız metal paralar gibi kıymet karşılıkları belirtilmemektedir. Metal paralarda ise ilk ve orta dönemlerinden sonra üzerlerine değer belirten yazı ve rakamlar yazılmıştır. Başlangıçta günümüze kadar metal paraların ve madalyaların yapımının büyük bir kısmı dönemin usta ellerinden çıkmaktadır. Osmanlı madalyalarında figürlü kısımlar İngiliz, Fransız ve az da olsa Türk ressamlarına yaptırılırken, yazılar ise ünlü Türk hakkağları tarafından kazdırılmıştır. Cumhuriyetin ilk ve en önemli madalyası İstiklal Madalyasıdır. Ahmet Mesrut İzzet Bey tarafından yapılan madalya bir yarışmanın galip madalyasıdır.

Metal paraların veya sikkelerin üzerinde yer alan yazılara "lejang" denir. Sikkelerin, birçok dönemde geleneksel olmaları ayırt edici önemli bir özelliktir. Sikkelerde yer alan yazılar geleneksel formüller içerisinde. Osmanlı Devleti'nde, 14. – 20. yüzyıllar arasında altın, gümüş ve bakır olmak üzere üç çeşit madenden sikke darp edilmiştir. 20. yüzyıl başlarında ise, nikelden sikke darp edilmiştir. Osmanlı Devleti, Arap ve Fars alfabelerinin karışımından meydana gelen bir alfabe kullanmış olup, darp ettirdiği sikkeler üzerinde de bu harf ve rakamlar kullanılmıştır. (Artuk, 1970, s:19)

Şekil 4.1 Gümüş Roma sikkesi ön yüzü

Şekil 4.2 Gümüş Roma sikkesi ön yüzü

<http://www.anythinganywhere.com/commerce/coins/coinpics/rom12caes.htm>

Şekil 4.1 ve 4.2’de Roma imparatorluğuna ait bir sikke bulunmaktadır. Malzemesi gümüş olan para, daire forma sahip iken zamanla deformasyona uğradığı görülmektedir. Üzerinde kişi tasvirlerinin ağır olduğu yüzeyde yazıya çok az yer verilmiştir. Ön yüzünde, Sextus Pompeius’un profil den yapılmış büstü bulunmaktadır. Onun çevresinde yarısı silinmiş, kalın tiple ve harf anatomisine önem verilmeden yazılmış yazı yer almaktadır. Arka yüzünde ise ayakta duran, elinde mızrak ve ok olan bir figür, onun hemen önünde ise köpek tasviri bulunmaktadır. Burada bulunan yazılar da Latin alfabesi ile kalın tiple yazılmıştır. Kelimelere bakıldığında harflerin tırnaklı olduğu görülmektedir. Bütün yüzeyler hafif kabartma yöntemi ile yapılmıştır. Sikkede kullanılan malzeme yazıya uygunluk göstermektedir. Döneminden dolayı sikkede kişi tasvirlerinin daha yoğun kullanıldığı ve yazıya çok az yer verildiği görülmektedir.

Şekil 4.3 Yunanistan sikkesi ön yüzü

<http://www.balonturu.net/wp-content/uploads/2009/10/22.jpg>

Şekil 4.4 Yunanistan sikkesi arka yüzü

<http://www.balonturu.net/wp-content/uploads/2009/10/22.jpg>

Şekil 4.3 ve 4.4'deki objeler Yunanistan'a ait bir sikkedir. Malzemesi gümüş olan sikke zamanla daire formunu yitirmiştir. Ön yüzünde yan profilden yapılmış bir erkek büstü yer almıştır. Arka yüzünde ise başında miğfer bulunan ayakta duran bir erkek figür görülmektedir. Figürün etrafında U şekli oluşturulmuş ve Yunan alfabesi ile yazılmış yazı bulunmaktadır. Sikkenin kalıp içine döküm yoluyla yapıldığı bilinmektedir. Yazı karakter olarak klasik bir yapıda değildir. Kalın tarzda yazılan yazıların karakterinde ki harf anatomileri bilinmediği için bu konuda tespit yapılamamıştır. Malzeme yazının uygulanması için uygundur.

Şekil 4.5 III. Selim tarafından darpettirilen sikkenin ön ve arka yüzü

Şekil 4.5'deki sikke III. Selim tarafından H.1203/M.1789 yıllarında İstanbul'da darp ettirilmiştir. Sikkenin malzemesi gümüş birimi ise yüzlüktür. Ön yüzünde üstte III. Selime ait tuğra ve altında bir silme ile bölünmüş yazı ve tarih bulunmaktadır. Tuğranın etrafında bitkisel motif bulunmaktadır. Arka yüzünde ise, dört satır halinde ve sülüs hattıyla oluşturulmuş yazı kuşağı, ince silmeli dikdörtgen biçimdeki çerçeveler içine yazılmıştır. İçte ince bir silme ile dışta ise nokta şeklinde dairevi bir bordürle çevrilmiş kompozisyonda yer yer aşınmalar görülmektedir. Sikkede bulunan bütün yazılar ve süslemeler baskı yöntemi ile kabartma yapılmıştır. Yazıların kalın ve sivri köşeli yapıldığı görülmektedir. Zamanla sikkenin formunda oluşan deformasyon çok fazla yazıyı etkilememiştir. Kalıp yöntemi ile çekiçle vurularak çalışılan bu sikkede yazılar olması gereken titizlikte ve boyutta oluşturulmuştur.

Şekil 4.6 Kırım madalyası

<http://www.eskiparalar.net/osmanli-madalyalari/kirim-madalya.jpg>

Şekil 4.6'daki obje Kırım madalyasıdır. Ön yüzünde Osmanlı tuğrası ve onun etrafında bitkisel motifler bulunmaktadır. Arka yüzünde ise savaşı tasvir eden toplar, bayraklar ve hemen altında yazı ile tarih bulunmaktadır. Bütün bu yazılar, süslemeler ve tasvirler dövme baskı yöntemi ile yapılmıştır. Ön yüzde bulunan tuğraya bakıldığı zaman ince çizgilerle yazıldığı ve alt kısmında hafif silmenin olduğu görülmektedir. Tuğranın hemen altında ki tarih ise küçük boyutta ve ince çizgilerle yazılmıştır. Ön yüzünde Arap harflerinin arka yüzünde ise Latin harflerin kullanıldığı görülmektedir. Arka yüzeyde ki yazı tam okunamasa bile majiskül ve kalın harflerle yazıldığı bilinmektedir.

Şekil 4.7 Gelibolu yıldızı

<http://berkantayhan.blogcu.com/gelibolu-yildizi-canakkale-harp-madalyasi/6879603>

Şekil 4,7’de olan obje Çanakkale harp madalyasıdır. Formunun yıldız olmasından dolayı ismi Gelibolu yıldızıdır. Formun çevresi geometrik şekille çevrilmiştir. Tam ortasına hilal yapılmış, onun içine tuğra yerleştirilmiştir. Tuğra ince çizgilere sahip ve formun ortasına yeterli boyutta tasarlanmıştır. Hemen sağında daire formun içinde bulunan yazı ise, çok daha küçük boyutta ve ince çizgilerle yazılmıştır. Tuğranın altındaki dikdörtgen şeklin içinde ne yazıldığı görülemediğinden dolayı tarih olabileceği düşünülmektedir. Yıldız kırmızı, hilal ve tuğra bronz renge boyanmıştır. Üzerindeki hilal dökümle yapıp sonradan eklenmiştir. Diğer süsleme öğeleri ve yazılar dövme baskı yöntemi ile kabartma yapılmıştır. Kabartmaların yüksekliği üç dört milimetre civarında olduğu bilinmektedir.

Şekil 4.8 Hindistan sikkesi ön yüzü

Şekil 4.9 Hindistan sikkesi arka yüzü

<http://www.sixbid.com/browse.html?auction=1107&category=22811&lot=1033632>

Şekil 4.8ve 4.9'daki obje 1835 yılında yapılmış Hindistan Rupee'sidir. Malzemesi gümüş, ağırlığı ise 11.63 gramdır. Ön yüzünde Kral VI. William'ın profil den yapılmış büstü bulunmaktadır. Onun etrafında ise kalın stille ve tırnaklı fontla yazılmış yazı bulunmaktadır. Arka yüzünde ise en dış hatta East India Company 1835 yazmaktadır. Onun altında daire formlu bitkisel motif kullanılmış ve içine paranın değeri ile Arap harfleri ile yazılan bir yazı yazılmıştır. Sikkede ki yazılar büst ve motiflerin hepsi baskı yöntemi ile kabartma yapılmıştır. Baskı yöntemi ile yapılmasından dolayı harfler anatomik açıdan düzgün basılmıştır. Malzeme ince ayrıntılı yazı ve motifleri uygulama açısından uygundur.

Şekil 4.10 Rus parası ön ve arka yüzü

Şekil 4.10'daki fotoğraf Rusya'ya ait bir paradır. Ön yüzünde profilden oluşan büst ve daire formunu sağda ve solda takip eden Rus alfabesi ile yazılmış yazı bulunmaktadır. Arka yüzünde ise sol tarafta yukardan aşağıya inen ve yine daire formun yönüne göre yapılan bitkisel bir motif uygulanmıştır. Motifin yanında ise tek kelime Rusça yazılmış bir yazı bulunmaktadır. Paranın ön ve arka yüzeyinde bulunan bütün yazılar, porte ve bitkisel motif alçak kabartma yapılmıştır. Döküm yolu ile yapılan sikkeler kalıp usulü alındığı için yüzeyde bulunan bütün objeler ayrıntılı ve düzgün uygulanmıştır. Harflerin birkaçında anatomik bozulmalar görülmüş ve majiskül yazılmıştır. Ön yüzeydeki yazılar küçük boy denilecek oranda ve ince tasarlanmıştır. Arka yüzeydeki yazılar ön yüzeye oranla daha büyük uygulanmıştır. Malzemesi bronz olan sikkede yapım tekniği açısından yazılar rahatlıkla uygulanmıştır. Parada hiç bir deformasyon görülmemiştir.

Şekil 4.11 İkinci dereceli Uşakov Madalyası

<http://gdenashel.ru/nagrady/4206-orden-ushakova-ii-stepeni.html#>

Şekil 4.11'deki obje ikinci dereceli Uşakov madalyasıdır. Sovyetler Birliğinin yüksek dereceli deniz savaşlarında düşmana karşı başarılı olanlar bu madalyaya sahip olmuştur. 1944 yılında başbakanlık heyeti tarafından yaptırılmıştır. Yıldızın bulunduğu kısım altındır. Ortasında denizciliği temsil eden, gümüşten yapılan çapa ve zincir bulunmaktadır. Bu sembollerin içinde daire bir formda Uşakov'un karşıdan yapılmış portresi ve Rusça Amiral Uşakov yazısı bulunmaktadır. Porte semboller ve yazılar dövme baskı yöntemi ile yapılmıştır. Majiskül ve bold yazılan harflerin anatomisinde bir bozukluk görülmemiştir.

Şekil 4.12 Askeri başarı madalyası

<http://medalww.ru/nagrady-usa/voennye-nagrady-us-military-decorations/medal-purpurnoe-serdtse-purple-heart/>

Şekil 4.12'deki obje Rusya'da askerlere verilen başarı madalyasıdır. Malzemesi bronz, üzeri altın kaplamadır. Formu kalp olan mor renkli kısım, camı bir maddeyle kaplanmış metaldir. Bu bölgede George Washington'un savaş üniformasıyla profilden durduğu portresi bulunmaktadır. Profilin hemen üzerinde duran arma Washington ailesine ait bir armadır. Porte döküm, başaklar ve arma dövme, armanın içindeki yıldızlar ve şeritler ise kazıma yöntemi ile yapılmıştır. Boyuna takılması için, mor renge beyaz şeritli bir ip bağlanmaktadır. Madalyanın diğer kısmında büyük harfle üç satırdan oluşan "For Military Merit" yani askeri başarı için yazısı bulunmaktadır. Yazı Latin harflerle ve harf anatomilerine dikkat edilerek yazılmıştır. Bu yazı dövme baskı yöntemi ile yazılmıştır. Onun hemen altında ise madalyayı hak eden kişinin ismi kazıma yöntemi ile yazılmıştır.

Şekil 4.13 Çin sikkesi ön ve arka yüz

<http://www.sixbid.com/browse.html?auction=1107&category=22784&lot=1032812>

Şekil 4.13'deki Çin sikkesi 1924 yılında yapılmıştır. Kwangtung Eyaleti için darp ettirilen sikkenin malzemesi gümüş, ağırlığı ise 5,43 gramdır. Ön yüzünde, kısa çizgilerle yapılan bordürün içine Chung Hua Min Quo'nin büstü alçak kabartma yöntemi ile yapılmıştır. Arka yüzeyde ise yine kısa çizgilerle çevrilmiş bordür, içine ise Çin alfabesi ile yazılmış yazılar bulunmaktadır. Yazıların haricinde paranın orta kısmında bitkisel motifler görülmektedir. Yazının gümüş sikkeye uygulanması kalıp yöntemi ile gerçekleştirilmiştir.

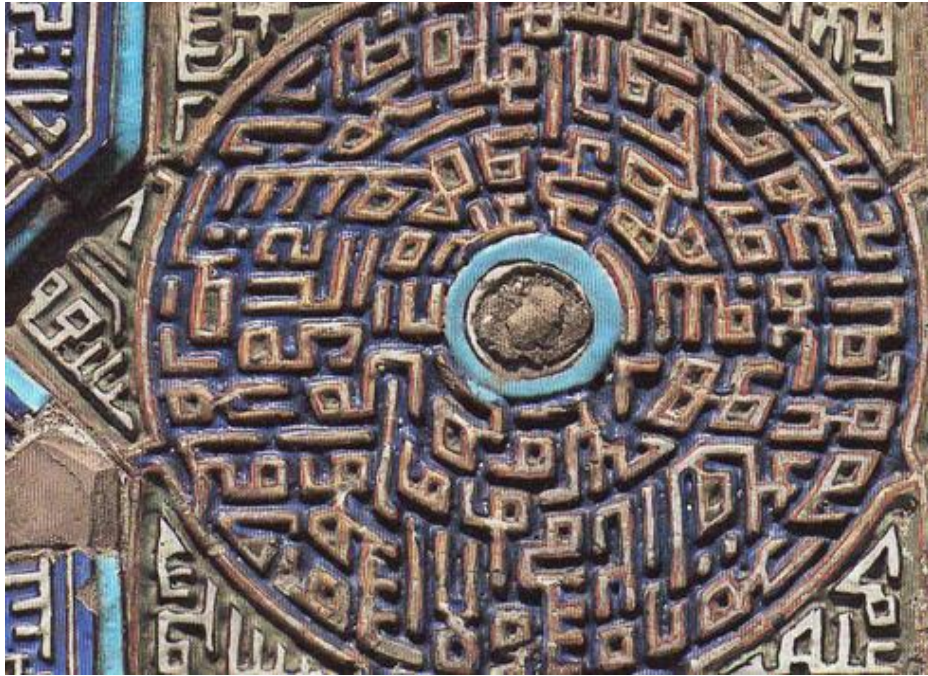
Şekil 4.14 Atina maraton madalyası

Şekil 4.14’de obje Atina şehrine ait maraton madalyasıdır. Üzerinde 3 figür, tarih ve bilgilendirme yazıları bulunmaktadır. Yazı ve figürler önceden çalışıldıktan sonra madalyanın kalıbı alınmış ve pres yöntemi uygulanarak yapım gerçekleştirilmiştir. Malzemesi bronz olan madalyada eskitme uygulanmıştır. Yazılar formun biçimine göre tasarlanmıştır. Harflerin hepsi majiskül ve kalın yazılmış, anatomilerinde bir bozukluk görülmemiştir.

4.2 Duvar Panoları

Pano, dekorasyonda ve mimarlıkta çevresi silmeli bir çerçeveye sınırlanmış bezeli ya da düz yüzeylere denmektedir. Panoları birkaç malzemeyle görmek mümkündür. En sık kullanılan malzeme kildir. Kilden yani çamurdan yapılan malzemeler dayanıklılığı ve ömrünün uzun olması için yüksek derecelerde pişirilir. Çok sık olmasa da ahşap ve metal malzemelerden yapılan duvar panolar görmek mümkündür. Yazının yazılması, kelimelerin ve harflerin düzgün olması malzemeye göre değişiklik göstermektedir. Ahşap ve metal malzemeler zamanla deformasyona uğrayabildikleri için harflerinde anatomisi değişmektedir. Kilden yapılan panolarda malzeme zamanla bozukluk göstermeyeceği için harflerde ve anatomide bir farklılık

gözlenmemektedir. Genelde kabartma ve kazıma yöntemleriyle yapılmaktadır. Fazla olmamakla birlikte ajur tekniğiyle yapılan panolarda görmek mümkündür. Malzemesi çamur olan panolarda dikkat edilmesi gereken önemli bir husus vardır. Genelde pano yapımında kullanılan çamur şamotlu kildir. Bunun nedeni, büyük ebatlı seramik eserlerin pişirim sırasında deforme olmadan üretilebilmesine imkan sağlamasıdır. Ayrıca diğer çamur türlerine göre daha dayanıklı bir malzemedir. Yazı yazıldıktan sonra çamurun fırınlanma esnasındaki küçülme payı hesaplanmaktadır. Eğer bu dikkate alınmazsa panoda ki yazı pişme esnasında küçülmeye uğrayacağı için tasarlanan yazı boyutuyla malzemede ki boyut aynı çıkmayacaktır. Bu tür panolarda sanatçı yazıların tasarımını form içinde bütünlük sağlayarak tasarlamaktadır.

Şekil 4.15. Semarkand'da bulunan bir türbe cephesinde ki pano , Timur Devri, 1380
(Öney, 1987, s:64)

Şekil 4.15'deki fotoğraf Samarkand'da bulunan türbenin cephesindeki panodur. Üzerinde yüksek kabartma ile Arapça metin kısmı yer almaktadır. Kil üzerine yazılı olan bu yazı makilidir. Çamur üzerine bu yazı tarzıyla yazılmış olması diğer tarzlara göre daha rahat işlenmektedir. Harflerin köşeli olması toprak üzerinde hâkimiyeti arttırmaktadır. Panonun bütün alanına hakim olan yazıda en çok dikkat çeken yer daire formun içindeki alandır. Harflere formun içinde dönüyor etkisi verilmiş istenmiştir.

Şekil 4.16 Yeni Camiin de bulunan tak kapının sağında ki çini pano

Şekil 4.17 Yeni Camiin de bulunan tak kapının solunda ki çini pano

Şekil 4.16 ile 4.17’de bulunan fotoğraf İstanbul’da bulunan Yeni Camiinin tak kapısındaki kitabelerdir. Caminin son cemaat yerinde, kapının iki tarafındaki pencerelerin alınlığında bulunmaktadır. Arapça harfleriyle yazılan yazının tekniği Celi Sülüstür. “Çok renkli sır altı tekniğiyle yapılmıştır. Zemin kobalt mavisi ile boyanmış, harfler beyaz bırakılmıştır. Harflerin ve cezmlerin kapalı kısımlarında kırmızı kullanılmıştır. Yeşil, kırmızı ve beyaz renklerden ve aynı motifin tekrarından oluşan ince bir bordürü vardır. Dikey harfler satır boyunca belli aralıklarla dizilmiştir. İstifte kalem kalınlığı ince tutulmuştur.

Şekil 4.18 Hiç yazılı seramik duvar panosu

<http://www.secilnebioglu.com/onizleme.php?tur=eser&resim=HPIM7502.jpg>

Şekil 4.18'deki pano Seçil Nebioğlu'na ait bir eserdir. Yazının kompozisyonu Emin Barın tarafından yapılmıştır. Panoda üç adet “Hiç” yazısı yazmaktadır. Boyutu 71x87 cm'dir. Yazılar Arap harfleriyle ve kabartma yöntemi ile uygulanmıştır. Sanatçı çamuru bütün halde açıp üzerine yazıyı geçirdikten sonra, etrafını boşaltarak harfleri ortaya çıkarmıştır. Malzemenin çamur olmasından dolayı, harfler istenildiği şekilde yazılmıştır. Yazıların köşe yerleri hafif ovaldir. Bunun sebebi, köşelerin dış darbeye karşı dayanıklılığının artmasıdır. Sivri yapılan köşeler en ufak bir darbeye kırılır ve bu da eserin deformasyon oluşmasına yol açmaktadır. Harflerin küçük boyutlarda ve detaylı çalışılması, çamurun imkanları ile sınırlıdır. Panoda malzemenin kendi rengi ve tonları kullanılmıştır. Eserin dört köşesine kabartma yöntemi ile geometrik şekiller yapılmıştır.

Şekil 4.19 Hu Allah yazılı seramik duvar panosu

<http://secilnebioglu.com/detay.php?sirano=42>

Şekil 4.19'daki pano Seçil Nebioğlu'na ait bir eserdir. Pano 77x90 cm boyutlarında ve iki bölümden oluşmaktadır. Müsenna (simetrik) “Ya Allah” yazmaktadır. Yazılar Arap harfleriyle ve celi yazı ile tasarlanmıştır. Sanatçı iki bölümden oluşturduğu panoda dikkati merkeze çekmek için, yazıyı hem büyük hem de canlı bir renkle kullanmıştır. Yüksek kabartma yöntemi ile yazılan yazıda ayrıntı kullanılmamıştır. Harflerin köşe kısımları oval yapılmıştır. Bordür kısmında ki Allah ve Muhammed yazısı tekrar edilerek çerçeve oluşturulmuştur. Bu kısımda kabartma yöntemiyle yazılmıştır. Yazının kufi olması çamurda rahat yazılması açısından kolaylık sağlamaktadır. Yazı tasarlanırken malzeme göz önüne alınarak tasarlanmaktadır. Seramikte pişme aşamasında ki deformasyonlar önlenmek için gereken önlemler alınmıştır. Pişim aşamasından sonra yazı da herhangi bir bozulma gözlenmemiştir.

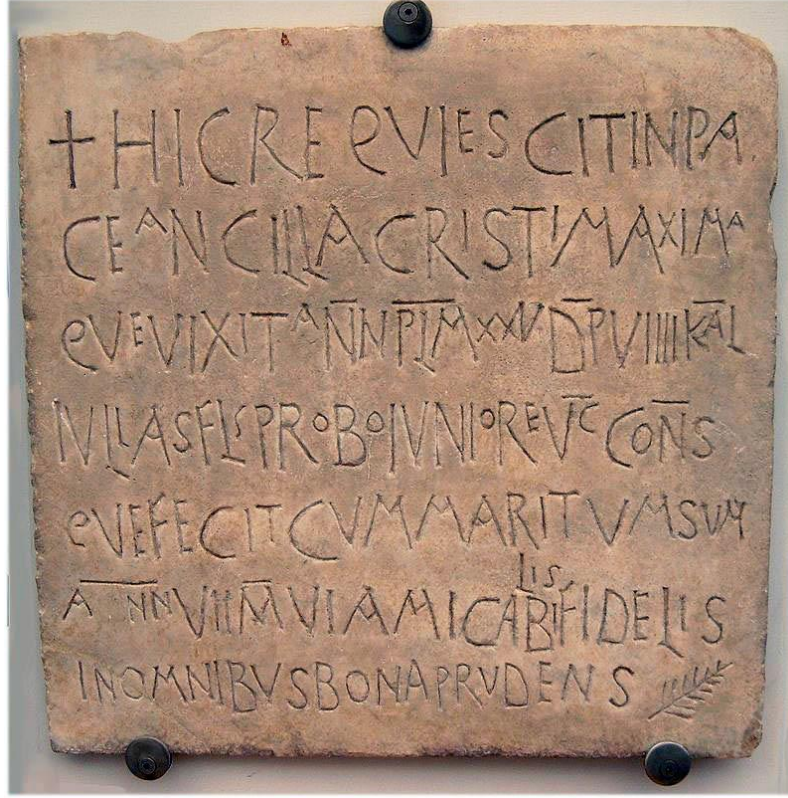
Şekil4.20 Şeçil Nebioğlu'na ait bir eser

<http://secilnebioglu.com/detay.php?sirano=69>

Şekil 4.20'deki eser Şeçil Nebioğlu'na ait bir eserdir. Müsenna (simetrik) "Ali" yazılı pano 66x72 cm ebatlarındadır. Sanatçı panosuna Arap harfleriyle kurduğu yazı kompozisyonunu geçirmiştir. 4 cm lik kalınlıkta açılan plaka üzerine geçirilen yazı yüksekten alçaltma tekniği ile yapılmıştır. Yazı çizilip etrafındaki kalan boşluklar alçaltılmıştır. Yukarıda yazılı olan Muhammed ve altında da yazılmış olan yazılarla kompozisyondaki boşluk dengesi kurulmuştur. Ayrıca sağ ve sol köşelere de motifler yapılmıştır. Yazılarda mavi ve tonları kullanılmış, motiflerde ise lacivert renk kullanılmıştır. Malzemenin çamur olmasından kaynaklı yazının rahat ve düzgün yazılabilmesi açısından boyutları panoya uygun ayarlanmıştır. Köşeler oval yapılmış, sivri alanlara yer verilmemiştir.

4.3. Kitabe

Bir eseri yapan ve yaptıran kişi hakkındaki bilgileri ve yapılış tarihini bizlere sunan kitabeler, Dünya'nın her yerinde kullanılmasından dolayı çeşitli dillerde yazılmaktadır. Üzerindeki yazıların dilleri ayrı olsa da değişmeyen tek kural yazıların güzel yazılması kaygısıdır. Birçok sanat dalında kullanılan yazılar alana göre değişikliklere uğramıştır. Soyutlaştırılarak yazılan yazılar, amorf şekillerde yazılan yazılar, tipografik, forma göre biçim almış yazılar gibi çeşitli tarzda uygulanmıştır. Kitabelerde ise yazıların olabildiğince düzgün yazılmasına önem verilmiştir. Bir çok mekanı süsleme amacı olarak da kullanılmaktadır. Belirli bir ölçü ve miktarı bulunmamaktadır.

Şekil 4.21 Bir Hıristiyan kadının mezar kitabesi (6. yüzyıl)

http://en.wikipedia.org/wiki/Early_Christian_inscriptions#mediaviewer/File:Early_Christian_Funerary_inscription.jpg

Şekil 4.21'deki fotoğraf bir Hıristiyan kadının mezar kitabesidir. 6. yüzyıl da yazılan yazıtın Erken Hıristiyan dönemine ait olduğu bilinmektedir. Erken Hıristiyan yazıtları ile Antik dönem yazıtları aynı olduğu bilinmektedir. Bu dönemde metal kullanımı yaygın olmadığı için yazıtlar doğal taş üzerine kazınmaktadır. Taş düzgün

kesilmiş ise mermer adını almaktadır. Fotoğraftaki kitabede düzgün kesildiği için mermer olarak geçmektedir. Üzerindeki yazı incelendiği zaman harflerin kazıma ile yapıldığı görülmektedir. O dönemde yazıda güzel yazma kaygısı bulunmadığı için harflere ve anatomilerine çok dikkat edilmemiştir. Harflerin bu şekilde yazılmasının bir diğer sebebi de kullanılan aletlerdir. Henüz kitabeler için özel yazım aletleri olmadığı için ucu sivri taşlarla yazılmaktadır. Düz bir plaka üzerine yedi satır halinde yazılmıştır. Kitabenin sağ alt köşesine ise bir tane bitkisel motif yapılmıştır.

Şekil 4.22 Çelebi Sultan Mehmet Camii ana kapı kitabesi

<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?p=1255905>

Şekil 4.22'deki fotoğraf Bilecik'te bulunan Çelebi Sultan Mehmet camisinin ana kapı kitabesidir. Boyutları 2.15x1.25 m. ebadında ve üç satırdan oluşmaktadır. Arapça harfleriyle yazılan yazının tekniği Celi Sülüstür. Taş üzerine, kabartılarak yazılan yazının harfleri siyah renge boyanmıştır. Kırmızı ince bir çizgiyle üç parçaya bölünen yazının etrafında kırmızı ve beyaz renklerle süslenmiş bir bordür vardır. Dikey harflerin üst kısımları kalın, alt kısımları ise üste oranla daha incedir. Kitabede dikey harflerin ard arda dizilerek bir boyda olmaları dikkat çekmektedir. Harflerin anatomileri gereken düzgünlükte yazılmıştır.

Şekil 4.23 İdadiye lisesinin kapısında bulunan kitabe

Şekil 4.23'deki fotoğraf Sultan II. Abdülhamit emriyle Osman Beyefendi tarafından yaptırılan lisenin kitabesidir. Yapı günümüzde Merkez İlkokulu olarak kullanılmaktadır. Yapının sadece inşa kitabesinde yazı bulunmaktadır. Kitabe yaklaşık olarak 100x35 cm'dir. Yazı Celi ta'lik'dir. Yazının üst kısmında bir tuğra bulunmaktadır. II. Abdülhamid'e ait olduğunu düşünülen bu tuğra formunun iç kısmında harf bulunmamaktadır. Tuğranın etrafında güneş formu bulunmaktadır. Yazılar mermer üzerine yazılmış, harfler yeşile, kartuşların dış kısmı da kırmızıya boyanmıştır. Üç satır altı kartuştan oluşan kitabe son zamanlarda boyanmıştır. Harflerin boyasında taşmalar bulunmakta bu sebeple harflerin anatomisinde bozulmalar olmuştur.

Şekil 4.24 Ermeni kilisesinin kapısı üzerinde ki kitabe

<http://www.lraper.org/main.aspx?Action=DisplayNews&NewsCode=N000001722&Lang=TR>

Şekil 4.24'deki fotoğraf Mardin Derik'te bulunan Ermeni Kilisesine ait bir kitabedir. Formu yarım daire şeklinde olan kitabenin üzerinde on satırdan oluşan yazı bulunmaktadır. Surp Kevork Ermeni kilisesi yazısı dışındaki diğer yazılar Ermeni alfabesi ile yazılmıştır. Mermer üzerine kazıma yöntemi ile uygulanmış ve siyah renge boyanmıştır. Malzemesinin mermer olmasından dolayı formda ve yazılarda hiçbir deformasyon görülmemektedir. Genel olarak kitabeye bakıldığı zaman yazıların yerleşmesinde ve genel görüntüsünde problem görülmemektedir.

Şekil 4.25 Emin Barın'ın yazdığı Galata kulesinin üzerinde ki kitabe

Şekil 4.25'deki fotoğraf galata kulesinin üzerinde bulunan kitabedir. Emin Barın tarafından Latin alfabesi ile yazılmıştır. Yazıların boyu kitabenin boyutuna göre tasarlanmıştır. Serifli ve majiskül harflerle yazılan yazılarda altın sarısı rengi kullanılmıştır. Kitabe de motif uygulanmamıştır. Yazıların etrafına, altın sarısı ile yapılmış olan ince bir dikdörtgen çizgi çekilmiştir. Malzemenin mermer olması uzun yıllar korunması sağlamıştır. Hakkak mermeri yontarak yazıları kabartma ile ortaya çıkarmıştır.

Şekil 4.26 Emin Barın'ın yazdığı kitabe

Şekil 4.26'daki fotoğraf Emin Barın tarafından yazılan bir kitabedir. İki bölümden oluşturulan kitabenin en üst kısmında celi sülüsle yazılmış Hadis-i Şerif bulunmaktadır. Kabartma yöntemi ile yazılan harflerin nüanslı geçişleri ve anatomileri en iyi şekilde yazılmıştır. Yazılar birbiri içerisinde inci gibi yerleştirilmiş ve kompozisyon muntazam şekilde kurulmuştur. Onun hemen altında serifli ve majiskül harflerle, Hadis-i Şerifin Türkçesi yazılmıştır. Metin hem sol hem de sağ köşeye hizalı bir biçimde yazılmıştır. İkinci bölümde bulunan yazı ise boyut olarak daha büyüktür. Burada da serifli ve majiskül harfler kullanılmıştır. Kitabe bölüm olarakta, bütün olarak uyumlu tasarlanmıştır. Hiçbir motife yer verilmemiş ve renklendirme uygulanmamıştır. Malzemenin mermer olması da deformasyona yol açmamıştır.

Şekil 3.27 İstanbul Üniversitesinin dış kapısında bulunan kitabeler

Şekil 3.27’de bulunan fotoğraf İstanbul Üniversitesinin ana kapısında bulunan kitabedir. Arapça yazılmış olan yazı Hattat Şefik Bey’in tasarımıdır. Celi Sülüs tarzında Dar-ül Umurül Askeriye yazmaktadır. Orta kısımda bulunan yazı kabartma yöntemi ile yapılmıştır. Sanatçının her bir harfi tek tek keserek kitabe üzerine uyguladığı düşünülmektedir. Yazının iki tarafına ise geometrik motifler ajur yöntemi ile kesilip yerleştirilmiştir. Kapının sağ ve sol köşesinde ki yazılarda orta kısımda uygulanan yöntem gibi harflerin kesilip sonradan kitabeye yerleştirildiği düşünülmektedir. Bu yazıların da üstüne ve altına bitkisel motif uygulanmıştır. Kapının en üstünde bulunan T.C ve İstanbul Üniversitesi yazısı Emin Barına aittir. Yazılar ise majiskül ve Capital fonttan oluşmaktadır. Burada uygulanan yöntem de harfler tek tek kesilip sonradan zemin üzerine monte edilmiştir. Bütün yazılarda ve süslemelerde altın sarısı rengi uygulanmıştır. Yazıların çok yukarda olmasından dolayı okunmasının kolaylığı için yazıların boyutları ve rengi çok iyi tasarlanmıştır.

Şekil 4.28 Çanakkale Aynalı Çarşı girişinde ki kitabe

Şekil 4.28'deki yazıt Çanakkale de bulunan aynalı çarşının girişinde bulunmaktadır. Beyaz mermerden yapılan kitabede Latin yazı bulunmaktadır. Alçak kazıma yöntemiyle yapılan yazı siyah renge boyanmıştır. Sekiz satırdan oluşmuş ve çevresinde geometrik motifle bordür yapılmıştır. Kalın ve düz karakter kullanılan yazı da anatomiye dikkat edilerek yazılmıştır. Yazı yazılırken kesme işaret kullanmamak için ikinci satır sonunda boşluk bırakılmıştır. Son iki satırda çarşının yapım tarihi yazmaktadır. Mermerin üzerine işlenmiş yazıda deformasyon görülmemektedir. Kitabe malzeme ve yazı bakımından birbiriyle uygundur.

Şekil 4.29 Kilise kitabesi

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Inscription_Wolfe,_L%C3%A9vis.jpg

Şekil 4.29 Kanada Levis şehrinde bulunan bir kilisenin kitabesidir. Önceleri İngiltere'nin elinde olan kilise 1959 yılında şehre ait olmuştur. Kitabede yer alan yazı da bunlar anlatılmaktadır. Yaprak motifleriyle çevrili olan yazı dik ve ince bir çizgiyle iki bölümden oluşmaktadır. Harflerin hepsi majiskül ve kalın, yazılar kabartma yöntemi ile yazılmıştır. Aşağıda hemen armanın altında Fransızca yazılmış olan yazı kazıma yöntemi ile uygulanmıştır. Yukarıdaki yazıya oranla aşağıdaki yazı daha serbest ve anatomiye dikkat edilmeden yazılmıştır. Kil üzerine yazılan yazıların daha kolay yazılabilmesi ve okunması için gerekli olan teknik uygulanmıştır.

Şekil 4.30 İstanbul’ da ki Antuan Kilisesinin bahçesinde bulunan heykelin kitabesi

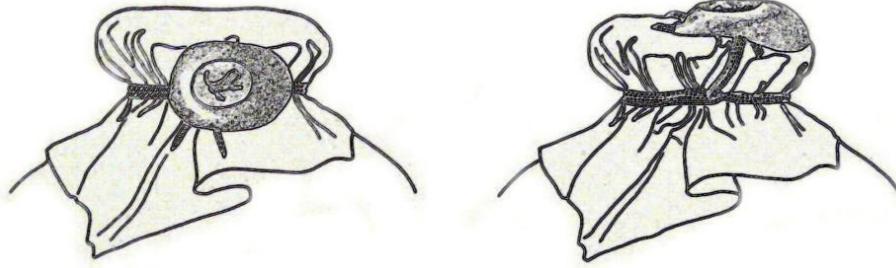
Şekil 4.30’daki fotoğraf San Antuan Kilisesinde bulunan Papa 23’üncü Johannes’in heykel kitabesidir. Kitabe sarılmış mektup kağıdı formunda yapılmıştır. Fransızca yazılan yazıt, altı bölümden oluşmaktadır. İlk beş satır majiskül harflerle yazılmıştır. Yazı da kalın ve serifli bir karakter seçilmiş ve kabartma yöntemi ile yapılmıştır. Harf anatomileri ve espasları gereken titizlikte yapılmış, yazılar kitabeye ortalanarak tasarlanmış ve uygulanmıştır.

4.4 Mühürler

Mühür; üzerinde yazı ve isim bulunan metalden, değerli taşlardan ahşaptan ya da pişmiş topraktan yapılan, imza yerine de kullanılan damgadır. Arkeolojik anlamda ise mühürler; üzerinde isim, işaret veya figür kazılı olan, yetki ve mülkiyet belgesi olarak mektup, senet ve diğer malzemeye basılan küçük objelerdir. Geçmişte imzanın yerini tutan mühürler, güç ve zenginliğin bir simgesi olarak uzun yıllar farklı toplumlar tarafından kullanılmıştır. En erken mühür örnekleri günümüzden yaklaşık 9000 yıl önceye ait olup kil ve taştan yapılmış, ilerleyen teknoloji ve keşiflere bağlı olarak metal, yarı kıymetli taş, kemik, fayans gibi farklı malzemelerden de yapılarak çağlar boyu kullanıma devam etmiştir.(Fiandra, 2003, s:4)

Anadolu'daki ilk örneklerini Neolitik Dönem (MÖ 8000-5000) Çatalhöyük ve Bademağacı'nda bulunan pişmiş kilden damga mühürleri oluşturmaktadır. Ürünün saklanması, korunması ve ticaret yeni bir "ihtiyacı" doğurmuştur. Bu "ihtiyaç" en basit anlamda, üretimin kim tarafından yapıldığının ve miktarının saptanması, korunması, ticareti yapılan malın güvenliğinin sağlanmasıdır. Mühürlerin, üzerine basıldıkları ürünün sahibinin belirtilmesi veya depolanan malın cinsini belirtmek için kullanıldığı söylenmektedir. Her birinin üzerinde farklı desenler kazınmış olan mühürler, ürünün depolandığı sepet, çanak, küp veya tekstilden yapılan depolama kaplarının ağızlarını kapatmakta kullanılan iplere uygulanan kil, sıva, balmumu, hayvan dışkısı gibi işlenebilir malzemeden yapılan topaklarının üzerine (Şekil 4.29) basılarak kullanılmışlardır. (Fiandra, 2003: 32).

Bu mühür baskıları, depolanan ürünlerin kime, hangi kurum veya tapınağa ait olduğunu belirtmiş ve kabın içinde saklanan ürünün tam ve eksiksiz olarak muhafaza edildiğini garantilemiştir.

Şekil 4.31 Küpün üzerine uygulanmış mühür örneği

VonWickede, 1990: syf.14

Mühürcülük sanatı taş oymacılığı veya mühür kazıma sanatı anlamına gelen gliptik sanatı olarak da adlandırılır. Üzerinde ki desenler ve yazılar negatif olarak (oyma, Pozitif olarak (kabartma)yapılmış ve mühür, kil veya balmumu gibi yumuşak bir malzemenin üzerine bastırılarak kullanılmıştır. Eski dönem mühür yapımında hakkak kalemi, kalem keski, basit matkaplar, küre oyun matkap ve biley çarkı gibi aletlerin kullanıldığı bilinmektedir. Demirin bulunmasından sonra demir aletler de sert taşların işlenmesinde kullanılmıştır. Mezopotamya'da yazının keşfi ve ticaretin gelişmesi daha geniş baskı yüzeyli mühürlere ihtiyaç duyurmuş ve bu ihtiyaca silindir mühürler cevap vermiştir. Damga mühürlerle eş zamanlı olarak kullanılmaya başlayan silindir mühürler ilk olarak Güney Mezopotamya ve Güneybatı İran'da

M.Ö. 3.binyılın sonunda Uruk ve Cemdet Nasr Dönemlerinde ortaya çıktığı bilinmektedir.(Kuşoğlu, 2012, s:6)

Mührün kullanıldığı alanların ve mühür kullanan yönetimdeki kişilerin sayılarının artması, yapılan işlemlerin karmaşıklaşması mühür biçiminin değişmesine ve baskı yüzündeki motiflerin çeşitliliğinin artmasına sebep olmuştur. Damga mühürlerden daha geniş bir baskı alanı olan silindir mühürlerde karmaşık ve öyküsel nitelikte sahneler kazınmıştır. (Şekil 4.32)

Şekil 4.32 Mezopotamya da bulunan kireçtaşı silindir mühür ve baskısı Louvre müzesi

http://tr.wikipedia.org/wiki/Silindir_m%C3%BCh%C3%BCr

Mühürler kendi aralarında biçimsel olarak farklılıklar göstermektedir. Bunlar, Damga mühürler, Tutamaklı damga mühürler, silindir mühürler, Tutamaklı silindir mühürler, ortası delik olup içine çubuk geçirilen mühürler ve yüzük mühürler mevcuttur. Klâsik damga mühürler genel olarak, yuvarlak ya da konik tutamaklarıyla oval ve elips biçime sahiptiler. Bu biçimleri onlara kompozisyonlarında, silindir mühürlere göre daha bir bütün halinde ve iyi sınırlandırılmış bir tasarım imkânı vermiştir. Yüzük mühürler, M.Ö. 2. binin ortalarında damga mühürlerin bir ikincil grubu olarak görülürler. Tasarımı ister yüzüğün metali üzerine, isterse açılan yuvaya yerleştirilen taşa oyularak yapılsın; mühür yüzüklerden uygulama bakımından damga mühürlerde olduğu gibi tek bir seferde basmak suretiyle sonuç alınmıştır.(Şekil 4.33)

Şekil 4.33 Gamalı haç motifli mühür yüzük M.Ö 4-5 bin

Kaynak: Osmanlı Mühürleri Zeki Kuşoğlu s:10

Silindir mühürler M.Ö. 3500'lerde, genellikle taştan yapılmış, kompozisyonun dış yüzeye kazındığı bir biçimden oluşarak varlık göstermeye başlamışlardır. Erken dönemlerinde ortası delik olmayan bu mühürler, daha sonraları ortaları delinmiş ve içinden geçirilen malzemeler yardımıyla göğüste, bilekte ve belde hatta sık sık da iğneye tutturulmuş şekilde bulunduğu görülmüştür. Kompozisyonun rölyef biçimindeki sonucuna ise ortasından geçirilen bir çubuk yardımıyla uygulanacak alan üzerinde silindirin döndürülmesiyle ulaşılır. (Kuşoğlu, 2012, s:8)

Mısırlılar, Çinliler ve Bizanslılar mühürlerini kendi icad ettikleri papirüs üzerine bastıkları bilinmektedir. Doğuda olduğu gibi batıda kullanılmıştır. Batıda ki öncüleri Romalılar olmuştur. Julius Cesar'ın mührü yüzük şeklinde olup üzerinde Venüs'ün resmi bulunmaktadır. İslamiyet'te ilk mühür Hz. Muhammet Mustafa'ya aittir. Osmanlı döneminde Padişahından sadrazamına, şeyhü'l İslam'ından valisine, ordu kumandanından tüccarına, esnafından eşkıyasına ve halkına kadar herkesin mevkiine, zevkine ve kesesine uygun, her zaman kullandığı mühürleri mevcuttur. Osmanlılarda değeri hiçbir şeyle karşılaştırılmayacak bir meslekmiş mühürcülük. Dönem mühürlerine bakıldığı zaman özellikle hakkakların imzasının bulunduğu mühürlerde, harfin anatomisi, ahengi, istifinin yerli yerinde oluşu iyi hattatların elinden çıktığını göstermektedir. Mühürleri yapan kişiler kazıdıkları mühürleri

sahibine teslim etmeden önce kendi özel defterlerine damgasını basardı ve kullanılan mühürlerin yerine ikinci mühür için aynı istif kullanılmamaktaydı. Kullanılmayan mühürlerin üzeri çizilmektedir.

Şekil 4.34 Troia bölgesinde bulunan Tunç Mühür

http://www.troiavakfi.com/TroiaLogo.asp?menu_item=Kazi

Şekil 4.34'deki obje Troia'daki en önemli buluntulardan biri olan tunç mührü göstermektedir. Mühür, 1995 yılında Troia VII tabakasında (M.Ö. 12. yy) bulunmuştur. Çapı 2,3 cm'dir. Ön yüzde, Luvi dilindeki Hieroglif yazıtta bir katibin ve karısının ismi yer almaktadır. Bu buluntu, Troia'daki en eski yazılı belgedir ve Troia'nın Hititlerle olan ilişkilerine işaret etmektedir. Mühür kazıma yöntemi ile yontulmuştur. Basıldığı zeminde kabartma olarak kullanılmaktadır. Üzerinde Hieroglif bir yazı bulunduğu için anatomik yapı özellikleri incelenememektedir.

Şekil 4.35 Hahambaşı Kaymakamı Moşe Ha-Levi'nin Mühür-Yüzüğü

<http://arsiv.salom.com.tr/news/print/4707-Muhur-yuzuk-500-Yil-Turk-Musevileri-Muzesinde.aspx>

Şekil 4.35'deki obje Hamambaşı Kaymakamı Moşe Ha-Levinin mühür yüzüğüdür. İki kısımdan oluşan mühür yüzüğün merkezinde, kazıma tekniğiyle Eski Türkçe sülüs istifle "Dersaadet Hahambaşı Kaim makam Moşe Levi", çeperinde talik hatla "Emlak ve intikal, İlm-ü haber mühr-ü mahsusudur" ibareleri bulunmaktadır. 25 cm çapında, malzemesi gümüş olan mührü, yazılar kazıma yöntemi ile işlenmiştir. Malzemenin yazı ile teknik açıdan uyumu kendisini uzun yıllarca korumasına sebep olmuştur. Formda çok az bir deformasyon oluşmuş olsa dahi yazılar yazıldığı gün gibi sergilenmektedir.

Şekil 4.36 Bosna kalemî tarzı ile yazılmış damga mühür

Kaynak: Osmanlı Mühürleri, Zeki Kuşoğlu s:27

Şekil 4.36'daki obje Bosna kalemî üslubu ile yazılmış damga mühürdür. Bu üslup adını Saray Bosna ve çevresine yerleşmiş ustaların maden üzerine yapmış oldukları kendilerine has karakterler taşıyan işlemelerden almıştır. Osmanlı kalem tarzlarından izler taşıyan ve zaman içinde değişerek kendine has bir üslup kazanan bu yazı o dönem birçok mühür üzerinde bulunmaktadır. Fotoğrafta görülen mühürde, üzerine işlenen yazı sülüstür. Harflerin oldukça sade bir biçimde yazıldığı ve kalem derinliklerinin aynı olması göze çarpmaktadır. Daire formun içine ustaca tasarlanan yazının iyi bir hattat tarafından tasarlandığı tahmin edilmektedir. Yazı, Arap harfleri ile maden üzerine kalemlle kazınarak işlenmiştir. Geometrik veya bitkisel bir motif bulunmayan mührün en alt kısmında tarih bulunmaktadır.

Şekil 4.37 Latin harflerle yazılı olan mühür örneği

Kaynak: Osmanlı Mühürleri, Zeki Kuşoğlu s:83

Şekil 4.37'deki obje 1929 yılında Latin harflerle yazılmış olan mühürdür. 1928 yılında yeni Türk harflerinin kabulünden sonra Osmanlı Alfabesinin kullanılmaması yeni mühürlerde yerini Latin Alfabeye bırakmıştır. Burada görülen yazı karakterinin henüz tam anlamıyla anatomik açıdan çözülmediği görülmektedir. Harf kalınlıklarının birbirleriyle uyumsuzluğu ve yazılan yazıda kalemin titrediği görülmektedir. Hiçbir motif kullanılmayan ve yazıda tipografik bir değeri olmayan bu mühür en yalın ve sade biçimde işlenmiştir. Altında mührünün işlene tarihinde de aynı özellikler bulunmaktadır. Zeki Kuşoğlu'na göre; Diğer mühürlere göre burada hakkakın imzasının bulunmaması Latin harflerin Osmanlı alfabesi gibi pekçe yumuşak dönüşlü olmadıkları için imza koymadıkları düşünülmektedir. Yazı ve tarih, malzemeni gümüş olan mühre kazıma yöntemi ile işlenmiştir.

5. MALZEMENİN YAZI FORMLARINA ETKİSİ

5.1 Taş

Bazı kayalardan kopan ya da koparılan ve türlü yapı işlerinde kullanılan sert maddelerdir. Tarih öncesi dönemlerde insanoğlu, ufalanmış kayaç parçalarını yan yana dizerek ya da üst üste koyarak bugün megalitik anıtlar" denilen ve hâlâ bazı yerlerde izlerine rastlanan büyük yapılar meydana getirmiştir. Taşı işleyebilecek araçlar ilk defa tunç devrinde yapıldığı bilinmektedir. O zamandan beri taş, uzun süre yapı işlerinin ana maddesi olmuştur. Sanat eserlerinde ve üç boyutlu formlarda ise taş oldukça sık kullanılan bir malzemedir. Heykellerden, mezar taşlarına, kitabelerden, plakelere kadar birçok yerde karşımıza çıkmaktadır. Taş işçiliğinin en güzel örneklerini; Anadolu Selçuklu, Beylikler, Osmanlı Devri mimarisinde görmek mümkündür. Taş yalnızca yapım aşamasında değil iç, dış dekorasyonda da ana malzemeyi teşkil etmektedir. Taşın birden çok çeşidi bulunmaktadır. Sanatta en sık kullanılan taş mermerdir. Kalker ve dolomitik kalkerlerin yeniden kristalleşmesiyle meydana gelmiş bileşimidir.

Şekil 5.1 Mermer örneği

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:MarbleUSGOV.jpg>

Maden, taş, ağaç gibi maddelerin yüzeylerini özel araç gereçlerle oyarak veya delerek önceden tasarlanan yazı, şekil ve motifleri işleme sanatına oymacılık denir. Oymacılık sanatında genelde iki yöntem takip edilir. Alçak kabartma usulü ve yüksek kabartma usulüdür. Bu şekildeki oymacılık usulleri taş vb. cisimlerin tek yüzlerinin kullanılmasında uygulanır. Yazı mermere geçmeden önce, edebi bir şekilde kaleme alınır ve hattat tarafından yazılır. Kâğıt üzerindeki metin mermere geçirilmek üzere iğne ile delinir. Daha sonra kömür tozunun bulunduğu kese delikli kâğıt üzerinde gezdirilerek desenin taş üzerine geçmesi sağlanır. Çekiç ve çelik kalem ile zemin oyularak desen kabartma şeklinde mermer üzerinde yer almış olur. Bu yöntem 20. Yüzyıla kadar en sık kullanılan yöntemdir. Oyma kabartma işlemlerinde keskiler, özel biçimli oyma kalemleri, çekiç ve tokmaklar gibi aletler kullanılmaktadır.

Şekil 5.2 Oyma kazıma ve kabartma aleti

Yazılar tasarlanırken mermerin çeşidi ve boyutu da göz önüne alarak tasarlanmaktadır. İşçiliği iyi olan birinin yazıyı en sağlıklı ve düzgün yazacağı yer mermerdir. Yıllarca korunabilmesi ve dış darbelere karşı daha dayanıklı olması açısından en uygun malzemelerdendir. Mermere işlenen yazının büyük yazılması daha avantajlıdır. Yontularak yazıldığı için geniş alanlarda yazmak çok daha kolay ve iyi işçilik doğurmaktadır. Geçmişten günümüze gelen örneklerde mermer üzerine renk çok fazla uygulanmamaktadır. Yazılar da en sık görülen renk siyahtır. Onun harici mermerin kendi rengi kullanıldığı görülmektedir. Oyma kabartmada yazı seçimi çok önemlidir. İşlenen parçanın kullanılacağı yerde estetik görüntüyü

bozmamasına dikkat edilmelidir. Yazı kullanılacağı ortama uyum sağlamalı ve estetik görüntüyü güçlendirmelidir.

Şekil 5.3 Mermere yazı kazıma işlemi

Asitler mermerle reaksiyona girerek mermerin içerisine nüfuz ederek oyar. Bu reaksiyon kullanılarak oyma kabartma işlemleri yapılmaktadır. Asit indirme ile oyma kabartma yapmak için öncelikle yazı hazırlanmalıdır. Mermerin uygulama yapılacak yüzeyi parlatılmalıdır. Mermer ıslak veya nemliyse kurutulmalıdır. Yazının oyma kabartma yapılacak kısımları çıkarılmalıdır. Hazır hâle gelen şablon, mermer üzerine kaplanır. Üzerine asit uygulanır. Yeterli derinliğe ulaşıldığı zaman, mermer yıkanarak asit uzaklaştırılır. Bu işlemde şablona yazılan yazı hangi hassasiyetle yazıldıysa mermere de aynısı çıkmaktadır. Harf anatomisinde bozukluk oluşmamaktadır. Mermere oyma işlemi yapmanın en rahat ve düzgün yoludur.

5.2 Metal

Sözlük anlamı; Yüksek elektrik ve ısı iletkenliği, kendine özgü parlaklığı olan, şekillendirmeye yatkın, katyon oluşturma eğilimi yüksek, oksijenle birleşerek çoğunlukla bazik oksitler veren elementlerdir. Metaller, kendi aralarında soy metaller (altın, gümüş, platin gibi) ve soy olmayan metaller (demir, çinko, alüminyum gibi) şeklinde sınıflandırılabilir. Heykel, madalya, metal para, plaket ve takılarda da en çok kullanılan malzemelerden birisi de metaldir. Madene veya metale şekil veren, önceden bakır, daha sonra bronz, ardından demir, çelik ve en sonunda da ucunda elmas olan ağzı keskinleşmiş çubuklar kullanılmıştır. Bu çubuklara ise kalem ismi

verilmiştir. Bu kalemler çeşitli ağız şekilleriyle malzemeyi yontma, kazıma, delme oyma ve zeminde çizgiler meydana getirme amaca ile kullanılmaktadır.

Metalden ürün yaparken öncelikle ne yapılacağı ve hangi metalin kullanılacağı çok önemlidir. Örneğin para yapımında hangi metalden yapılacağı; Ayarı, çapı, baskıdan sonraki değeri ve gramajı tespit edilmektedir. Daha sonra işin sanat kısmında ise teknolojinin olmadığı dönemde, üç mm çapında iki- üç gram ağırlığında altın veya gümüşün üstüne kendi yaptığı kalemlerle, figürler, hayvansal figürler, bitkisel veya geometrik motifler ve yazılar çalışılmaktadır. Alt ve üst kalıpları da yine metal malzemedendir. Alt kalıbı büyük bir ağaç kütüğü üzerine yerleştirilip, otakta tavllanmış maden kor halinde iken dişi kalıba konur ve zaman geçirmeden üst kalıpta üzerine yerleştirilip büyükçe bir çekiçe güçlü bir darbe ile üzerine vurmak sureti ile işlem gerçekleştirilmektedir. Malzemenin kor halde olması yumuşamasına sebebiyet verdiği için soğuyan ve sertleşen metale göre kalıpta şekillenmesi daha kolaydır.

Yazılar metale işlenirken ya kalıp yoluyla elde edilir ya da kalemlerle sanatçı kendisi yazmaktadır. Kalemle metal yüzeye yazı yazmak şüphesiz ki daha zordur. Kalemle işlenen yazıların anatomisini ve karakterini bire bir uygulamak sanatçılık gerektiren bir işlemdir. Metal malzemeye istenilen karakterde ve boyutta yazı yazmak mümkündür. Malzemenin isteğe karşılık vermesinin yanı sıra, üzerindeki yazıyı muhafaza etmesi de iyidir. Kolay kolay yazının anatomisi metal malzemelerde bozulmaz. Yüzyıllar önce bulunan kalıntılar metalin dayanıklılığının bir göstergesidir.

5.3 Ahşap

Kelimenin aslı, Arapça habesin (ağaç kereste) çoğulu olan ahşaptır. İmalatta kullanılmak veya yakılmak amacıyla ağaçtan kesilmiş olan yapı malzemesidir. Ağaç günlük yaşamda kullanılmaya başlandıktan sonra mimaride ve el sanatlarında da ahşap işçiliği ortaya çıkmıştır. Tarih öncesi çağlardan beri insanların yapı yapmakta kullandığı en eski ve en yaygın yapı malzemelerindendir. Yazı motiflerine en çok kitabe ve bordürlerde rastlanmaktadır. En çok kufi, nesih ve sülüs yazılar kullanılmış yazının boşluk ve çevreleri bitkisel motiflerle bezenmiştir. Üç boyutlu formlarda

heykel, mezar kitabeleri, iç ve dış mimari kitabeleri, plaketer, duvar panoları ve az da olsa takılarda kullanılan malzemedir. Geleneksel ahşap işçiliğinde kullanılan teknikler; oyma, kabartma ve ajurdur. Aralarında en yaygın olanı rölyeftir. Nahhat, sözlük anlamı olarak marangoz, doğramacı, ağaç oymacısı, taş yontucusu anlamına gelmektedir. Naht ise, ağacı yontmak suretiyle kabartma şekiller yapma, yontma, oyma sanatı olmaktadır. Ahşaba yazı yazan kişilere bu isimler verilmiştir. Hüsnü hat ve süsleme sanatının gelişmesiyle birlikte, özellikle camii süslemelerinde, mezar taşlarında, ahşap ağırlıklı süslemelerin sıklıkla kullanıldığı mekânlarda geniş bir kullanım alanı bulunmaktadır. Hattı-ahşap'da hat sanatı eserlerinin ahşap üzerine uygulandığı bir sanat dalıdır. Bu sanatın uygulayıcılarına da Nahhat denilmektedir.

Şekil 5.4 NahhatFatih Topatan Naht sanatını icra ederken bir görüntü

Naht sanatı yapılırken 0,35 mm kalınlığında natürel ağaçtan kesilme malzeme ve kontrplak kullanılmaktadır. İşlemeyi yaparken ise; işkence, testere kolu, kıl testere, cımbız, maket bıçakları, matkap, tığ, zımpara, törpü ve ıskarpela kullanılmaktadır.

Yazı yazılırken önce kağıda tasarım yapılmaktadır. Tasarımı tamamlanan yazılar ahşaba çizilmekte, daha sonra kıl testereyle yazının etrafı boşaltılıp harfler tek tek kesilmektedir. En son harfler ve varsa teshipler hazırlandıktan sonra, ahşap kontrplağa yapıştırılmaktadır. Bu yöntemle yapılan naht, kabartma yöntemidir.

Şekil 5.5 Ahşap üzerine kabartma yöntemi ile yazılan

<http://www.abdullahsanli.com/Media/y30.jpg>

Ajur tekniğiyle yapılmasında yine önce kağıda yazının tasarımı yapılmaktadır. Daha sonra yapılan tasarım ahşabın üzerine çizilmekte, çizilen harflerin içi gerekli araç ve gereçle boşaltılmaktadır. Nahhatın arzusuna göre altına tekrar kontrplak konur veya boş bırakılır.

Şekil 5.6 Ahşap üzerine Ajur tekniği ile yazılan yazı

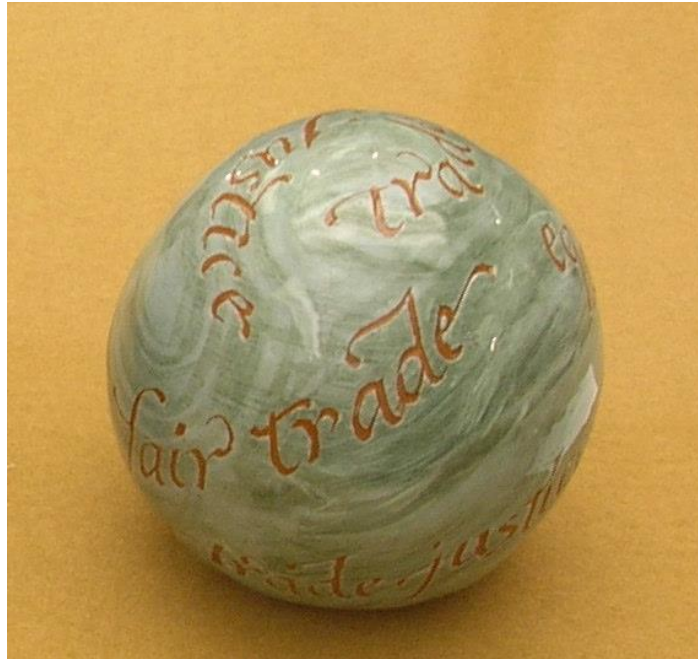
Ahşap malzemeden iyi harf kesmek yapanın işçiliğine bağlı bir durumdur. Nahhat ne kadar iyi ise harfler o kadar titiz ve güzel kesilir. Ahşabın diğer malzemelere göre daha yumuşak olması yazının daha rahat kesilmesine olanak sağlamaktadır. Bu sebeple daha ayrıntılı ve ince işler uygulanabilmektedir. Ahşaba istenilen boyanın kullanılması da zengin bir tasarıma yol açmaktadır. Vernikle matlığı giderilip canlı görülmesi sağlanmaktadır. Yazının ömrü vernikle uzatılıyor olsa da, dış darbelerle diğer malzemelere göre çok dayanıklı değildir.

5.4 Toprak

Bitki örtüsünün beslendiği kaynakların ana deposudur. Türk kültüründe toprak, manevi anlamda hayatımızda yer alırken, yaşamsal temel ihtiyaçlarımızı da karşılayan bir malzemedir. Antik çağlarda yazının bulunmasıyla birlikte üzerine yazı yazılan farklı malzemelerin kullanımı gündeme gelmiştir. Bu malzemelerden biri de kildir. Gündelik hayatımızda yeri büyük olan toprak, sanat alanında da oldukça önemli bir malzemedir. Sanatta toprak, işlenerek ve belirli aşamalardan geçerek kil halinde kullanılmaktadır. Seramik sanatında toprak yani kil olmazsa olmazdır. Seramiklerde, heykellerde, birçok takı ve dekoratif panolarda, kitabelerde kullanılan bu malzeme, yüzyıllar boyunca yapılan birçok eserin ana malzemesidir. Toprağa yazı yazmanın birçok yöntemi vardır. Kabartma, kazıma, ajur, kalıp yöntemi, baskı yöntemi, serigrafi, fırça ile yazma yöntemleri bulunmaktadır. Kabartma ve kazıma yönteminde uygulanacak çamur yüzey deri sertliğinde olmalıdır. Çamur esnek olduğu takdirde yüzeyde istenmeyen çökmeler meydana gelebilir. Ayrıca yaş olması harf karakterinin net verilmesini de zorlaştırır. Belirli kalınlıkta açılan çamurun üzerine aktarılan yazının, etrafı kazınırsa kabartma, harfin içi kazınırsa kazıma yöntemi uygulanmış olur.

Şekil 5.7 Kabartma yöntemi ile yapılmış dekoratif, seramik harf karosu
<http://urun.ozcini.net/wp-content/uploads/2011/12/IMAG0335-1.jpg>

Şekil 5.8 Susan Shocket Kazıma yöntemi ile yapılmış dekoratif seramik

Serigrafi baskı yöntemi Endüstri devrimiyle birlikte seri üretim toprak malzemelerde kullanılmaya başlanmıştır. Sanatçılar bu transfer tekniklerini sanatsal

ifadelerinde deneysel bir araç olarak kullanarak, fotoğraf ve yazıyla oluşturdukları desenleri kil yüzeylere aktarma yoluna gitmişlerdir. Ajur yöntemi ise kapalı yüzeylerde, çeşitli aletlerle kesme yoluyla kafes gibi düzenli boşluklar oluşturmak suretiyle uygulanmaktadır. Fırça yöntemi ile yazılan yazılarda serbest el yazısı türünde kaligrafik etkiler elde etmek, güzel yazı türünde kaligrafik çalışmalardan biraz daha kolaydır. Diğeri kadar hassasiyet gerektirmediği için, daha içten gelen, günlük el yazısı türünde fırça dekorları yapmak da mümkündür. Serbest fırça dekoruyla da seramik yüzeylerde çok keyifli sonuçlar elde edilebilir. Fırça dokunuşlarını fırçayla kâğıt üzerinde kullanır gibi serbest hareketlerle uygulayan sanatçılar, fırça dönüşlerinde çok farklı efektler, kendiliğinden oluşan kalınlık farklarıyla açık koyu değerler sağlamaktadırlar. Burada önemli olan form ile yazıyı nasıl bir yaklaşımla bağdaştıracağına karar vermektir. Zeminde doku kullanımı da bu tür yazıları formla kaynaştırmak için izlenilebilecek bir yoldur.

Şekil 5.9 Zehra Çobanlı, Fırça yöntemi ile yazılmış sır dekorlu vazo

http://www.turkishpaintings.com/content/mod_images/painters/works/large/zehea_03.jpg

Harfler ve işaretlerle oluşturulan kompozisyonların biçim, renk, doku, yön, ölçü, aralık ve hareket değerleri açısından ana form ile bütünlük sağlamanın göz

önünde bulundurulması gerekmektedir. Bunların sağlanmasında uygulama için seçilen teknik de çok önemlidir. Bu noktada doğru tekniğin seçilmesi, tipografik elemanların yüzey ile uyumlu olacak şekilde uygulanmasını ve içerikle örtüşmesini sağlayacaktır. Günlük yaşamı kolaylaştıran ve hızlandıran teknolojik buluşlar ve icatlar, toprağa yazıyı aktarırken pratik yöntemler geliştirilmesine olanak sağlamaktadır. İki veya üç boyutlu tasarıma yönelik bilgisayar programları, fotokopi makinesi, fotoğraf makinesi, bilgisayar destekli lazer oyma aletleri gibi donanımlar sayesinde toprak yüzeylere müdahale etme teknikleri de çeşitlenmiştir.

Toprağa elle şekillendirme yöntemi ile yazı yazılacaksa, iri ve kalın yazı tiplerinin yazılması çok daha kolaydır. Çamur yaş haldeyken küçük, ince ve detaylı yazı karakterlerinin uygulanması zorlaşmaktadır. İnce harflerin ve detaylı karakterlerin baskı veya kalıp yöntemiyle alınması hem daha kolay hem de kaliteli sonuçlar çıkarmaktadır. Toprağın yazı formuna etkisi diğer malzemelere göre çok daha farklıdır. Öncelikle yazı seramik sanatına uygulandığı zaman harfte sivri ve keskin köşeler yapılmamaktadır. Bunun sebebi; seramik formlarda sivri ve keskin olan yerlerin sır tutmamasıdır. Bu sebeple yazılan yazıların köşeleri oval yapılmak zorundadır. Sır; seramik çamurunu ince bir tabaka şeklinde kaplayarak onun üzerinde eriyen cam veya camsı oluşumdur. Seramik yüzeyine renk ve doku özellikleri getirerek estetik değerini de arttırmaktadır. Birçok çeşidi olan sırla, yazıya mat, parlak ve metalik etkiler verilmektedir. Bir diğer husus ise çamurun piştikten sonra ki boyut farkıdır. Piştikten sonra meydana gelen küçülme payını sanatçının göz önünde tutması gerekmektedir. Aksi halde tasarladığı harf boyu ile fırından sonra çıkan iş arasında fark olur. Harflerin çamur üzerindeki kesimi de harfe boyut kazandırmaktadır. 90 derecelik dik bir açıyla kesilen harfle 75 derecelik bir açıyla kesilen harfin görüntüsü bir olmaz. Sanatçılar isteklerine bağlı olarak açılarla, farklı boyut oluşturarak çeşitlilik kazandırabilmektedir.

5.5 Cam

Çoğunlukla saydam veya yarısaydam halde kullanılan, genellikle sert, kırılğan olan ve sıvıların muhafazasına imkân veren inorganik amorf yapıda katı maddedir. Camın en önemli özelliği onun atom yapısının ne tam bir sıvı ne de kristal yapıya sahip gerçek bir katı olmasıdır. Cam bu iki yapı arasında yer alan çok özel bir

konuma sahiptir. Hemen hemen bütün camlar akışkan haldeyken soğutulduğunda önce ağdalı bir yapı kazanır ardından sertleşerek katılaşır. Antik çağlardan beri gerek inşaat, gerekse süs eşyası olarak camdan yararlanılmaktadır. Günümüzde halen en basit araç gereçlerden iletişime ve uzay teknolojilerine kadar çok yaygın bir kullanım alanı vardır. Günümüz modern çevresinin de önemli bir parçasıdır. Cam, şekilden şekle girebilme özelliği, göz kamaştırıcı ışıltısıyla, kırılma özelliğine rağmen çağlar boyunca en çok kullanılan malzemelerden biri olma özelliğini halâ korumaktadır. Bu tez kapsamında kullanım alanları ise az da olsa heykel ve plakelerde karşımıza çıkmaktadır. Cam kendi başına bir sanat alanı olarak da geçmişten günümüze varlığını sürdürmüştür. Cam üzerine desen uygulamaları çeşitli yöntemlerle camın yüzeyini aşındırma ve yine çeşitli yöntemlerle ve birbirinden farklı sonuçlar veren boyalarla yapılmaktadır. Desen uygulama teknikleri; Aşındırma yöntemleri, kumla aşındırma, taşla aşındırma, asitle aşındırma ve ışınla aşındırma. Cam yüzeyine boya uygulama yöntemleri ise, el işçiliğinin ağırlıkta olduğu fırça, tampon veya pistole uygulamaları ve bunlarla birlikte kullanılan şablonlar, ardından seri üretime yatkın elek baskı yöntemidir.

Şekil 5.10 Fırça yöntemi ile desen uygulaması

Cam malzemeler arasında dış etkenlere karşı korunması en zor olanıdır. Kırılma özelliğine rağmen zamana en çok dayanabilen birkaç malzemedendir. Yazının cam üzerine işlenmesi fırça yöntemiyle, şablon ve baskı yöntemi ile azda olsa kalıp yöntemi ile uygulanmaktadır. Cam üzerine yazılan yazıların tasarımı forma göre tasarlanmakta daha sonra da tasarıma göre yöntem seçilmektedir. Anatomik olarak cam üzerine istenilen karakterde yazı işlenmektedir. Renk olarak cam rengi ve boya ile istenilen renkte yazılmaktadır. Yazılar makine yardımı ile kazıma, fırça

yöntemi ile düz, baskı yöntemi ile de kabartma yazılmaktadır. Baskı yöntemi ile yazılan yazılar, istenilen renkte, boyutta ve karakterde rahatlıkla uygulanabilir. Kazıma yöntemine nazaran çok daha kolay bir yöntemdir. Kazıma ve fırça yönteminde her şey yapan kişinin elindedir. Yazdığı yazının kalitesi, anatomideki düzgünlük, yazan kişinin ne kadar iyi olduğuyula alakalıdır. El işçiliği gereken bu tekniklerde hassasiyet ve harf formları çok önemlidir.

Cama işlenen yazıda objenin formu da çok önemlidir. Yuvarlak hatlarda yazı yazmak düz zemine nazaran çok daha zahmetli ve zordur. Cam bir ürün kırılmadığı sürece uzun yıllar formunu ve üzerinde ki yazıyı koruyabilmektedir. Bu malzemenin üzerine yazılan yazı karakterleri, yapılacak yönteme göre belirlenmektedir. Son teknolojiye uygulanan lazer yöntemi ile yazı yazma işleminde istenilen her karakterde ve boyutta yazıların yazılması mümkündür. Genellikle plakelere ve günlük kullanılan cam bardak gibi ürünlere, yazılar bu yöntemle yazılmaktadır.

Şekil 5.11Cam üzerine lazer yöntemi ile yazılan yazı

<http://www.bodrumservis.com/resimler/192/1350838476.jpg>

5.6 Diğer Malzemeler

Yazı üç boyutlu formlarda hem batı hem de doğu kültüründe günümüze dek kullanılmıştır. Taşıdığı estetik, tarihsel değer ve belge niteliği ile kabul gören bu eserlerin, çok çeşitli malzemelerle uygulanmış olduğu görülmektedir. Taş, metal,

ahşap, toprak ve camın yanı sıra, kumaş, polyester, plastik ve deri malzemelerinde de yazı kullanılmıştır. Her dönemde malzemeler üzerinde kullanılan yazılarda da değişimler olduğu dikkat çekmektedir. Hem yazı karakterlerinde hem de teknolojinin gelişmesiyle yazıların aktarılmasında ve yazılmasında dönemsel farklılıklar vardır. Her malzemenin üzerine yazılan yöntem farklıdır. Toprağın üzerine yazılan yazı yöntemleriyle plastiğin üzerine yazılan yöntem bir değildir.

Plastikte yazının kullanım alanı damgalardır. Bu damgalar firmanın adını belirten kısaltma isimler şeklinde ya da başka desenler de içeren amblemler ve yazılar şeklinde kullanılmıştır. Kullanım alanına göre yazının içeriği ve karakteri değişmektedir. Sanat alanında plastiğin kullanımı çok fazla değildir. Bu tez kapsamında ki kullanım alanı ise heykel ve magnetlerdir. Plastik malzemenin çok fazla çeşidi bulunmaktadır. Yazı ile birlikte kullanımı ise, yazı öncelikle kağıt üzerinde hazırlanmaktadır. Daha sonra istenilen formun ve yazının metal kalıbı alınmaktadır. Daha sonra bu kalıpların içine plastiğin dökülüp soğuması beklenmektedir. Plastik katılaştıktan sonra kalıptan çıkarılıp istenilen yazı erkek veya dişi halde hazırdır. Erkek kabartma hali, dişi ise kazıma halidir.

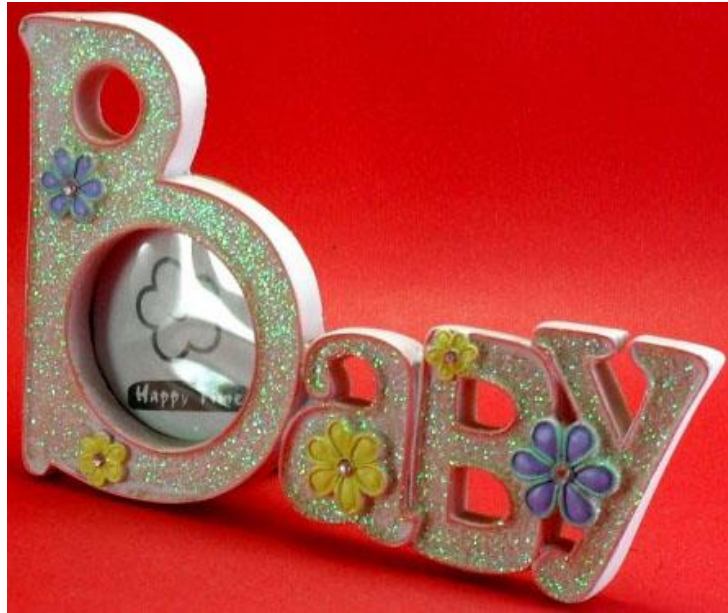

Şekil 5.12 Plastik çeşidi olan silikondan, dişi yöntemi ile yapılmış şişe kapakları

http://medya.buldumbuldum.com/beer_savers_silikon_sise_kapaklari-19605_384_384.jpg

Plastik malzeme de yazılar istenilen şekilde yazılmaktadır. Plastik malzemeye yazılan yazılar çok çabuk deforme olmaktadır. Malzeme yumuşak bir yapıya sahip olduğu için uzun süre ve kalıcı olmamaktadır. Bu sebeple de sanat alanında çok fazla kullanılmamaktadır. Plastiğin sanatta en çok kullanılan çeşidi polyesterdir.

Polyester heykelerde en çok kullanılan malzemelerdendir. Kalıp işlerinde veya döküm işlerinde sıklıkla kullanılmaktadır. Polyesterden döküm yapılan bir heykel 200-300 yıl kadar kendini muhafaza etmektedir. Bu sebeple özellikle dış mekan heykellerinde polyester tercih edilmektedir. Heykelde alçıdan sonra maliyeti en az olan malzeme olmasında da dolayı polyesterin yeri büyüktür. Günümüzde magnetlerde de sık sık karşılaştığımız polyesterde yazılar bulunmaktadır. Bu malzemeye yazıyı uygulamak içinde kalıp yöntemi gerekmektedir. Kalıbı alınan formun veya yazının içine polyester malzeme döküldükten sonra, kuruma işlemi de gerçekleşince obje veya heykel kullanıma hazır hale gelmektedir. Polyester üzerine boya kabul eden bir malzeme olduğu için yazılar istenilen renge boyanabilmektedir. Bu malzemede yazının karakteri, yazı tipi boyutu hiç önemli değildir. Malzemeye istenilen her türde yazı uygulanabilir. Ömrünün de uzun olması sebebi ile yazılar uzun süre bu malzemeyle kullanılabilir.

Şekil 5.13 Polyester malzemeye ile yazılmış dekoratif ürün

[http://www.nurnikahsekeri.com/image/cache/data/687/Baby-cerceve-bebek-sekeri%20\(2\)-500x500.JPG](http://www.nurnikahsekeri.com/image/cache/data/687/Baby-cerceve-bebek-sekeri%20(2)-500x500.JPG)

Deri, hayvan vücudunu tüy, kıl ve pulla kaplayan kısımdır. Dericiliğin ilk izleri M.Ö 25.000-30.000 yıllarında Lascaux ve Altimira mağaralarında ki duvar resimlerinde avlama yapan insanların üzerinde deri giyim eşyalarına rastlanmaktadır. Deri eşyaların sağlam olmasıyla sanat özelliği taşıması derinin iyi terbiye edilmiş ve iyi işlenmiş olmasına bağlıdır. Deri yüzey süsleme tekniklerinde; aplikasyon,

kabartma, kaplama, işleme, oyma, yakma, baskı, boyama, hazır gereçlerle süsleme, ıslatarak şekil verme teknikleri bulunmaktadır. Her biri ayrı olan teknikler de yazıyı yazmak mümkündür. Zaman ve el işçiliği gereken deri işleminde, sanat icra eden kişiye çok iş düşmektedir. Malzemenin yumuşak olmasından kaynaklı yakma, baskı boyama ve hazır gereçlerle süsleme teknikleri haricinde sivri köşeli ve keskin çizgili yazılar yazmak oldukça zordur. Yazıların boyutları da malzeme üzerinde kolay çalışılması için önemli bir husustur. Bu malzemenin üzerine yazılan yazıların geneli el işçiliği gerektirdiği için küçük fontlu ve artistik karakterli yazıların yazılması sanatçıyı bir hayli zorlamaktadır. Baskı yöntemi aralarında yazının en kolay yolla yazıldığı yöntemdir. Deri işlerinde genellikle metal baskı tekniği kullanılmaktadır. Metal kalıpların boyanarak, kızdırılarak, basılma veya üstten vurulması ile çıkıntılar oluşturarak yapılan işlemler baskı işlemleridir.

Bu yöntemi kullanmadan önce tasarım metal kalıplara yapılıp daha sonra deriye işlenmektedir. Bir diğer rahat olan yöntem ise hazır gereçlerle yazı yazmaktır. Gelişen teknolojiyle paralel olarak, hazır gereçlerle yapılan süslemeler gün geçtikçe artmaktadır. Deride kullanılan hazır gereçler ise, çeşitli zımbalar, metal levha, rozet, kurdele, boncuk, kordon ve şeritlerdir.

Şekil 5.14 Deri üzerine hazır gereçlerle yazılmış olan besmele tablo

6. SONUÇ

Giriş bölümünde de belirtildiği gibi yazı, iletişim araçlarından birisidir. Fakat bu tezde ortaya çıkan husus; yazı iletişim aracı olmanın yanı sıra, sanatçıların çağdaş yorumlarıyla farklı malzeme arayışı içinde oldukları gibi, özgün form yaratma çabası içinde farklı çıkış noktalarına yönelmeleridir. Geçmişte kayıtlar ve ihtiyaçlar doğrultusunda tabletlerle uygulanan yazılar zamanla estetik ve sanat anlayışındaki değerler geliştikçe, bir süsleme ögesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu noktada alfabenin öğeleri olan harfler, rakamlar ve noktalama işaretleri sanatçılara ilginç ve özgün form arayışlarında da yol göstermektedir.

Yüzyıllardan beri denenerek değişime uğramış olan yazı karakterleri tipografik elemanlar olarak artık günümüzde çeşitli sanat alanlarında kullanılmaktadır. Boş-dolu, açık-koyu, kapalı-açık gibi özellikleriyle tasarım açısından kullanımı yaygınlaşmış olan yazı elemanları bir tasarımın çıkış noktası olarak kullanıldıkları zaman, daha çok grafiksel anlatımlar ortaya çıkmaktadır. Üç boyutlu formlarda ise yazı, kaligrafik ya da tipografik değerleriyle beraber uygulandığında, yazıyla ilgili öğeler tek boyutluluktan kurtarılıp, hacim kazanacağı için alışlagelmiş tek boyutlu görünümünden kurtulup, maddeleştirilmiş örneklerle bu tezde sunulmaktadır. Bu farklı bir yönelimdir. Çünkü bu eğilimle özgün formların üzerinde tasarlanan yazılar, birkaç disiplini bir araya getiren yeni bir çalışma alanı oluşturmaktadır. Örneğin, heykel sanatı içindeki sanatçılar bu tasarım tekniğini kullanırken, yazı karakterlerini sayfa düzeni konumundan kurtarıp ayağa kaldırarak hacim kazandırmaktadırlar. Bu yönüyle ister grafik tasarım olsun, ister resim sanatı ister seramik-cam sanatı, veya oymacılık sanatı olsun, yazı, tasarımda esinlenmenin odak noktasını oluşturmaktadır. Yazının kimi zaman tek basına üç boyutlu bir forma dönüştürüldüğü, kimi zaman da hareketli ve ahenkli kompozisyonlar içinde, yüzeylerde kullanıldığı görülmektedir. Tarihin ilk devirlerinden itibaren yazı yalnızca yüzeylere uygulanmamış, üç boyutlu formlarıyla süregelmiştir. Bu uygulama, ilk zamanlarda ihtiyaçtan doğmuştur. Kağıdın mevcut olmaması nedeniyle, yazı çoğu zaman rölyef ve üç boyutlu biçimiyle uygulanmıştır. Bunun

yanı sıra, estetik ve dekoratif gereksinimlerle de yazı hayat bulmuş ve çeşitli mekanlarda ve malzemelerde kullanılmıştır.

Günümüze yaklaştıkça ve günümüzde ise, yazının üç boyutlu olarak tasarlanması ve uygulanması, daha çok estetik ve dekoratif amaçlar doğrultusunda olmaktadır. Bu uygulamalarda ise, yazının gerek karakter seçimi, gerekse büyüklükleriyle oluşturulan kompozisyonları da malzemeyle doğrudan ilgilidir. Uygulama malzemesi ve bu malzemenin şekil almasındaki teknik şartlar, yazı tasarımına yön vermektir. Bir seramik panoda yer alan yazı tasarımı ile, metal bir zeminde asit indirme veya bilgisayar teknolojisiyle, mermer üzerine oyulan bir yazı tasarımının oluşturulması farklılıklar göstermektedir. Tarih boyunca yüzeyler ve kağıt üzerine uygulanan yazı ve tipografik tasarımlarda dahi, kağıdın ve baskı teknolojisinin büyük rol oynadığı bilinen bir gerçektir. Bu düşünceden hareketle, yazı üç boyut kazandığında ise, malzemenin karakterinin bu tasarımı doğrudan etkileyeceği bilinen bir durumdur.

Bugün üç boyutlu formlarda yerini bulan yazı, geçmişin izini bugüne taşımış, bugünün izini de yarına taşımaya devam edecektir. Bundan sonra da geçmişten hareketle çalışmalar yapan sanatçılar olacaktır. Bu çalışma, şu ana kadar olan bazı çalışmalarla sınırlanmıştır.

KAYNAKLAR

AKYAY. Y. (2001) Antik Çağda Anadolu Takıları. İstanbul: Akbank Kültür ve Sanat Kitapları:69. Ana Basım AŞ.

ALKAN. A.T. Mezar Taşları. Sonsuz Hayata Yolculuk. İstanbul: Mezarlıklar Müdürlüğü Yayınları, İstanbul.

ALPARSLAN Ali, (1999). Osmanlı Hat Sanatı Tarihi. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

ARTUK. İ.ve ARTUK, C. (1970).İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teshirdeki İslami Sikkeler Kataloğu, I-II. Cilt. İstanbul: MEB.

ATLAN, S.(1993) Grek Sikkeleri, İstanbul.

ATLAN, S. (1976) 1947-1967 yılları Side kazıları sırasında elde edilen sikkeler, İstanbul.

BECER. E. (2005). İletişim ve Grafik Tasarım. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

BERGER, J. (2008). Görme Biçimleri. Metis Yayınları.

FAULMANN, C.(2001) Yazı Kitabı. Çeviren: İtir Arda 1. Baskı. İstanbul: İş Bankası Yayınları.

KUŞOĞLU. Z. M. (2012) Bizde ve Dünyada Madalya Heykeltraşlığı. İstanbul: Zeytinburnu Kültür Sanat

KUŞOĞLU. Z. M. (2012). Tarihin Görgü Şahitleri Osmanlı Mühürleri İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi

DERMAN. U. (2005). İstanbul'un Osmanlı Devri Kitabeleri. Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırmaları Toplantıları

FIANDRA. E.(2003). Mühürler, Kil Mühür Baskıları. İstanbul: Arkeoloji Atlas 2, 32,34,

JEAN. G. (2012). Yazı İnsanlığın Belleği. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

KARASU. B. ve Ay, N. (2000).Ankara: Cam Teknolojisi Milli Eğitim Basımevi

KÜÇÜKERMAN. Ö. (1978).Cam ve Çağdaş Tasarım İçindeki Yeri. İstanbul: Cam Sanayi A.Ş Yayınları

LAGUER. H. P. (1997). İstanbul'da Osmanlı Mezarları ve Mezar Taşları. Çev. Selahattin Dili Düzgün. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

ÖZGÜÇ. N. (1965). Kültepe Mühür Baskılarında Anadolu Grubu. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

SEVİM. S. (2007). Seramik Dekorları. Yorum Sanat Yayınları

TAŞKIRAN, H. İ. (1997) Yazı ve Mimari. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

TEKİN. O. (2008). Antik Nümismatik ve Anadolu İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları

UÇAR.T.F (2004). Görsel İletişim ve Grafik Tasarım. İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş.

SEVİM. S. (2007). Seramik Dekorları. Yorum Sanat Yayınları

Tezler

KAÇAR. V. (1996). İzmir. Geleneksel seramiklerin çağdaş bir form ve renk anlayışıyla yeniden sunuluşu. Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).

GÜNEY. Y. (2002).İstanbul. 16. Yüzyıl Osmanlı Mezar ve Mezar Taşları (Yüksek Lisans Tezi).

Makaleler

ALKAŞI. A. Anadolu Takıları.(1996). İstanbul: Sanatsal Mozaik Sayı:12

UZUN. D. (2012). Heykel Sanatının Türk Kültürü İçindeki Yeri ve Yervant Oskan Efendi. Batman: Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi Cilt 1. Sayı 1.

Dergi

Keskiner. C. (1988). İstanbul, "Süsleme Sanatlarımızda Rumi", Antika Aylık Dergi, Şubat, S:34,

ÖZGEÇMİŞ

1990 yılında Konya’da doğdu. Lise öğrenimini Konya Anadolu Güzel Sanatlar Lisesin de tamamladı. 2008 yılında Konya Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik bölümünde lisans öğrenimine başlayıp 2010 yılında Pedagojik Formasyon eğitimi de almaya başladı. 2012 yılında Formasyon sertifikasını alıp, bölümünden mezun oldu. 2012 yılında Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Grafik Tasarım bölümünde Yüksek Lisans öğrenimine başladı ve halen aynı üniversitede Yüksek Lisans öğrencisi olarak öğrenim hayatına devam etmektedir.